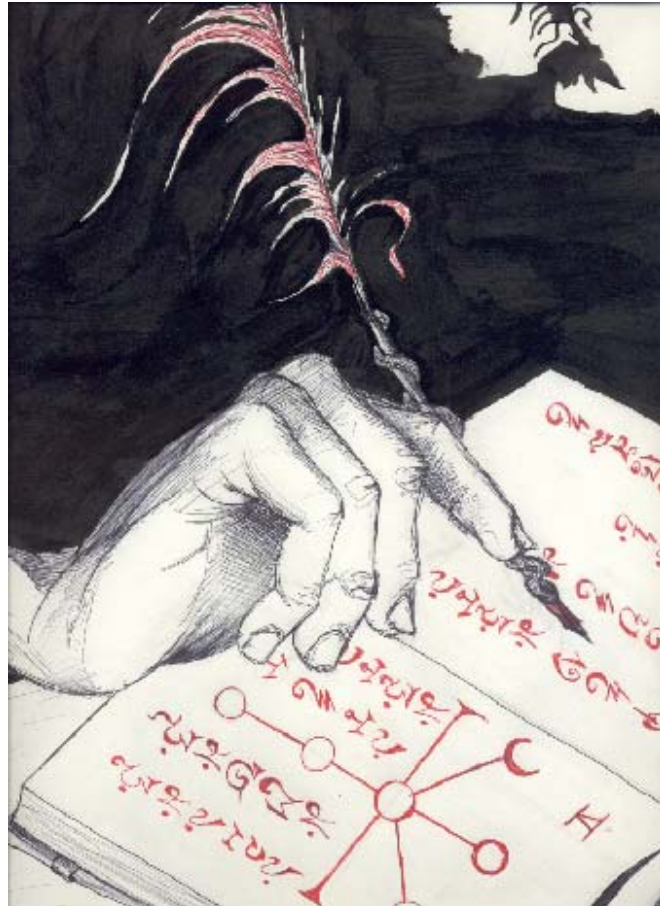

Med kaos som kosmos

Kaosmagiens verdensbilde og tradisjonsforvaltning i en postmoderne verden

Kjersti Lassen

Hovedfagsoppgave i religionshistorie

Institutt for kulturstudier og orientalske språk

Universitetet i Oslo

Høsten 2005

**”After some centuries of neglect,
advanced minds are turning their
attention to magic once more.”**

(Carroll 1987)

Forord

En fersk hovedfagsstudents vei mot en endelig oppgaveformulering er ofte kronglete. Heldig er den som allerede i begynnelsen av studiet har sitt tema klart for seg. Min egen vei mot temavalg var krokete som få. Flere mulige temaer ble forlatt før jeg ga meg i kast med et så marginalt prosjekt som kaosmagi. Utgangspunktet var et ønske om å skrive om et uttrykk innen den vestlige esoteriske tradisjonen, noe som blant annet førte meg på tur til Amsterdam og samtale med Wouter Hanegraaff i februar 2004. De viktigste tipsene han kunne gi meg var for det første å være konkret i temavalg og ikke gape over for stort felt på en gang. For det andre understreket han hvor viktig det er å beherske språket ens kilder er skrevet på. Det var da jeg bestemte meg for å skrive om noe samtidig, med større sannsynlighet for å finne kilder på et språk jeg kan godt. Inspirert av utallige tekstbaserte studier av nypaganisme bestemte jeg meg for å ta fatt på noe tilsvarende, og valgte kaosmagi fordi det er skrevet lite om denne retningen tidligere. Det har i høyeste grad vist seg å være spennende å arbeide med. Kaosmagiens filosofi er intrikat og velformulert, og har utfordret både min kunnskap om og forståelse av samtid så vel som historie.

Jeg vil med dette ønske leseren god fornøyelse!

Til slutt en takk til de som har hjulpet meg med gjennomføringen av prosjektet:

Takk til veileder Otto Krogseth for god tilbakemelding og oppmuntring.

Takk til medstudenter, venner og bekjente for kommentarer, råd og tips.

Takk til familien for god støtte.

Takk til Kjersti for korrekturlesning og faglige samtaler.

Til slutt en stor takk til Jan-Magne for støtte, gode samtaler og konstruktiv tilbakemelding, samt mat på bordet, atspredelse og underholdning når jeg har trengt det!

Oslo, november 2005

Kjersti Lassen

Innhold

KAPITTEL 1: INNLEDNING	1
1.1 PRESENTASJON AV TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
<i>Hva er kaosmagi?</i>	1
<i>Problemstilling</i>	2
1.2 BESKRIVELSE AV KILDER OG BEGRUNNELSE FOR VALG AV DISSE.....	3
1.3 TEORI OG METODE.....	4
<i>Metode</i>	4
<i>Emiske og etiske perspektiver</i>	4
<i>Sentrale teorier</i>	5
1.4 LESNING AV OPPGAVEN.....	8
KAPITTEL 2: KAOSMAGI OG DET MAGISKE VERDENSBILDET	11
2.1 KAOSMAGI – EN KARAKTERISTIKK	11
<i>Kaosmagiens kaos</i>	15
2.2 MAGI SOM VERDENSBILDE	18
<i>Magi, religion og vitenskap</i>	20
<i>Kaosmagiens metafysikk</i>	21
<i>Kaosmagisk praksis: ritualer</i>	23
2.3 HVORFOR MAGI?	25
<i>Kaosmagi som selvsakralisering</i>	25
<i>Aeonics – en ny tidsalder</i>	26
2.4 OPPSUMMERING	30
KAPITTEL 3: HISTORIE, KONTEKST OG INSPIRASJON	33
3.1 KAOSMAGIENS HISTORIE SETT UTENFRA	33
3.2 DEN VESTLIGE ESOTERISKE TRADISJONEN – EN KARAKTERISTIKK	34
<i>Det esoteriske verdensbildet</i>	36
<i>Den esoteriske tradisjonens bestanddeler</i>	38
3.3 KAOSMAGIENS OKKULTE INSPIRASJONSKILDER	41
<i>Aleister Crowley og fin de siècle-okkultisme</i>	41
<i>Arven fra Austin Osman Spare</i>	43
3.4 OPPSUMMERING	45
KAPITTEL 4: DEN NYRELIGIØSE KONTEKSTEN	47
4.1 KAOSMAGI PÅ VEI MOT NEW AGE.....	47
<i>Kaosmagi og kulturkritikk</i>	49
<i>Kaosmagi som nypaganisme?</i>	50
<i>Kaosmagi som satanisme?</i>	52
<i>Innflytelsen fra Østen</i>	53
<i>”The Left-Hand Path”</i>	54
4.2 KAOSMAGI SOM NYRELIGIØS TRADISJON.....	56
<i>Utviklingstanken</i>	56
<i>Å skape tradisjon</i>	57
<i>Antimoderne reaksjon på det moderne</i>	61
4.3 OPPSUMMERING	62
KAPITTEL 5: KAOSMAGI SOM POSTMODERNE FENOMEN	65
5.1 MODERNE VESTLIG OKKULTISME	66
<i>Kaosmagi, tekst og tradisjon</i>	70
<i>Moderne vestlig okkultisme som postmodernisme</i>	71
5.2 KAOSMAGI OG POPULÆRKULTUR	72
<i>Populærkulturelle eksempler og deres påvirkning på kaosmagi</i>	73
<i>Populærkultur som moderne okkult kilde</i>	76
<i>Kommersialisering</i>	78
5.3 KAOSMAGI OG POPULÆRVITENSKAP	79
<i>Eksempler på kaosmagiens bruk av populærvitenskap</i>	81

<i>Populærvitenskap og kosmologi</i>	83
5.4 "ANYTHING GOES!".....	84
<i>"Paradigme-anarkisme"</i>	86
<i>Differensiering og dedifferensiering</i>	87
<i>Frigjøring, anarki og latter</i>	88
<i>Det magiske selvet</i>	89
5.5 OPPSUMMERING.....	91
KAPITTEL 6: AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	93
6.1 DANNEELSE OG VIDEREFØRING AV TRADISJON BASERT PÅ KAOS.....	93
6.2 KAOSMAGIENS METAFORTELLING.....	95
<i>Alt er tillatt</i>	95
<i>...men ingenting er sant</i>	96
<i>Med kaos som kosmos?</i>	98
APPENDIKS A	99
APPENDIKS B	101
BIBLIOGRAFI	105
PRIMÆRKILDER.....	105
SEKUNDÆRKILDER.....	105
SAMMENDRAG	111

Kapittel 1: Innledning

“All events, including the origin of the universe, happen basically by magic.”
(Carroll 1987)

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Magi er et forlokkende og mystisk begrep som sender tankene på en virkelighetsflukt til andre steder og andre tider. Magi er ønsket om å gjøre sin fantasi til virkelighet og handler om å fortrylle sin verden slik at den blir mer lik en imaginær idealtilstand. I en slik verden kan enhver være magiker og er selv den som kommuniserer med guder og ånder tilhørende andre dimensjoner av bevissthet. Denne undersøkelsen tar for seg magibegrepet innenfor *kaosmagien*, en moderne okkult retning, og setter det videre inn i en større kultur- og idéhistorisk kontekst. Begrepet magi har like mange definisjoner som det finnes studier av fenomenet. De fleste har en oppfatning om hva begrepet rommer, men det er likevel vanskelig å fange i en presis definisjon. Mitt prosjekt er magi innenfor det som gjerne kalles den *vestlige esoteriske tradisjonen*, hvor det er mulig å skille ut spesifikke retninger som kabbala, hermetisme, alkymi, gnostisisme og kristen teosofi. Som et siste skudd på stammen innenfor denne tradisjonen finner vi *kaosmagi*, en ny okkult retning som gjerne vil oppfatte seg selv som grensesprengende og innovativ, men som like fullt hviler tungt i en historisk tradisjon.¹

Hva er kaosmagi?

Kaosmagi er en moderne magisk retning som vokste frem i England fra begynnelsen av 1980-tallet, og blir gjerne satt i krysningspunktet mellom kategoriene ”nypaganisme”² og ”New Age Science”.³ Jeg beskriver fenomenet på bakgrunn av to forfattere: Peter J. Carroll og Phil Hine, som vil presenteres senere. Kaosmagien kan paradoksalt nok beskrives som en agnostisk, til og med nesten ateistisk, form for tradisjon. Som vi senere skal se har kaosmagien et helt spesielt forhold til begrepet *tro*. Troen på høyere makter er irrelevant, det samme er den faktiske eksistensen av slike dimensjoner. Det sentrale er en ren teknisk

¹ Begrepet ”tradisjon” vil få utstrakt bruk i denne oppgaven. Jeg vil bruke begrepet på samme måte som Eric Hobsbawm foreslår: ”The object and characteristic of ’traditions’, including invented ones, is invariance. The past, real or invented, to which they refer imposes fixed (normally formalized) practices, such as repetition” (Hobsbawm 1983:2).

² Retning innen nyreligiøsitet som springer ut av den esoteriske tradisjonen, men som inspirert av førkristne religioner har et mer dennesidig åndelig fokus. Mer om dette i kapittel 4.

³ Hanegraaff (1998a) beskriver begge disse retningene som kategorier innenfor ”The New Age Movement”. Mer om kaosmagi og vitenskap i kapittel 5.

forståelse av magibegrepet. Magi hevdes å eksistere på et reelt plan, og dette kan beskrives med naturvitenskapens termer. Om tro har noen plass er det troen på menneskets evne til å påvirke og forandre, både seg selv og sine omgivelser. *Kaos* i kaosmagi er hentet fra den moderne fysikkens kaosteorier og beskrives som den kraften som er bak alle handlinger, en kraft som er tilfeldig og uten bevissthet. *Magi* viser til tradisjonens okkulte røtter. På lik linje med et religiøst symbolspråk benytter kaosmagien seg kraftig av ikke-religiøse kulturelle, samfunnsfaglige og naturvitenskapelige impulser, som psykologi, fysikk, teknologi og virtuell virkelighet, kybernetikk og populærkultur som filmer, tegneserier og musikk. Kaosmagikere kan gjerne oppfattes som *teknofile*, elskere av teknologi. Den bevissthetsendringen eller ekstasen som hevdes å gå til gjennom magisk praksis, sammenlignes gjerne med en reise i cyberspace eller i teknologiens virtuelle virkelighet. Dermed føyer kaosmagien seg inn i rekken av nyreligiøs spekulasjon som forsøker å forene religion og vitenskap, noe som også har vært et av den historiske okkultismens hovedanliggende.⁴

Problemstilling

Kaosmagi er en forholdsvis ukjent moderne vestlig okkult tradisjon, og for å få et innblikk i dens forestillingsunivers er det nødvendig å belyse nettopp termene i denne beskrivelsen. Med *moderne* mener jeg vår samtidige senmoderne eller postmoderne tid, mens *vestlig* henspiller på en europeisk og nordamerikansk kulturell kontekst. Den okkulte tradisjonen vil jeg senere definere som, historisk sett, den europeiske skjulte eller alternative religiøsiteten, mens begrepet *tradisjon* i seg selv kommer i konflikt med kaosmagiens selvforståelse som noe nytt, innovativt og hevet over ethvert system. I vid forstand er mitt prosjekt å undersøke hvordan den vestlige esoteriske tradisjonen kan fremtre i dag, under påvirkning fra massemedier, populærkultur og nyreligiøse bevegelser. Som et eksempel på dette studerer jeg kaosmagi, et gjennomført eklektisk resultat av ovennevnte påvirkninger.

Det grunnleggende spørsmålet jeg ønsker å besvare er følgende:

Hvordan skapes og opprettholdes en kosmologi basert på kaos i lys av vår vestlige kulturkontekst?

For å besvare dette spørsmålet må problemstillingen utdypes:

⁴ Se kapittel 5 om kaosmagi og populærvitenskap.

Under tittelen *Med kaos som kosmos* vil jeg foreta en kulturanalyse av kaosmagien i en samtidig kontekst. Min drøfting vil dreie seg rundt hvordan kaosmagien forvalter arven etter den esoteriske tradisjonen, hvordan den i lys av vår (post)moderne tid tolker esoterisk kosmologi og menneskesyn og hvor bevisst en slik behandling av tradisjon er. Behandlingen av det esoteriske materialet er basert på tendenser i den tiden vi lever i nå, og befinner seg i møtet mellom en bevisst forvaltning av tradisjon og et brudd med eller en fornyelse av denne. Sentralt vil være en undersøkelse av hvordan kaosmagien behandler annen type kulturelt materiale enn det religiøse, spesielt av skjønnlitterær eller populærvitenskapelig art. Jeg vil forsøke å vise hvordan en slik sakralisering av ikke-religiøs sfære og avsakralisering av religiøs sfære gjenspeiler en tendens i den postmoderne kultur, og er et særskilt kjennetegn ved den moderne vestlige okkultismen.

1.2 Beskrivelse av kilder og begrunnelse for valg av disse

Jeg definerer kaosmagi ut fra de to forfatterne Peter J. Carroll og Phil Hine. Disse regnes som grunnleggerne av retningen, og særlig er det Carroll som har satt i gang det som gjerne kalles en kaosmagisk bevegelse i England. Derfor vurderer jeg disse forfatterskapene som tilstrekkelige for å kunne si noe generelt om kaosmagi, til tross for at det individuelle ved den enkeltes personlig utformede magiske praksis understrekes som svært viktig. Et søk på Internett på kaosmagi (eller "chaos magic") vil avdekke en mengde vidt forskjellige retninger med ulike fokuspunkt. Det er viktig å understreke at også Hine og Carroll avviker fra hverandre, og det er forskjeller så vel som likheter mellom dem. Når jeg skriver *kaosmagi* mener jeg å få frem de likhetene som finnes mellom dem, mens jeg nevner den enkelte forfatter dersom vedkommende skriver noe unikt. Videre viser dette at ingen kaosmagikere er like verken i praksis eller forestillinger. Det er et paradoks at vi likevel kan snakke om en *tradisjon*, som jo innebærer en viss koherens og kontinuitet. Dette paradokset er i stor grad det som karakteriserer kaosmagi.

Både Carroll og Hines forfatterskap fremstår som svært sentrale i en kaosmagisk kontekst. Blant annet refererer både Ingvild Gilhus (1999:141) og Tanya Luhrmann (1994:96-97), som begge skriver om magi i dagens samfunn, til deres bøker. Begge regnes som innovatører av dagens kaosmagi og fungerer som samlingsfigurer innenfor det moderne okkulte miljøet i

England. Bøkene vil bli behandlet som primærkilder, altså vil jeg basere en analyse av kaosmagiens konsepter på det jeg kan lese ut av disse tekstene.⁵

1.3 Teori og metode

Metode

Jeg velger å gjøre et hermeneutisk tekststudium av flere grunner. Denne typen studium er godt egnet fordi kaosmagikere er aktive skribenter (Gilhus 1999:141). Det er ikke vanskelig å finne egnet kildemateriale, og det tilgjengelige materialet er både variert og helhetlig utført. Mitt prosjekt er ikke å se på sosiologiske faktorer som tilhørighet til et nyreligiøst miljø, derfor har ikke feltarbeid med intervjuer vært aktuelt. Jeg ønsker å konsentrere meg om forfatterens revitalisering og bruk av tradisjonelle forestillinger og begreper, samt å se på hvordan okkult kunnskap blir formidlet gjennom allment tilgjengelige kilder. Jeg vil ha muligheten til et historisk perspektiv når jeg analyserer kildene, og benytter meg derfor av den vestlige esoteriske tradisjonen som en ramme for forståelse. Min metode er en komparativ tekstanalyse der jeg trekker ut ulike religionshistoriske konsepter og begreper, som magi, tradisjon og kosmologi, og sammenligner med teorier om nyreligiøsitet generelt og om religiøsitet i en postmoderne verden. Begrepene vil også bli sammenlignet med teorier fra esoterismens forskningshistorie og med eksempler fra andre og liknende magiske retninger.

For å kunne fordype seg i dagens religiøse bilde er det nyttig å sanke inn informasjon også fra andre kilder enn de publiserte. Et viktig trekk ved religion i dag er at den gjøres kjent og sprer seg via Internett, som dermed blir en viktig kilde til informasjon. I enkelte sammenhenger vil jeg benytte meg av Internett som kilde til kaosmagisk stoff, hovedsakelig som supplement, utdypning eller sammenligning med mine publiserte kilder. En undersøkelse av kaosmagi på Internett viser at dette er en levende tradisjon som aktivt forvaltes og videreformidles, mens de publiserte verkene er mer bestandige og bidrar til dannelse av tradisjon. Jeg angir adressene i fotnoter. Ved enkelte anledninger benytter jeg meg også av akademiske artikler publisert på nettet.⁶

Emiske og etiske perspektiver

Metodologisk vil jeg i oppgaven veksle mellom *emisk* og *etisk* forklaringsmåte, og vil gjøre oppmerksom på skillet gjennom hele teksten. Fra et emisk ståsted er kaosmagi en nyskapende

⁵ Appendiks B, *Principia Chaotica*, er lagt ved som et eksempel på en kaosmagisk tekst og en konsentrert fremstilling av filosofien. Anbefales lest for å få et innblikk i kaosmagiens kompleksitet.

⁶ Det akademiske tidsskriftet *Esoterica* har mange gode artikler og finnes på www.esoteric.msu.edu

magisk retning, ulikt alt annet vi har sett tidligere. Kaosmagi fremstilles som selve løsningen på hvordan det moderne mennesket bør forholde seg til vår tids virvar av tilbud på det religiøse og kulturelle markedet. Løsningen består blant annet i å løsrive seg fra pålagte og nedarvete forestillinger, vaner og normer. Fra et etisk ståsted er derimot ikke denne nyvinningen så opplagt. Forskningen på religion har alltid vært i spenn mellom en emisk tilnæringsmåte, et innenfraperspektiv, og en etisk, et utenfraperspektiv (McCutcheon 1999:17). Forskjellen mellom dem er også forskjellen mellom en religiøs forklaring av religion og en naturalistisk (Thrower 1999:3). Eksiterer religion *sui generis* eller må vi lete etter grunnene for dens eksistens i samfunnets behov eller menneskets psyke? Forskning på esoterisk eller mystisk religion er i seg selv forskning på erfaringsbasert religion, derfor kan det virke umulig med en annen tilnærming enn den emiske. Den esoteriske eller okkulte tradisjonen har ofte blitt angrepet fra et av ytterpunktene, enten fra et pro-esoterisk eller religionistisk ståsted eller fra et ståsted med en svertende agenda. Den nyeste forskningen, fra Antoine Faivre og fremover, er imidlertid svært bevisst på at tradisjonen må studeres og vurderes som en hvilken som helst annen religiøs eller kulturell retning. I kulturforskning vil det til en hver tid være ulike aspekter en ønsker å konsentrere seg om i forskningen, det være seg det rituelle, det mytiske eller det sosiologiske innen en retning. Det samme vil naturligvis gjelde for forskningen på den vestlige esoteriske tradisjonen. Det er umulig å ta for seg "alt" i samme omgang, fordi tradisjonen er like rik og mangfoldig som et hvilket som helst kulturelt eller religiøst uttrykk. Enkelte mener imidlertid at tradisjonen bør få en helt unik behandling innen det religionshistoriske feltet. Arthur Versluis hevder for eksempel at en må ha andre briller når en studerer denne typer tradisjoner, fordi det er umulig å si noe fornuftig om uttrykk for eller resultater av erkjennelse uten å lytte til den personen som har hatt erkjennelsen (Versluis 2002). Jeg velger imidlertid en middelvei, *metodologisk agnostisisme*, der jeg vil forsøke å ta mine primær- og sekunderkilders, samt mitt eget, utgangspunkt i betraktning uten å tillegge noen del større sannhetsgehalt enn andre deler.⁷

Sentrale teorier

Mitt forskningsfelt er religion i dag, altså vil forskning på nyreligiøsitet stå sentralt. Jeg vil først og fremst forholde meg til andre forskere på nyreligiøs magi og nypaganisme og følge denne tilnærmingen til moderne magi som forskningsfelt. Som hovedinspirasjon og viktigste referanse har jeg Wouter Haanegraaffs arbeid, spesielt *New Age Religion and Western Culture*

⁷ Forskeren skal etter beste evne strebe etter å være objektiv og nøytral i det som forskes på, og benytte seg av en metode som kan si noe generelt om fenomenet.

– *Esotericism in the Mirror of Secular Thought* (Hanegraaff 1998a). Hanegraaff definerer nyreligiøsitet (the New Age Movement) på denne måten: ”The New Age movement is the cultic milieu having become conscious of itself, in the later 1970’s, as constituting a more or less unified “movement”. All manifestations of this movement are characterized by a popular western culture criticism expressed in terms of a secularized esotericism” (Hanegraaff 1998a:522). Definisjonens kjerne omhandler hvordan esoterismen har blitt reflektert i fire sekulariserende speil slik at dens innhold står igjen, men i ny innpakning. Fremveksten av okkultismen på slutten av 1800-tallet, med sin kobling mellom esoterisme og vitenskap, er det første av disse speilene. Det andre speilet er religionsfagets betydning og særlig den moderne teosofiens interesse for sammenlignende religionshistorie (Hanegraaff 1998a:443). I det tredje speilet finner vi det moderne verdensbildets forsøk på å gjøre religion til vitenskap (Hanegraaff 1998a:462), mens det fjerde og siste speilet beskriver psykologifagets økende popularitet og dermed en psykologisering og internalisering av esoterismen. Etter at esoterismen har blitt reflektert i disse fire speilene og i tillegg blitt utsatt for 1960- og 70-tallets motkulturelle tendenser kommer den ut som noe vi kan gjenkjenne som dagens nyreligiøsitet. I tillegg til denne utviklingen kommer den omfattende innflytelsen fra Østen, særlig India, som har tilført et sultent vestlig marked både guruer, praksis og rettleidninger for levevei. Hanegraaff skiller mellom new age *sensu lato* og *sensu stricto*, i vid og snever forstand (Hanegraaff 1998a:97). Med snever forstand mener han retninger som hovedsakelig er millenaristiske eller dommedagsorienterte, og som altså er opptatt av en ”ny tid”. I vid forstand mener han den nyreligiøse bevegelsen som helhet, og det er i denne mening jeg vil benytte meg av hans definisjon.

Hanegraaffs arbeid er også broen til et annet forskningsfelt, den vestlige esoteriske tradisjonen.⁸ Kaosmagiens okkulte språk- og symbolbruk gjør at den står innenfor den esoteriske tradisjonen, mens dens populærkulturelle og populærvitenskapelige kilder gjør at den, i et Hanegraaff-perspektiv, står utenfor og mer som en sekularisert videreføring av denne. Det er i det hele tatt vanskelig å avgjøre om dette er to ulike områder. For å forstå kaosmagiens egenart i forhold til både okkult tradisjon og en nyreligiøs virkelighet er det nødvendig å bruke noe plass på å vise den esoteriske tradisjonens kjennetegn, samt hvordan academia behandler denne. Antoine Faivre, pioneren og den mest sentrale av forskerne på den esoteriske tradisjonen, avgrensner den ved hjelp av seks kriterier, fire absolutte og to valgfrie

⁸ Dette fremstår som et forholdsvis nytt og i Norge ukjent felt, men markerer seg ved blant annet å tilbys som egne Bachelor- og Master-programmer ved Universitetet i Amsterdam. Se www.amsterdamhermetica.nl/

(Faivre 1994). Faivres karakteristik er autoritativ blant forskere som skriver om denne tradisjonen. For at en retning eller tradisjon skal kunne kalles esoterisk må følgende kjennetegn være tilstede: 1) ideen om korrespondanser mellom alt levende, 2) ideen om en levende natur, 3) tanken om en imaginativ verden som mennesket kan kommunisere med, og 4) ideen om transmutasjon eller menneskets evne til forandring og utvikling. Følgende kjennetegn er også ofte til stede: 5) ideen om samsvar mellom alle religioners kjerne og 6) tanken om en spesiell overlevering av kunnskap fra mester til disippel. I kapittel 3 vil kriteriene utbroderes, og i løpet av oppgaven vil jeg se på deres relevans i forhold til kaosmagi. I tillegg vil jeg i kapittel 5 avgrense fenomenet moderne vestlig okkultisme, en retning som hovedsakelig gjenkjennes for måten den behandler overlevert tekst og tradisjon på. Kaosmagi kan langt på vei plasseres i en slik kategori.

Min analyse vil hovedsakelig forholde seg til kaosmagi som et postmoderne eller senmoderne fenomen, noe som fordrer en kort karakteristik av den postmoderne tilstand.⁹ Det postmoderne er en betegnelse på visse trekk ved verden i dag og er en tidsdiagnostisk konstruksjon snarere enn et paradigme. Det postmoderne vil si å se moderniteten i bakspeilet og er en mulighet til refleksjon over det moderne (Kumar 1995:140). Det postmoderne kan karakteriseres som både en utdypelse av, og en reaksjon mot, modernitetens tendenser av differensiering, pluralisering, sekularisering og individualisering. Det postmoderne opphever troen på de objektive sannhetene og fremmer subjektets autonomi. Flere av disse aspektene er aktuelle for å beskrive kaosmagi, men oppgavens problemstilling gjør det ikke mulig å gå like grundig inn på alle. Denne oppgaven vil hovedsakelig konsentrere seg om den siden ved det postmoderne som handler om opphevelse av all objektiv og nedarvet tro og sannhet, om metodepluralisme og om dedifferensiering i betydningen utvisking av skiller mellom religiøs og ikke-religiøs sektor.

Begrepet "religion" vil ikke bli utførlig definert og drøftet i denne oppgaven. Jeg henviser her til Max Weber som skrev at det ikke er mulig å fastsette en definisjon i begynnelsen av et studium, når en ennå har til gode å beskrive og analysere det en har funnet (Weber 1993:1).¹⁰ En universell definisjon vil dessuten være umulig, siden samfunn og religion endres i takt med hverandre (Aldridge 2000:23). Fra et innenfraperspektiv er kaosmagi det motsatte av

⁹ I de tilfellene jeg bruker *senmoderne* er det som en betegnelse på "i dag". Begrepet brukes synonymt med *postmoderne*, men i en litt videre betydning. Det *postmoderne* henviser til en rekke spesifikke kulturelle og samfunnsmessige karakteristikker.

¹⁰ "To define 'religion,' to say what it *is*, is not possible at the start of a presentation such as this. Definition can be attempted, if at all, only at the conclusion of the study. The essence of religion is not even our concern, as we make it our task to study the conditions and effects of a particular type of social behaviour" (Weber 1993:1).

religion (Carroll 1987:115). For å yte kildene rettferdighet må jeg derfor ta i bruk en vid forståelse av religionsbegrepet. Jeg bruker ”religion” for å betegne alle sfærer som berøres av tradisjonell religiøs symbol- eller begrepsbruk, men vil ikke gå nærmere inn på psykologiske eller sosiologiske aspekter ved begrepet. I stedet for å definere religion vil jeg se nærmere på magibegrepet, som jeg i denne oppgaven benytter mer eller mindre synonymt med religionsbegrepet. Svært sentralt i diskusjonen rundt religiøsitet i det moderne finner vi debatten rundt sekularisering, ”avfortrylling” og ”refortrylling” av kulturen. Synet på sekularisering har sammenheng med definisjonen av religion, og spenner fra teorier som Webers ”Entzauberung der Welt”, som erstatter den magiske virkelighetsdimensjonen med den rasjonelt vitenskapelige, til Gilhus og Mikaelssons ”refortrylling” av kulturen. Det er gjennom denne siste teorien, som ”religion smurt tynt utover”, jeg vil forstå kaosmagien (Gilhus og Mikaelsson 1998:12).

1.4 Lesning av oppgaven

Mens kapittel 1 har vært en introduksjon til tema, kilder og problemstilling, samt en oversikt over oppgavens teoretiske perspektiver, vil de neste kapitlene i økende grad sirkle inn og konkretisere temaet, slik det er forespeilet i problemstillingen. I kapittel 2 presenteres kaosmagien som okkult retning, inkludert dens verdensbilde og menneskesyn, både fra et emisk og fra et etisk ståsted. Både Hine og Carrolls emiske beskrivelse av fenomenet benyttes i en veksling med opplysninger fra den sparsomme forskningen som er gjort innen religionshistorie eller antropologi. Kapittel 3 er en redegjørelse for fenomenet *den vestlige esoteriske tradisjonen* og kaosmagiens historiske røtter i denne. Den vestlige esoteriske tradisjonen er et bakteppe som er nødvendig å kjenne til for å ha noen forutsetning for å forstå kaosmagi. Kapittel 4 har jeg kalt Den nyreligiøse konteksten og vil utforske i hvilken grad kaosmagi kan sies å være en nyreligiøs retning, samt beskrive hvordan liknende retninger har benyttet seg av den vestlige esoteriske tradisjonen. I Kapittel 5 drøftes kaosmagi som et postmoderne fenomen. Her er en fordypning i fenomenet ”moderne vestlig okkultisme”, som er den merkelappen det er mest hensiktsmessig å sette på kaosmagi. Jeg vil først behandle kaosmagiens plass innenfor teorier om behandling av tekst og dannelsen av tradisjon. Videre vil jeg vise hvordan populærkultur og populærvitenskap behandles på akkurat samme måte som de religiøse kildene og hvordan denne utviskingen mellom religiøs og profan sfære er et trekk ved postmoderne religion som passer kaosmagien perfekt. Kapittel 6 vil samle trådene fra de tidligere kapitlene og gi en avsluttende karakteristikk av kaosmagi. Jeg vil her forsøke å

fastslå kaosmagiens ”myte” eller ”metafortelling” som kan si noe samlende om denne spesifikke okkulte retningen og vår samtidige kontekst.¹¹

¹¹ Når jeg bruker begrepet ”myte” i denne oppgaven mener jeg ”a story with culturally formative power”, en historie som kan være sann eller usann mens det er funksjonen eller bruksområdet som er viktig (Hexham og Poewe 1997:81).

Kapittel 2: Kaosmagi og det magiske verdensbildet

”The world is magical.”
(Hine 2004)

Dette kapitlet vil gi en presentasjon av kaosmagi som religionshistorisk fenomen, sett hovedsaklig i lys av emiske beskrivelser. Jeg vil i stor grad la retningens forfattere selv presentere seg, mye fordi bøkene er svært velskrevne og informative. Hensikten med dette kapitlet er å beskrive og avgrense fenomenet. Dette vil gi et bakteppe for den videre karakteristikken i kapittel 3 og 4 der jeg vil karakterisere det særegne ved denne tradisjonen både i forhold til esoterisk lære og i forhold til nyreligiøse strømninger. For å sette fenomenet i en faglig kontekst er det derfor først nødvendig å skissere deler av det kaosmagiske verdensbildet og menneskesynet. Kapitlet er en redegjørelse for magi som verdensbilde, vist gjennom en presentasjon av både *kaos* og *magi* som metafysiske størrelser. Jeg vil også se på hvordan kaosmagi som verdensbilde ”forsterkes” gjennom magiens forespeilte virkeområder: selvsakralisering på det individuelle nivå og ønsket om å innlede en ny tidsalder på det kollektive nivå.

2.1 Kaosmagi – en karakteristik

Kaosmagi er ingen religion, men benytter seg av religiøse metaforer og kan fungere som et identitetsskapende rammeverk for utøverne. Det er den magiske praksis, det rituelle arbeidet, som er det sentrale, og magi i en kaosmagikers øyne er hva en gjør og ikke hva en tror på. ”What matters is the results you get, not the ’authenticity’ of the system used. So Chaos Magic then, is not a system – it utilises systems and encourages adherents to devise their own, giving magic a truly Postmodernist flavour” (Hine 2004:19). Dette sitatet summerer opp mye av den kaosmagiske selvforståelsen, her representert ved Phil Hine. Kaosmagiens selvforståelse som postmoderne vil jeg komme inn på senere, i første omgang er det interessant å merke seg at Hine bevisst plasserer seg selv og sine likesinnede i en kulturhistorisk kategori. Kaosmagi er ikke et system, skriver Hine, snarere er enhver trosforestilling og teknikk velkommen i en kaosmagikers univers. Det kan derfor være fristende å kalle det et *metasystem* snarere enn et system, altså et system som tar alle tenkelige systemer opp i seg, og som ikke er på kant med noen av dem. Kaosmagien er rettet mot praksis og er resultatorientert. En forestilling er bare ønskelig så lenge den kan underbygge eller forsterke den handlingen som utføres. Skribentene oppfordrer utøverne til å anta en

troendes perspektiv når de utøver ritualer, og til å benytte seg av ethvert virkemiddel som kan bidra til å understreke den følelsen en ønsker å oppnå gjennom et bestemt ritual. Og etter at ritualet er over legges rammeverket til side og magikeren hengir seg atter til kaos. Utsagnet ”Nothing is true, everything is permitted” attribueres til forfatteren William S. Borroughs, og kan med sin stadige sitering stå som et slagord for den kaosmagiske retningen.

Presentasjonen av kaosmagi bør innledes med en presentasjon av retningens publikasjoner. Jeg har valgt å ta for meg tre bøker av Peter J. Carroll, hvorav den ene består av to bøker i ett bind: *Liber Null & Psychonaut* (1987). De to andre kalles *Liber Kaos* (1992) og *Psyber Magick – Advanced Ideas in Chaos Magick* (2000). *Liber Null* ble første gang utgitt i 1978, noen år senere ble *Psychonaut* gitt ut. I 1987 ble disse utgitt i samlet utgave. I tillegg til Peter Carroll velger jeg altså å ta for meg forfatterskapet til Phil Hine, en annen sentral skikkelse i det kaosmagiske miljøet. Han var tidligere redaktør av magasinet *Chaos International* og er en erfaren kursleder og foredragsholder. Jeg vil legge hovedvekt på to av hans bøker, som begge gir en grundig innføring i kaosmagiens filosofi: *Condensed Chaos – an introduction to Chaos Magic* (2004) og *Prime Chaos – adventures in Chaos Magic* (2002).¹²

Alle disse bøkene kan karakteriseres som moderne *grimoirer*, det vil si manualer eller håndbøker i magi. De er i en slags læreboksjanger og gir en praktisk tilnærming til fenomenet. Bøkene er enkle å lese og inndelt i korte kapitler som tar for seg enkelttemaer i den kaosmagiske filosofien. *Liber Null* er skrevet som en håndbok for de innviede i den kaosmagiske ordenen *Illuminates of Thanateros (IOT)*,¹³ og er en gjennomgang av ordenens ritualer og øvelser. Det er interessant å merke seg den kraften som blir tillagt verkets innhold. I forfatterens notat helt i begynnelsen av boken får vi høre at ritualene skal ha en så kraftfull effekt at de kun bør utføres av dem som har god helse: ”If one suffers from heart disease, epilepsy, or any chronic disease, please do not use the material in this book” (Carroll 1987: Author’s Note). Det hevdes at bokens innhold skal gjøre den seriøse praktiserende i stand til både å oppnå ekstase og transe og til å drepe sine eventuelle fiender med magiens kraft. *Psychonaut* er en samling korte tekster som tar for seg kaosmagiens ulike byggesteiner. Den setter den praktiske tilnærmingen i *Liber Null* inn i en kontekst av kaosmagiske forestillinger, ”aimed at those who seek to perform group magic or who work as shamanic priests to the community” (Carroll 1987:111). *Liber Kaos* er også en slik gjennomgang av prinsipper og

¹² Bakerst i *PsyberMagick* (2000) står en liste over relatert litteratur. Her er de øvrige to bøkene av Peter Carroll som jeg bruker samt de to bøkene av Phil Hine som jeg bruker nevnt. Kun disse og ingen andre, som et interessant lite apropos til mitt valg av kilder.

¹³ Presenteres i kapittel 3.

forestillinger. Sistnevnte bok legger stor vekt på kaosmagisk teori,¹⁴ som tar leseren med fra kosmologi, gjennom metafysikk til parapsykologi. *Psyber Magick* er en samling korte tekster med kommentarer.¹⁵ Tekstene består av alt fra matematiske likninger til dikt og er stort sett en systematisk gjennomgang av kaosmagiens ”kjetterier” (*Heresies*), der Carroll gjør en innsats for å distansere kaosmagi så mye som mulig fra etablert religion. Også Hines bøker er enkle å forholde seg til som leser, og er forfattet i en lett og leservennlig tone. Idémessig inneholder bøkene en blanding av magiske forestillinger, populærkultur og populærpsykologi. De gir grundige forklaringer på kaosmagiens metafysikk og er ment som en hjelp og inspirasjon for leseren til å lage sine egne magiske ritualer. Videre gir Hines bøker en veiledning i hvordan en kan arbeide magisk sammen med andre mennesker, samt hvordan en kan inkorporere populærkulturelle elementer i sin magi.

Kaosmagien hevder å lede an i dannelsen av et nytt paradigme for fysikk, metafysikk og psykologi. Den ønsker å ufarliggjøre og tilgjengeliggjøre de magiske operasjonene, både for å revolusjonere vitenskapen og vår vestlige kosmologi og som et redskap for selvutvikling. I tillegg kan magi defineres som ”handling utført i visualisert rom” (Sutcliffe 1996:127), og dette er kjernen i all esoterisk tanke om magi. Magien forutsetter eksistensen av andre bevissthetsplan der mennesker er i stand til å kommunisere ved hjelp av viljestyrte tanker. Kaosmagien er derfor ikke så radikal som den høres ut som, men kan sies å benytte seg av en oppdatert metafor. Terminologien og virkemidlene er nyskapende i kaosmagien, men innholdet er langt på vei det samme som i tidligere esoterisk filosofi. Materialet viser en gjennomgående fascinasjon for det mest oppdaterte og avanserte når det gjelder vitenskap og teknologi. Forholdet mellom tradisjon og nyskapende vitenskap vil utdypes i løpet av denne oppgaven.

På bakgrunn av sitt omfattende feltarbeid i Londons miljø av moderne magikere karakteriserer Tanya Luhrmann kaosmagien som en type *ad hoc* rituell magi (Luhrmann 1994:36).¹⁶ Med det mener hun at denne formen for magi er lite organisert og at det finnes få faste rammer for praksis og tro. Luhrmanns observasjon er at slike løst organiserte grupper gjerne oppstår rundt en eller flere energiske personer, men at de lett oppløses under interne konflikter (Luhrmann 1994:40). En slik løs struktur gjør det vanskelig å fastslå kaosmagiens

¹⁴ *Chaos Magic Theory*, omtales som *CMT*.

¹⁵ Uttalt, men tydelig ment, som å være en kaosmagisk utgave av Aleister Crowleys *Book of Lies* (1913/1997).

¹⁶ Luhrmann er amerikansk antropolog bosatt i England. Under sitt omfattende feltarbeid lot hun seg blant annet initiere i en rekke *coven* eller heksegrupperinger for å komme ”på innsiden”. Feltarbeidet resulterte i boken *Persuasions of the Witch's Craft* (1994).

utbredelse, selv om enkelte kaosmagikere er organisert i ordenen *Illuminates of Thanateros*. Den løse strukturen er et kjennetegn ved kaosmagien, som er en individuell magisk retning der det eneste dogmet sier at det ikke finnes noen dogmer: "The only universal principle is the universal lack of principle" (Carroll 1987:59). Luhrmann karakteriserer videre kaosmagi på denne måten: "These are *ad hoc* groups organized around a sexual, somewhat violent ideology which take their inspiration from Aleister Crowley" (Luhrmann 1994:36).¹⁷ Kaosmagiens filosofi kan virke både nihilistisk og voldelig, og byr på en rekke intellektuelle utfordringer.

Phil Hine definerer kaosmagi ved hjelp av seks punkter (Hine 2004:13). Han understreker at disse ikke skal regnes som universelle aksiomer, men mer som "kjernepinsipper" ("Core Principles") som ikke bygger på hverandre, men kan settes i en hvilken som helst rekkefølge. Punktene er en god hjelp for å forstå hva kaosmagi dreier seg om, derfor gjengis de her.¹⁸ Disse punktene kan også være et godt utgangspunkt for analyse av kaosmagiens prinsipper, og jeg vil komme inn på flere av disse underveis.

1. *Unngåelse av dogmatisme*. Kaosmagikere streber etter å unngå dogmatisme, hvis ikke dogmatisme tilfeldigvis er det midlertidige trossystemet de har valgt å tre inn i. En av metodene går ut på å forandre mening hyppig, og alltid å finne motargumenter mot de "sannhetene" de møter.
2. *Personlig erfaring*. Ikke ta noe for gitt, men undersøk selv. Kaosmagi vil si å *gjøre magi*, ikke bare mene en hel masse om temaet.
3. *Teknisk perfeksjonering*. En av de tidlige misoppfatningene om kaosmagi var at utøverne ble gitt et system for å gjøre absolutt hva de ville, noe som gjorde dem upresise og late. Tvert imot understrekes det hvor viktig disiplin, analyse og selvvurdering er for å lære å gjøre magi. Alle burde gjøre det beste ut av sine evner.
4. *Dekondisjonering*. En av magikerens viktigste oppgaver er å venne seg av med vaner, trosforestillinger og holdninger som samfunnet og kulturen innprenter i oss. Egoet er en illusjon av stabil "jeg-het" som opprettholder seg selv ved å identifisere seg med noe og distansere seg fra annet. Kaosmagikere gjennomfører dekondisjoneringsøvelser for å minske sin tilknytning til sine vaner og forestillinger, for å forstå at Selvet kun er en myte.

¹⁷ Kaosmagiens inspirasjonskilder vil utdypes i kapittel 3 og 4.

¹⁸ Min oversettelse.

5. *Ulike tilnærminger*. Der "tradisjonelle" former for magi innebærer å velge ett system og holde seg til det oppfordres kaosmagikeren til å ha en eklektisk tilnærming og velge et hvilket som helst magisk system. Alt er tillatt og to magikers arbeid blir derfor aldri det samme.
6. *Gnosis*. Dette er evnen til å velge å gå inn i en endret bevissthetstilstand, en tilstand svært forskjellig fra den "normale bevissthetstilstanden". Denne tilstanden kan igjen deles i to typer "fysiologisk gnosis": innadvendte og utadvendte tilstander. Den første inkluderer passive teknikker som meditasjon, yoga og kontemplasjon, mens den andre er mer aktive teknikker som chanting, tromming, dans og fysisk og seksuell opphisselse.

Kaosmagikerens mål er å bli et senter for skapelse og ødeleggelse, en gud, et fullkomment mikrokosmos og en levende manifestasjon av Kaos i den skapte, dualistiske verden (Carroll 1987:96). For å nå dette målet må magikeren gjennomgå en selvutvikling som kultiverer de magiske kreftene som ligger latent i alle mennesker. Dette er et arbeid som, i følge Carroll, fordrer en endret bevissthetstilstand. Som han sier i introduksjonen til *Liber Null*: "Two major themes run through this book: that altered states of consciousness are the key to unlocking one's magical abilities; and that these abilities can be developed without any symbolic system except reality itself" (Carroll 1987:7). Middelet er altså å sprengte alle faste oppfatninger om hva som er sant, rett og galt, iberegnet alle religiøse og kulturelle oppfatninger om verden og kosmos. Kaosmagikere kritiseres ofte for denne teknikk-fokuseringen og benektelsen av ethvert metafysisk rammeverk (Sutcliffe 1996:127). Det er imidlertid liten tvil om at denne kritikken glemmer at mange også har en dypere spirituelt forståelse av sin magiske praksis. I tillegg til å være en agnostisk form for magi kan kaosmagien sies å ha en *gnostisk* retning (Sutcliffe 1996:127). Her konsentreres det åndelige fokuset i et arbeid mot *gnosis*,¹⁹ en innsikt om og erkjennelse av menneskets plass i en større helhet. Nettopp denne spenningen mellom en esoterisk og holistisk orientering og samtidig en forkastelse av absolutt alle teorier om sammenheng og sannhet gjør kaosmagien til et fascinerende fenomen å studere.

Kaosmagiens kaos

Som religionshistorisk kategori eller rent fenomenologisk henspiller gjerne kaos på en urtilstand som var før skapelsen, gjerne knyttet til et mytologisk vesen som personifiserte denne tilstanden. Mircea Eliade inkluderer en grundig beskrivelse av fenomenet i sitt

¹⁹ Gr. erkjennelse, viten, kunnskap, dypere, mystisk visdom; dypere innsikt i religionssannheter. (Kunnskapsforlagets fremmedordbok)

religionsleksikon (Eliade 1995a): Begrepet *chaos* kommer direkte fra gresk, og i Hesiods *Theogonien* beskrives det som et tomrom, et gap, som gudenes og menneskenes verden oppsto ut av. Hesiod beskriver kaos som et tomt og mørkt dyp, mottakelig for skapelsen av Gaia eller jorden: Gudenes og menneskenes hjem. Kaos er navnet på den mytiske tiden da de titanske gudene fantes, og som Zeus måtte tilintetgjøre for å skape kosmos. Slik kommer en tydelig dualisme til syne, mellom en kaotisk og anarkistisk primitiv tilstand og en tilstand av orden og stabilitet representert ved de olympiske gudene. Begrepet oppfordrer til en dikotomi med sin motsats: kaos og kosmos, negativ og positiv, forvirring og stabilitet, død og liv, ondt og godt, hellig og profant. All vill og utemmet natur kan være bilder på kaos. Det vanligste mytologiske bildet på kaos er kanskje likevel vann, som vi har i urhavet og syndefloden, symboliserende den evige flyktigheten, lunefullheten, det kraftige og utemmete. Kaos er en tilstand før skapelsen, men likevel innehar den et potensial for fruktbarhet. Tiamat i babylonsk mytologi er et kvinnelig monster assosiert med Urhavet. Hun blir drept av Marduk, og verden skapes ut av kroppen hennes. Tiamat representerer et negativt bilde på kaos, men samtidig noe som har fruktbart potensial. Et positivt syn på kaos kan vi derimot finne i den mystiske og esoteriske tradisjonen. Jacob Böhme skriver om en *Ungrund*, et dyp som gir opphav til menneskets bevissthet. Isaac Luria skriver om *Tzimtzum*, tomrommet i Gud som skapelse skjer ut fra. Alkymiens kaos, *Prima Materia*, er gjerne forestilt som et egg eller en oppkveilet slange. Et slikt positivt syn på kaos kan relateres til de mystiske sidene av verdens religioner, kanskje spesielt til sjamanistiske eller ekstatiske former for praksis. Kaos vil her peke på en slags skyggetilstand (twilight zone) der mystiske opplevelser skal kunne finne sted. I følge Eliade finnes det religiøse tradisjoner som er "pro-kaos" og som på ulike måter ser på kaos som et mål. Han skiller mellom tre former: 1) Kaos lignes med en mystisk tilstand av enhet med en negativ eksistens bakenfor det skapte. 2) Kaos erfares som et stadium, en "sjelens mørke natt", som kan lede til en høyere visjon av den absolutt transcendent Gud. 3) Kaos kan, i kraft av å kontrastere orden, fungere ikke som et mål, men som en stasjon på veien mot et mer harmonisk indre og sosialt liv (Eliade 1993a:213-217).

Kaosmagiens kaos er ikke det som ble beskrevet her, men retningen har trolig latt seg inspirere av den mystiske sfæren som omgir ordet. Derimot har den hentet sitt navn fra den moderne fysikkens kaosteorier, som vil berøres i kapittel 5. Kaos i denne forstand er et nøytralt begrep som fungerer som en slags samleterm på hele den ikke-materielle og usansbare verden, og er det nærmeste kaosmagien kommer et gudsbegrep.

Peter Carroll skriver i *Liber Null* at kaos er det som er utgangspunktet for og drivkraften bak alle handlinger. Det er den kraften som fikk livet selv til å utvikle seg ut av støvet. Tid, rom, masse og energi har sitt utgangspunkt og sin eksistens i Kaos. Kaoskraften har sitt navn fra "the bizarre and indeterminate nature of the aetheric plane" (Carroll 1987:29). Kaos er hele universets livgivende kraft. Det er den avgrunnen som all eksistens, orden og form manifesterer seg fra. Kaos er allestedsnærværende og ikke-dualistisk, det er ikkesansbart og ufattbart og umulig å visualisere. Universet er tankene til Kaos, vi kan forstå tankene, men ikke deres opphav. Vi kan ikke erkjenne Kaos direkte fordi det består av alt som er motsatt av det vi tror det er. I mennesket er Kaos konsentrert som livskraften, også kalt *Kia*. Kaos som *Kia* er menneskets kilde til bevissthet. Kaos er en tilfeldig kraft som skaper og ødelegger uten annen hensikt enn å underholde seg selv. Det er ingenting moralistisk eller spirituelt med Kaos. Det er ingenting menneskelig med Kaos, men det er vanlig å "menneskeliggjøre" Kaos som Gud eller Tao, og forestille oss denne kraften som vennligsinnet og menneskelig. Carroll hevder at det finnes to retninger innen magisk filosofi. Den ene sier at universets formative kraft er tilfeldig og kaotisk, den andre sier at denne kraften har åndelig bevissthet. Kaosmagien tar utgangspunkt i at dette universets formende prinsipp er nettopp kaotisk og uten bevissthet.

I kapitlet *Principia Chaotica* i *Liber Kaos* skriver Carroll videre at "The secret is out that there is no secret of the universe. All is Chaos and evolution is going nowhere in particular" (Carroll 1992:78). Et univers av kaos er et univers av tilfeldigheter. Vi er født tilfeldig inn i en tilfeldig verden, og tilfeldigvis er livet godt. Svært lite er forutbestemt, og tilsynelatende årsaker fører til åpenbare virkninger. Alt, både livet og universet, er spontant kreativt og magisk (Carroll 1992:78).

Phil Hine introduserer kaosbegrepet ved å gi det en romantisk klang. Han kaller kaos "the buzzword of a revolution in thought and method" (Hine 2004:13) og "the buzzword of the Nineties" eller nittitallets moteord (Hine 2004:21). Han bruker kaos i en vid forstand, som en betegnelse på en ny vitenskap, ny teknologi og et helt nytt verdensbilde. Han trekker paralleller mellom vitenskapens kaosteorier og de konsekvensene kaos har fått innenfor de okkulte sirkler. I begge kretser skaper kaosbegrepet debatt og introduserer nye måter å tenke på. Han nevner flere måter å beskrive kaos på: "A state of things in which chance is supreme", "An unorganized state of primordial matter before the creation", "A confused state or mass", "Chaos was the primal source, first of all", "This isn't anarchy, this is Chaos", "In the beginning, there was only Chaos", "Agents of Chaos cast burning glances at anything or

anyone capable of bearing witness to their condition...”, ”One must have Chaos in one to give birth to a dancing star”, ”Matter is illusion, solidity is illusion, we are illusion. Only Chaos is real”, ”In the limitless heavens, shines the countenance of Chaos” (Hine 2004:12). Kaos er alt dette, men selvsagt også mer, siden kaos er noe som har forskjellig betydning for alle.

Tanya Luhrmann (1994) beskriver Kaos slik hun har fått det presentert gjennom sine informanter. Med et hovedfokus på gudinnefokuserte bevegelser nevner hun tre måter å se kaos på, selv om disse tre overhodet ikke er uttømmende. ”Kaos” i kaosmagiens forstand er en av disse. En annen versjon er å se på det kaotiske mørket som ”Gudinnen”, som en personifikasjon av naturens prosesser. En tredje side av dette er ”the abyss”, avgrunnen, i kabbala. Dette mørket eller kaos kjennetegnes av destruktivitet og sinne, det er det irrasjonelle og opprinnelige, det dype underbevisste som alle frykter, men som må konfronteres for å oppnå styrke. Alle Luhrmanns informanter intellektualiserer kaosbegrepet forskjellig, men en fellesnevner er en romantisering av det onde og uforståelige, slik at det fremstår som en del av det gode og helheten. Likheten mellom Luhrmanns tre måter å tolke kaos på er at magikeren må dykke ned i dette mørket for å overvinne sin frykt og la seg transformere. En magikers vanskeligste oppgave blir da at ”to enter the chaos is to empower oneself” (Luhrmann 1994:105). Denne tankegangen har et terapeutisk tilsnitt av jungiansk art. Ideen er at alle menneskets dypeste frykter finnes i psyken og at disse kun kan overvinnes ved å dykke ned i det dypeste mørket og konfrontere dem (Luhrmann 1994:105). Luhrmanns måte å beskrive kaos på er knyttet til dikotomien godt og ondt, lys og mørke. Det dype og mørke kaos er imidlertid ikke absolutt ondt, men er en naturlig del av det gode som står over alle ting. Det ”onde” er ikke ondt i vår daglige forståelse av ordet, men beskriver den naturlige og uunngåelige kontrasten til det som er godt. Uten død intet liv, uten smerte ingen glede. Det er i avgrunnen eller kaos at spiren til et nytt liv finnes, og uten å la seg befrukte av denne spiren ved å møte sin egen skyggeside kan ikke nytt liv ta form. Av denne grunn er seksualitet og død to sider av samme sak.

2.2 Magi som verdensbilde

Hanegraff påpeker i *New Age Religion and Western Culture* at renessansens magibegrep i høy grad har blitt neglisjert av de antropologiske magiteoriene, og at ”gjenoppdagelsen” av denne *magia* har hatt stor betydning for den generelle teoretiske debatten om magi (Hanegraff 1998a:85). Denne undersøkelsen av renessansens *magia* fører magidebatten videre på to måter. Den ene er å styrke oppfatningen av magi som verdensbilde, den andre er å svekke den

tradisjonelle vektleggingen av magi som praksis betraktet utenfor sin kontekst (Hanegraaff 1998a:85). Begge disse poengene tilhører den nyeste religionshistoriske diskursen om magi. De understreker at det ikke er mulig å lage et kunstig skille mellom religion og magi slik religionshistoriens antropologer i et evolusjonsparadigme har hatt en tendens til å gjøre. Utgangspunktet når en skal studere nyreligiøs magi er nettopp poenget til Hanegraaff, nemlig at magien og dens kontekst kan sies å utgjøre et fullstendig nyreligiøst verdensbilde. Dette kapitlet vil ta utgangspunkt i Carroll og Hines egne oppfatninger av hva som er det magiske verdensbildet, med og uten kaos foran. Magi kan sies å være et verdensbilde for kaosmagikere, men det må undersøkes hvor uttalt dette er og hvor mye det reflekteres over. Nøkkelen ligger i å se på forestillinger og foreslått praksis i forhold til hverandre. Kaosmagien selv hevder at den magiske praksis er det grunnleggende viktige i en magikers liv, at magi er noe en *utøver* og ikke noe som kun diskuteres. På denne måten vil den kaosmagiske praksis danne et verdensbilde, samtidig som dette, paradoksalt nok, ikke utelukker at praksisen er basert på et verdensbilde med visse kjennetegn.

Magi er et fenomen som religionsforskere har vært opptatt av helt siden fagets spede begynnelse. Begrepet brukes i sekulær og religiøs betydning, og ofte i dagligtalen om hendelser som ikke lar seg forklare i vitenskapelige termer. Her i Vesten forbindes magi gjerne med overtro eller tryllekunst, mens det i en rekke samfunn er en integrert del av religiøs tro og praksis. Magi kan lettere defineres subjektivt enn objektivt, men det finnes likevel en viss enighet om hva fenomenet rommer. I vestlig kontekst er denne forbindelsen mellom årsak og virkning av en mystisk karakter og lar seg ikke forklare med vårt paradigmes vitenskapelige termer. Likevel har det magiske forestillingsunivers eksistert i vår kultur til alle tider, og finnes fortsatt i den moderne verdens mange former for religion. Magi kan beskrives som handling snarere enn tro, og er sterkere knyttet til den religionshistoriske kategorien *ritual* fremfor kategorien *troforestillinger*. Religionshistorikere er derimot uenige om hvor vid betydning begrepet bør få. Magikonseptet i en nyreligiøs kontekst skiller seg ut fra en tradisjonell religionshistorisk definisjon av begrepet. Den nyreligiøse bruken er bredere, blant annet gjennom at magi ikke utelukkende knyttes til ritualer og handlinger, men også trosforestillinger og kosmologi (Gilhus 1999:135). Magi har altså både en mytisk og en rituell side. Det er dette synet på magi som er det eneste egnete til å studere det nyreligiøse fenomenet kaosmagi.

Magi, religion og vitenskap

Innenfor studiet av magi er det flere klassikere å ta av: Edward Tylor, James Frazer, E. E. Evans-Pritchard og Claude Lévi-Strauss er bare noen av antropologene som har gjort omfattende forskning på magi. Tylor og Frazer kan ses på som pionerer i framveksten av et vitenskapelig studium av religion, og de kan også ses på som fedre for det akademiske studiet av magi. Det viser seg at mye av det som har blitt utgitt for å være "religion" egentlig tilhører feltet "det okkulte". Derfor er det ikke mulig med et skarpt skille mellom religion og magi, slik Tylor og Frazer så det for seg (Hanegraaff 1998c:273). Vitenskapen på denne tiden hadde inkorporert kristendommens tabuisering av det okkulte, derfor var det nødvendig for den rasjonelle forsker å holde et skarpt skille mellom religion og magi. Her ligger store deler av forklaringen på at det okkulte har fått liten plass i det akademiske feltet fram til i dag. Den store forskjellen ligger i at disse forskerne opererte innenfor et evolusjonistisk paradigme. Forskerne i dette paradigmet tenkte seg at menneskets rasjonalitet beveger seg i grader fra magi, via religion, til vitenskap. De opererte med en verdiskala der ulike fenomener ble satt opp mot hverandre. Det som den gangen ble definert som magi, og så langt fra vitenskapen som det går an å komme, blir i dag analysert på lik linje med andre typer fenomener innen det vide religionsfeltet vi opererer med i dag.

Når en studerer religiøs atferd i fremmede samfunn er det avgjørende å kunne studere religion som et kulturelt uttrykk innenfor det samfunnet en studerer. En forsker må kunne sette seg inn i et tankesett som i utgangspunktet er fremmed. Forskere på magi har vært opptatt av spørsmål som magiens forhold til vitenskap og religion, dens instrumentelle og tekniske effektivitet, dens sosiale og psykologiske funksjoner, dens symbolisme og dens tankesett. Disse spørsmålene handler enten om magiens antatte effektivitet eller om prosesser i det tankesystemet som ligger bak. Tankesystemer reiser problemer som symbolisme, tolkning og oversettelse mellom kulturer. En av antropologiens vanskeligste distinksjoner har vært mellom "primitiv" og "sivilisert", termer som på grunn av deres stigmatiserte innhold nå nesten ikke lenger er i bruk (Eliade 1995b:83). I antropologisk og religionshistorisk forstand var evolusjonistene på slutten av 1800-tallet de første som formulerte teorier om magi. De kalles gjerne intellektualister og er kjent for sin såkalte "skrivebordforskning" fordi de baserte forskningen sin på hva de antok arkaiske samfunn ville tenke om verden, fremfor å gjøre feltarbeid. De to fremste var Edward B. Tylor (1832-1917) og James G. Frazer (1854-1941), som begge separerte magi fra religion, både når det gjaldt utøvelse og tankesett. De hevdet å bruke en komparativ metode, men maktet ikke å se kulturelle fenomener i deres egen

kontekst. Mye av kildematerialet var dessuten feilaktig og ville av forskere i dag ikke bli sett på som mulig for sammenligning. Tylor definerte magisk kunnskap og utøvelse som pseudo-vitenskap, i og med at magikeren og dennes publikum antok en direkte forbindelse mellom den magiske handlingen og det forventede resultatet, en forbindelse som i følge Tylor var langt fra vitenskapelig (Eliade 1995b:83). Frazer laget i tillegg et skille mellom teoretisk magi (pseudo-vitenskap) og praktisk magi (pseudo-kunst), hvorav sistnevnte igjen ble delt opp i positiv magi ("sorcery") og negativ magi (tabu) (Hanegraaff 1998c:266). Frazer er videre kjent for sin inndeling av evolusjonistiske tankestadier, der tre hovedstadier følger etter hverandre: det magiske tankesettet plasserte han som det mest primitive, deretter religiøse tanker og til slutt det vitenskapelige tankesettet. Han så på mange måter magi som en primitiv form for vitenskapelig tankegang, lignende, men logisk enklere. Frazer skilte videre mellom to former for magi. Den ene var homøopatisk magi eller likhetsmagi, basert på loven om likhet: likt produserer likt og effekten ligner på årsaken. Den andre kalles smitte-magi (contagious magic) og er basert på loven om kontakt: ting som har vært i fysisk kontakt fortsetter å virke på hverandre selv på avstand (Eliade 1995b:84).

Kaosmagiens metafysikk

Kaosmagiens metafysikk tar opp igjen tråden fra beskrivelsen av kaosbegrepets metafysikk, og blir klarest forklart hos Carroll (1987:27-30) Kaos er den ikke-dualistiske kraften som ligger bak all skapelse og bevissthet, konsentrert i mennesket som *kia*: bevisstheten, sjelen eller livskraften. Kia er det senteret i mennesket der alle tilsynelatende dualiteter er forent. Kia, som kaos, kan ikke erfares direkte og mangler bestemte kvaliteter som sinnet kan knytte det til. Kia er vanligvis fanget i den sammensetningen av meninger om oss selv som kalles ego. Magi handler om å gi Kia spillerom og frihet slik at den kan manifestere sin okkulte kraft, hevder Carroll (1987:28). Kia er i besittelse av okkulte krefter fordi den er et fragment av Kaos, universets livskraft. Den har i seg de motsatte impulsene om å la seg oppsluke av dualitet og å flykte fra dualitet. Kia vil fortsette å reinkarnere helt til den første av disse impulsene er utslitt. Den andre av disse impulsene, flukten fra dualitet, er kjernen i mystikerens streben, unionen med Gud. Kaos i denne forstand er nærmere mystikerens gudsbegrep enn de vanligste assosiasjonene kaos gir. Magi er basert på evnen til å forene Kia med Kaos, i form av at mennesket må strekke sin vilje og sin persepsjon utover seg selv.

Nok en faktor må tas i betraktning når vi ser på magiens metafysikk. Mellom kaos og vanlig materie, og mellom *kia* og sinnet, finnes nemlig et plan som kalles *eter*, og det er her magi

foregår. Eter består av alle de mulighetene som kaos kaster ut, og som ennå ikke har blitt til virkelighet, skriver Carroll i *Liber Null* (1987:29). Eteren er mediet der det ubegripelige kaos oversetter seg selv til virkelige hendelser. Ikke alle hendelser i eteren vil begynne å eksistere, derfor har de intet fast tilholdssted i tid og rom, og heller ikke masse og energi. Ikke alle hendelser i eteren vil påvirke vårt fysiske plan, og stort sett vil bare de hendelsene vi kaller fornuftige, kausale og normale faktisk materialisere seg. Men mulighetene ligger der, og som sentere for kua eller kaos kan mennesket, eller magikeren, få usannsynlige sammenhenger til å inntreffe ved å manipulere eteren. Det er dette som er magi. Og det er her broen mellom magi og moderne fysikk finnes, hevder Carroll (1987:29). En slik fysikk har dreid seg om å forstå den gjensidige påvirkningen mellom menneskesinnet og bevegelsene til de minste oppdagede partiklene på det materielle plan. Eterens egenskaper er så mangfoldige at nesten hva som helst kan oppnås av en magiker som arbeider med å manipulere den. Det er magikerens tanke som gir den form og kua som gir den kraft. Og siden eteren ikke kan lokaliseres i tid og rom vil magikeren, som beveger seg i eteren, også bevege seg i tid og rom utenfor den materielle kroppens fysiske begrensninger. Det er mulighetene til å bevege seg i og manipulere eteren som er magiens kjerneprinsipp og fellesnevneren mellom alle verdens magiske systemer, skriver Carroll (1987:30).

For at magi skal være mulig må utøveren være i stand til å sette seg selv i en tilstand av transe eller en såkalt endret bevissthetstilstand. Carroll velger å kalle denne tilstanden for *gnosis* (1987:31), et nøkkelbegrep i esoterisk litteratur.²⁰ Han beskriver to metoder for å oppnå *gnosis*: den indre, som dreier seg om å stilne sinnet slik at man er fullstendig konsentrert om ett punkt, og den ytre, som ved hjelp av ekstase forsterker fokuset på dette ene punktet. *Gnosis* er altså denne spesielle fokuseringen, "one-pointedness" (Carroll 1987:31), som er nødvendig for å utføre magi, det er akkurat i dette spesielle øyeblikket at magiens hensikt kan få sin manifestasjon. De indre ekstasemetodene kan for eksempel være konsentrasjon, faste eller inntak av narkotiske eller psykoaktive stoffer, mens ytre metoder kan være seksuell ekstase, hyperventilering eller dansing og tromming. "While it is probably true to say that Chaos Magic is the most agnostic type of magick being practised in England today, this emphasis on *gnosis* means that Chaoists often develop a spiritual basis for their magick, albeit in a more individual way" (Sutcliffe 1996:130).

²⁰ Antoine Faivre gjennomfører bruken av begrepet i sin karakteristik av den esoteriske tradisjonen i *Access to Western Esotericism* (1994). Han beskriver *gnosis* som en spesiell form for kunnskap og forholdet mellom Gud, menneskeheten og universet. *Gnosis* opphever skillet mellom kunnskap og tro, videre er oppnåelse av *gnosis* tenkt som individuelt frelsende for den som praktiserer en esoterisk kunst (Faivre 1994:19-20).

Kaosmagisk praksis: ritualer

Magi kan utøves rituelt, som resitasjon av verbale formularer og ved en utstrakt bruk av magiske objekter eller gjenstander. Magi utføres for å oppnå en effekt, og kan derfor i begrepets videste betydning forstås som alle resultater basert på ønskede eller viljede handlinger. Okkultisten Aleister Crowley, kaosmagiens "bestefar", definerte magi slik: "Magick is the Science and Art of causing Change to occur in conformity with Will." (Crowley 2000:126). Med magi mener Crowley viljestyrte handlinger som er ment å ha visse resultater, enten i verden eller i menneskene selv. Crowley definerer altså magi som en vitenskap, noe også kaosmagikere vil være enige i. Det Crowley mente var imidlertid at en må gå vitenskapelig til verks om en vil bruke magi som en åndelig disiplin, mens kaosmagien vil hevde at magi er et naturvitenskapelig fenomen som vårt vitenskapelige paradigme ennå ikke har funnet formler for å uttrykke. At magi kan være en kunst er for så vidt greit å forstå, dersom en ser på kunst som forsøk på å formidle noe som er større enn en selv, eller som et forsøk på å manifestere noe som er skjult i ens indre eller i kulturen.

Det kanskje mest kjente skillet mellom ulike former for magi er forskjellene mellom magiens "farger". Moderne magi er svært bevisst på forskjellene mellom "hvit", "svart" og "grå" magi. Det klassiske skillet går mellom svart eller ond og destruktiv magi og hvit magi, som regnes som "åndelig" eller god magi. Grå magi regnes som en middelvei, en nøytral magi som kan brukes til ulike formål. Massemedier og populære forestillinger har gjort sitt for å skape ideen om den onde magiker som kynisk utfører sataniske og blodige ritualer, der målet er materiell vinning eller verdslig makt. Svart magi forbindes av de fleste med satanisme og hedonisme, mens den virkelige praktiseringen av denne formen for magi trolig er mer mytisk enn virkelig. I Peter Carrolls system bygger svart magi videre på hvit magi, mens målet er å se på begge typer som teknikker og heve seg over dem. I dette systemet handler hvit magi om påkallelse av guder og ånder, mens svart magi handler om at kaosmagikeren må innse at egoet eller Selvet er Gud (Carroll 1987:59).

Både Carroll og Hine understreker flere steder kaosmagiens praktiske sider. Magi er noe som *gjøres*, mens et metafysisk rammeverk kun er til ekstra hjelp. Bøkene sine har de skrevet som håndbøker, slik at det skal være mulig for leseren å påbegynne et magisk studium uten forkunnskaper. Inntrykket er at magi i mange tilfeller både er veien og målet, at det å bli en dyktig magiker er et mål i seg selv uten å nødvendigvis ha et dypere og mer spirituelt mål. Et eksempel på dette utbroderes av Phil Hine i *Prime Chaos* (2002:16-17). Hine skiver om en

bekjent av seg som ble interessert i magi, men som ikke ønsket å bruke tid på ”kjedelige” øvelser. Han hjalp henne i stedet med å utvikle magiske øvelser basert på det hun likte å drive med, som festing og rollespill. Hun var ikke ute etter spiritualitet i form av mystisisme, men som en måte å relatere magi til hverdagslivet sitt. I dette tilfellet kan magi sies å være en livsstil snarere enn et verdensbilde, et trekk ved moderne magi som vil utforskes nøyere i et senere kapittel.

Hva utgjør så den kaosmagiske praksisen? Det kanskje viktigste kaosmagikere gjør er å praktisere rituell magi. Et ritual kan betegnes som en handling som tenkes å påvirke deler av verden, og som repeteres i et visst mønster. I dagligtalen kan ritual i betydningen gjentakelse få en negativ klang. Det liknende begrepet rite i religionshistorisk forstand brukes gjerne om en enkelthandling innenfor en rituell kontekst, det være seg en muntlig ytring eller en bestemt gest, men ofte brukes ritual og rite om hverandre i dagligtalen. Kaosmagikere praktiserer ritualer i en stil som Phil Hine kaller ”Freestyle ritual”, definert som alle former for magiske ritualer som ikke er rotfestet i en magisk doktrine eller tradisjon. Han setter dette i kontrast til ”Formalised ritual”, rotfestet i en bestemt tradisjon, tidsepoke eller doktrine, som retningene som hører hjemme i den vestlige esoteriske tradisjonen (Hine 2002:90-91). Et viktig poeng for Hine er at magi skal være morsomt og underholdende. For det andre er magi en egenskap som en kan trene seg til å beherske. Et ritual består både av en fremførelse som kan perfektioneres og har sin egen psykologi. Et magisk ritual kan brytes ned til en sammensetning av sanseintrykk, stemmebruk, bevegelser, visualisering, symboltolkning og rolleombyting. Likevel er summen noe mer enn dette, skriver Hine, for et ritual skaper et eget rom der det er mulig for magikeren å utforske seg selv og sitt eget potensial.

Carroll og Hines bøker er i stor grad å regne som lærebøker i å utføre en rekke ulike typer ritualer. Alle disse ritualene er ment å ha bestemte funksjoner. Carroll beskriver for eksempel en type ritual han kaller *evocation*, som innebærer noe slikt som å mane frem ånder eller vesener. Hensikten skal være å opprette kontakt med disse ikke-manifeste vesenene ved å binde dem i en pakt, slik at de kan brukes til å gjøre forandring i magikeren eller i magikerens omgivelser. En annen teknikk kalles *invocation*, der magikeren skal forsøke å fullstendig identifisere seg med en bestemt gud. Videre beskriver Carroll ritualer i ulike sjangere: *divination*, *sorcery*, *enchantment* og *banishing rituals*. I utøvelsen av de forskjellige ritualene kan magikeren benytte seg av navnet på en gud eller guder fra et ønsket panteon, påkalt gjennom bønner eller hymner. I tillegg til individuelle ritualer beskriver Carroll ritualer ment

til å utføres i grupper, som innvielsesritualer og overgangsritualer i den kaosmagiske ordenen IOT.

2.3 Hvorfor magi?

Finnes det et endelig mål som kaosmagikere oppfordres til å arbeide mot, eller strider en slik teori imot kaosmagiens eklektiske filosofi? Hvis magi er middelet, hva er da målet? Hvilke erkjennelser er det mulig å oppnå, og hva skal disse brukes til? Ved lesning av Peter Carroll og Phil Hine kan det skilles ut to grunner til å utføre magi. For det første er magi, i dette tilfellet med *kaos* foran, en nyreligiøs selvutviklingsvei. Kaosmagi er laget for at den enkelte utøver skal styrke sin oppfatning om seg selv og ha det gøy på veien. For det andre har kaosmagien et mål om å bidra til å endre vår tids vitenskapsparadigme, for å hjelpe *det femte æon å manifestere seg*. Magien i dette nye æonet kaller Carroll ”psykologisk anarkisme”, og skriver at ”The aim is to produce inspiration and enlightenment through disordering our belief structures” (Carroll 1987:115). Her følger kaosmagiens egen formening om hva magi skal bidra til.

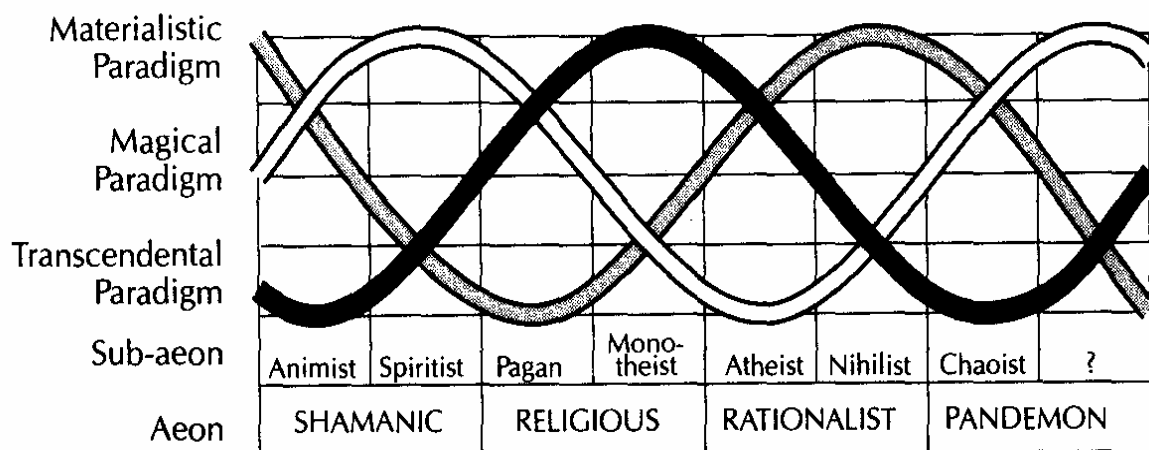
Kaosmagi som selvsakralisering

Magi er en toveisprosess, skriver Hine (Hine 2004:36). Utøveren både påvirker og lar seg påvirke av magien. Magi handler om forandring og forvandling og er knyttet til tanken om at mennesket selv må påvirke omgivelsene sine. Vi er ikke hjelpeløse brikker i et stort maskineri. Derfor er alle handlinger som er individuelt eller kollektivt frigjørende egentlig magiske handlinger (Hine 2004:11). Målet til en kaosmagiker er å bli en gud, noe som må kunne kalles selvsakralisering i religionshistorisk mening. Et av kaosmagiens hovedområder er nettopp selvutvikling, nærmere bestemt utvikling av de såkalte magiske evnene. Det første kurset i *Liber Null*, som blir kalt *Liber MMM*, dreier seg om å lære seg selvdisiplin og selvkontroll, samt det som blir kalt grunnleggende magiske teknikker. Målet er altså å gjennomgå en personlig metamorfose – forvandling, å bli noe annet eller noe mer når en har gjennomgått denne forandringen. De første øvelsene går ut på å opparbeide seg en kontroll over sinnet (mind control) ved først å lære seg å kontrollere kroppen. Øvelsene går blant annet ut på å sitte stille i samme stilling så lenge som mulig, å kontrollere pusten, å tenke på ingenting og å fokusere tanken på et bestemt objekt. Siden magi blir sett på som en viljeshandling er det viktig å kunne skille sinnet fra viljen, sinnet må være fokusert for at viljen skal kunne operere på en effektiv magisk måte (Carroll 1987:15). Leseren blir tatt med

gjennom et kurs i magisk disiplin, der målet er en kontroll over sinnet ikke ulikt det som blir praktisert i visse retninger innen yoga (Carroll 1987:13).

Aeonics – en ny tidsalder

De fleste komplette religiøse systemer opererer med en apokalyptikk eller teorier om verdens opphav, skapelse, tidens utvikling og eksistensens mål eller ende. Så også med kaosmagiens emiske historie, som Carroll kaller *Aeonics*. Carroll redegjør fylldig for kaosmagiens teori om tid og tidsaldere, en teori som fint lar seg passe inn i skjemaet om en bevegelse fra en Gullalder, via den historiske tiden der mennesket ikke lever ut sitt fulle potensial, til en ideell fremtid. Han opererer med tre sentrale tidsaldere, der hans egen tradisjon er et uttrykk for den nyeste. Alle filosofiske retninger, dogmer og trossystemer er varianter av disse tre store paradigmene, hevder Carroll. I sin såkalte ”psykohistoriske” modell (”The Psychohistory Model”) påstår han at hele menneskehetens kulturhistorie kan fremstilles gjennom disse tre tidsepokene (Carroll 1992:61-62). De tre tidsepokene eller paradigmene er som følger: den materialistiske, den transcendentale og den magiske. Hver av disse epokene representerer hver sin form for religion eller trossystem, sitt eget syn på menneskets sjel og sin egen oppfatning av det guddommelige eller kategorien ”ånd”. Denne psykohistoriske modellen forteller mye om hvordan kaosmagien ser på fenomenet magi.

”The Psychohistory Model” (Carroll 1992:62).

Det er det transcendentale filosofiske systemet vi forbinder med religiøs mentalitet. Dette paradigmet manifesterer seg i så forskjellige uttrykk som primitive samfunns spiritisme, via hedensk polyteisme til jødisk-kristen-muslimsk monoteisme. Paradigmet innebefatter også de ikke-teistiske systemene buddhisme og taoisme, og dermed alle kulturelle uttrykk vi gjerne

forbinder med religion i dag. Essensen i paradigmet er troen på åndelige vesener som er større enn en selv og som står over menneskene i rang. Sentralt er troen på en form for bevissthet eller spirituell entitet som har skapt og opprettholder verden og mennesket, og livet på jorden dreier seg om å kommunisere med denne eller disse maktene. Maktene er enten upersonlige eller tar form som guder og gudinner. Menneskene, og noen ganger også andre levende organismer, innehar en større eller mindre del av denne bevisstheten, mennesket har altså en individuell sjel som ligger under den materielle verdens illusoriske slør. Ånd er den fullkomne virkeligheten og den materielle verden er kun å regne som et sirkus for den sjelen eller bevisstheten som skapte den.

I følge det materialistiske paradigmet består universet kun av materie. Energi er en form for materie og alle hendelser er et resultat av årsak og virkning. Fysikk og matematikk er de eneste vitenskapene som kan si noe om hvordan universet er bygd opp. Mennesket er reduserbart til biologi, og sinn og bevissthet er kun å regne som elektrokjemiske reaksjoner i hjernen. Ånd er et fenomen uten objektivt innhold. Det er en gjennomgående tro på at alle hendelser har en naturlig, materialistisk forklaring.

Carroll bruker mye plass på å overbevise leseren om at det magiske paradigmet skiller seg klart fra de to andre. Som et nøkkelbegrep bruker han *eter*, et begrep han sammenligner med den religionshistoriske ideen om *mana* fra oseaniske kulturer. Eter i materialistisk forstand er det samme som informasjon som all materie har mulighet til å motta og sende fra seg. I transcendentale forstand er eter det samme som "livskraft", noe som er til stede i ulik grad i alle levende ting. Også i kaosmagisk teori er eter en slags levende kraft som inneholder informasjon om alle hendelser og som har evnen til å påvirke lignende hendelser. Alle hendelser setter spor etter seg i eteren. Og siden alle hendelser har en eterisk del kan de sies å være levende i en viss grad. Derfor skjer alle ting på grunn av magi. Enkelte hendelser av stor skala setter sterke spor etter seg i eteren, noe som gjør dem forutsigbare, men vanskelige å påvirke ved hjelp av eteriske mønstre skapt av tanken. Carroll oppsummerer på denne måten: "Magicians see themselves as participating in nature. Transcendentalists like to think they are somehow above it. Materialists like to try and manipulate it" (Carroll 1992:55).

Ser vi nærmere på Carrolls psykohistoriske modell ser vi at det var i urhistorisk tid at det såkalte magiske paradigmet sto sterkest. Den rådende mentaliteten var preget av animisme og spiritisme, retninger han mener utgjør den sjamanismen som skal ha fantes i pre-paganistiske kulturer. Animisme preges av et syn på at absolutt alt i naturen er levende eller inneholder et

levende prinsipp, og er vel nærmere å beskrive en panteisme enn E. Tylors animisme. Spiritismen tillegger også alt levende en form for bevissthet, en projeksjon av menneskelig psykologi på alle fenomener i verden med et ønske om å kontrollere og kommunisere med dem. Spiritismen er mer transcendent enn animismen, og ofte blir ånder tillagt kosmiske attributter. Dette gjør den spiritistiske modellen mer religiøs enn magisk, og leder over i et paganistisk paradigme (Carroll 1992:20). Carroll tillegger alle modellene en verdi. Poenget til Carroll er imidlertid at dersom en ønsker å gjøre "actual magic" (Carroll 1992:20), det vil si trolldom (sorcery) i praksis og parapsykologi, er det spiritistiske og fortrinnsvis det animistiske paradigmet å foretrekke. Med dette plasserer Carroll tradisjonen sin i en slags nysjamanistisk bås.

Det nærmeste Phil Hine kommer en teori om tidsaldere er når han snakker om magiske modeller (Hine 2004:24-25). Han bruker mindre plass på dette enn Carroll, men er like klar i sitt budskap. Han beskriver historien ved hjelp av paradigmer eller modeller av en liknende art som Carroll sine. Grunnen til å reflektere over skifte av historiske epoker er i følge Hine at magi må forstås ut ifra den konteksten den inngår i (Hine 2004:24). Den "klassiske" magiske modellen kaller Hine "spiritmodellen", en modell som sier at "den andre verden" med alle sine guder, gudinner, engler, demoner og vesener i høyeste grad eksisterer. Magikeren eller sjamanen har som sin oppgave å reise mellom vår verden og denne andre verden for å kommunisere med vesenene som holder til der. I kjølvannet av den moderne vitenskapens inntreden trer "energimodellen" frem. Denne tar utgangspunktet i tankene om magnetisme og legger vekt på tilstedeværelsen av "subtle energies" som kan manipuleres ved hjelp av diverse teknikker. Under dette paradigmet hører blant annet Eliphas Levis astrale lys, Wilhelm Reichs orgonenergi samt alle vestlige tolkninger av indiske begreper som chakra og kundalini. Den neste modellen er en videreutvikling av denne og kjennetegnes av en popularisering av psykologien, mest takket være Freud og Jung. I dette paradigmet internaliseres "den andre verden" og forklares ut fra teorier om underbevisstheten. Både de gamle panteonene og religiøse symboler blir redusert til psykologiske arketyper. I følge Hine beveger vi i Vesten oss nå inn i den "kybernetiske modellen", i det vi innser at vi lever i en informasjonsbasert kultur. Magi i den kybernetiske modellen defineres som et sett med teknikker som setter i gang en nevrologisk storm i hjernen, som igjen setter i gang mikroskopiske svingninger i universet, som igjen leder til makroskopiske forandringer. Dette er prinsippene i kaosvitenskapen og den såkalte "sommerfugleeffekten" (Hine 2004:25). Forskjellen og overgangen mellom modellene er imidlertid temmelig flytende, noe også Hine påpeker med at

det finnes tegn på at den kybernetiske modellen beveger seg tilbake mot "spiritmodellen". Dette kan en få øye på dersom en ser forbi modellens matematiske og vitenskapelige språkbruk (Hine 2004:25).

Hine ser på modellene som like gode, med sine svake og sterke sider, der noen er bedre egnet til å "forklare" enkelte aspekter ved magi enn andre. Hine oppfordrer for eksempel leseren til å benytte seg av en psykologisk modell når magi må forklares for en skeptiker. Mange bøker innen den moderne vestlige okkultismen benytter seg fritt av alle modellene uten å reflektere videre over dette. Der enkelte magikere vil holde seg til én modell vil en kaosmagiker naturligvis bytte mellom modellene. Kaosmagiens paradigme, den kybernetiske modellen, inneholder nettopp muligheten til å skifte mellom tro, det vil si paradigmer eller modeller, etter hva som virker hensiktsmessig for den enkelte magiker i den enkelte situasjonen. Denne modellen hevder at "ingenting er sant", derfor kan magikeren skifte modell som det passer. Konsekvensen av dette blir, som Hine skriver: "Chaos has shifted the emphasis from seeking that which lies beyond the known world, but recognising that the world itself is magical" (Hine 2004:31).

Carroll kaller denne nye tiden for "the Pandemonaeon", eller "alle demoners tidsalder", om en vil. Det henspiller på oppløsningen av alle konformiteter og tillærte oppfatninger om hvordan verden henger sammen. Det er et syn som sier at demoner kan være guder og guder demoner (Carroll 1992:68-69). Et annet navn på denne nye tiden er "det femte æon", og en av kaosmagiens viktigste hensikter er å hjelpe det med å manifestere seg. Carroll bruker en nesten militant retorikk når han ramser opp hvilke konsekvenser den nye tidsalderen vil bringe med seg: Død over åndeligheten, død over overtro, død over identitet, død over tro og død over ideologi (Carroll 1987:90-91).

Carroll og Hines modeller har klare likhetstegn, noe som er naturlig når en vet at de tilhører samme type miljø. Carrolls transcendentale paradigme kan sammenlignes med Hines "spiritmodell", mens den materialistiske mer er i tråd med den psykologiske. Carrolls system er imidlertid mer omfattende, og trekker sterkere inn tidsaspektet i kosmologien. Magiens plass behandles ulikt hos de to forfatterne. Carroll anser magi som en motsetning til de to foregående paradigmene, og ser ikke at den har en plass i noen av dem. Hine derimot gir magi en plass innenfor hver av modellene, definert ut fra modellens kosmologi for øvrig. Carroll er mest metafysisk rettet av de to, mens Hine mer praktisk. Hine er den som tydeligst fletter andre inspirasjonskilder enn de religiøse inn, som ulike former for populærkultur. Hine

skriver lite om historiesyn og tradisjonsforvaltning, men fremhever at kaosmagi kan kalles en postmoderne form for okkultisme. Altså er han bevisst på den strømmingen han selv er en del av.

Gjennomgangen av modellene eller paradigmene ovenfor viser oss at tid og historie er tett knyttet til hverandre. Vår kultur preges av en lineær tids- og historieoppfatning, understreket av den jødisk-kristne lære om skapelse og dommedag. Med Guds skapelse av verden ble tiden til, og ved dommedag, i andre enden av tidsaksen, opphører også tiden. Materialistisk tidsoppfatning, i Carrolls tolkning, er også lineær, og kan i prinsippet strekkes uendelig ut i fremtiden. Det vil være motstridende å snakke om tidens begynnelse eller slutt. Materialisten vil også stille seg skeptisk til enhver form for eksistens før fødselen eller etter døden. I kontrast til disse lignende synene på tid og historie hevder kaosmagien å ha et syklisk verdensbilde. Et syklisk verdensbilde vil si at alle prosesser og hendelser vil gjenta seg i det uendelige. Universet utfolder seg i en stadig skapelse, eksistens, oppløsning og gjenfødelse. Tidsaldre kommer og går, stadig avløst av hverandre. I kaosmagisk teori er vi nå i ferd med å bevege oss inn i en ny tidsalder, ikke ulikt de nyreligiøse ideene om "Vannmannens tidsalder". Den nye tidsalderen er en naturlig fortsettelse av den gamle, særlig i og med at den bygger på og viderefører det naturvitenskapelige paradigmet som har vært rådende i lang tid. I tillegg til dette hevder kaosmagien å vende tilbake til mentaliteten i en tid helt i den andre enden av en lineær tidslinje, nemlig til de sjamanistiske urfolkens tid. Evolusjonen ses på som en oppadgående spiral, der det femte æon er en tilbakevending til det første æon, men på et høyere plan. Her dannes et nytt paradigme som en syntese av urgammel sjamanistisk kosmologi og postmoderne og kvantefysisk kaostenkning. I den grad dette er uttrykk for et syklisk verdensbilde kan diskuteres. For det første er det upresist å assosiere sjamanistisk religion utelukkende med en primitiv urkultur, når vi vet at det også i dag praktiseres sjamanisme flere steder i verden. For det andre er dette ikke egentlig et syklisk verdensbilde, men fungerer mer som paradigmetenkningen til vår tids vitenskap. Carroll idealiserer på denne måten et mer primitivt stadium eller tid.

2.4 Oppsummering

Dette kapitlet gir en tematisk gjennomgang av det verdensbildet og den metafysikken som ligger til grunn for de tankene Carroll og Hine presenterer i sine bøker. Jeg har latt kildene få presentere seg selv, slik at kapitlet har blitt en emisk fremføring av magi og kosmologi. Først delte jeg opp betegnelsen kaosmagi, slik at jeg kunne se på kaos og magi hver for seg.

Kaosmagiens forståelse av kaos ble sammenlignet med en mer tradisjonell religionshistorisk forståelse av samme, og jeg hevder at blant dets mange betydninger kan vi også skille ut et gudsbegrep. Videre viser jeg at kaosmagiens rituelle praksis ikke kan studeres løsrevet fra de metafysiske forestillingene som definerer den. Derfor må magi identifiseres som et verdensbilde i seg selv og ikke som handlinger utenfor sin kontekst. Dette understrekes av kaosmagiens egen presentasjon av magiens mål og hensikter. På et individuelt plan fungerer kaosmagi både som selvutvikling og selvsakralisering, mens den på et kollektivt plan skal bidra til å føre vår vestlige sivilisasjon inn i en ny og forbedret tidsalder. Kaosmagien fungerer altså som et verdensbilde i og med at den forklarer en samtidig tilstand, samt at den legger føringer for hvordan verden bør utvikle seg videre.

Kapittel 3: Historie, kontekst og inspirasjon

“Through magic we may come to explore the possibilities of freedom.”
(Hine 2004)

Avsnittet om *Aeonics*, kaosmagisk historieforståelse, viser til et sentralt aspekt ved et gjennomarbeidet magisk verdensbilde, og er også et godt eksempel på *emisk* historieskriving. Det følgende kapitlet vil først presentere kaosmagiens historiske kontekst og bevegelsens etiske og faktiske historie. Jeg vil videre gi en grundig forklaring på begrepene *esoterisk* og *okkult* samt gi en historisk redegjørelse for den vestlige esoteriske tradisjonen som en religiøs tradisjon med et særegent idéinnhold. Etter min mening er det nødvendig å presentere den vestlige esoteriske tradisjonen for å kunne forstå kaosmagi som en moderne utgave eller en sekularisert videreføring av denne tradisjonen. Denne tradisjonen må studeres på samme måte som religion generelt, og studiet av denne tradisjonen må ikke tas til inntekt for noe ståsted, verken reduksjonistisk eller religionistisk. Religion som kulturstudium innebærer en rekke ulike karakteristikk som må tas hensyn til: myter, ritualer, symboler, tekster, bønner, rituelt utstyr, regler for sosiale relasjoner og atferd, verdier og regler for å ramme inn hverdagen. Studiet av enhver religiøs retning er nødt til å ta for seg de aller fleste av disse kategoriene, da de vanskelig kan skilles fra hverandre. Den esoteriske tradisjonen må studeres på samme måte som enhver annen religiøs retning, med hensyn til både myter, selvforståelse og utøvelse.

3.1 Kaosmagiens historie sett utenfra

Kaosmagien slik den trer fram i dag er en ung tradisjon og har sitt utspring i det okkulte miljøet i Leeds i England på slutten av 1970-tallet (Hine:2004:15). Dette var et aktivt okkult miljø der utøvere innen heksekunst (witchcraft), vestlig kabbala og *Thelema*²¹ blant annet bidro til å holde liv i okkulte magasiner. Kaosmagiens fremste initiativtaker, Peter Carroll, publiserte sine første tekster i et slikt magasin, *The New Equinox*. I samarbeid med Ray Sherwin, en annen aktiv skribent, startet Carroll nettverket *Illuminates of Thanateros* (IOT), en slags magisk orden som bedrev utforsking av magiske teknikker, og som beskrev seg selv som en blanding av sjamanisme, taoisme, tantra og Thelema (Hine 2004:15). I 1978 ble også den første utgaven av Carrolls *Liber Null* utgitt, riktignok uten å inneholde en eneste referanse til begrepet kaosmagi, men som beskrev IOTs grunnleggende filosofi og praksis. Like etter

²¹ Bevegelse initiert av Aleister Crowley, se mitt kapittel om kaosmagiens inspirasjonskilder.

publiserte Ray Sherwin *The Book of Results*, en gjennomgang og tilgjengeliggjøring av Austin Osman Spares sigillmagi fra *The Book of Pleasures*. Den første organiserte IOT-grupperingen kom imidlertid sammen i Yorkshire mot slutten av 1980, ble oppløst noen år senere og oppsto igjen fra asken som *The Magical Pact of the Illuminates of Thanateros* (Sutcliffe 1996:127-128). Denne ”pakten” ligger organisasjonsmessig nærmere en tradisjonell magisk/okkult orden med sin initiatoriske gradsstruktur og sine templer i flere byer og land, slik Carroll fremstiller det i *Liber Kaos* (Carroll 1992). I 1986 startet utgivelsen av magasinet *Chaos International*, og bladet gis fortsatt ut etter årtusenskiftet (Sutcliffe 1996:128). Phil Hine var tidligere redaktør av magasinet.

3.2 Den vestlige esoteriske tradisjonen – en karakteristikk

Beskrivelsen av IOTs fremvekst gir et inntrykk av kaosmagi som en bevegelse, men for å forstå dens egenart er det også nødvendig med en presentasjon av dens historiske og idémessige røtter. I Europas religiøse og kulturelle undergrunn har det gjennom historien skilt seg ut en magisk, esoterisk, mystisk eller okkult tradisjon eller bevegelse. Dette er historien til den alternative religiøsiteten i Vesten, ofte demonisert og marginalisert, fordrevet og forfulgt, for stadig å dukke opp til overflaten igjen når forholdene er mindre fiendtlige. Hermetisme, kabbala, alkymi, astrologi, gnostisisme, rosenkorstradisjonen og kristen teosofi er bare noen av de retningene vi forbinder med esoterisme. I dag ser vi denne formen for religiøsitet blomstre som sjelden før. Ledende forskere på feltet i dag, som Antoine Faivre og Wouter Hanegraaff, anser dette som en *tradisjon* og samling av fenomener med felles trekk. Den esoteriske tradisjonen beskrives som en ”tredje strømning” i europeisk kulturhistorie, ved siden av de to søylene gresk logikk og bibelsk tro (van den Broek og Hanegraaff 1998:vii). Der den første ene og alene baserer seg på rasjonalitet og den andre på guddommelig åpenbaring er denne tredje veien basert på en streben etter indre opplysning eller *gnosis*, et begrep som brukes annerledes her enn i kaosmagiens metafysikk. Det er altså en erkjennelsens vei, verken rasjonalitetens eller den dogmatiske troens vei. Forlaget Weiser, utgiver av Carrolls bøker, gir kaosmagien plass innenfor den vestlige magiske tradisjonen (*Liber Null & Psychonaut*: siste side), så en forståelse av denne tradisjonen er nødvendig for å forstå kaosmagi. Som vi vil se i mitt neste kapittel knytter også Carroll og Hine seg *emisk* til denne retningen. Adjektivene esoterisk, magisk eller okkult brukes ofte som synonymer for å beskrive denne kulturelle strømningen, og ofte er det vanskelig å dra skillelinjer mellom dem. For en verdifull analyse av enkeltretninger er det likevel nødvendig med en typologisering og

avgrensning av begrepene, slik at vi lettere kan forstå hva som skjuler seg i de hemmelige symbolers historie.

Heller enn å være en spesifikk sjanger kan esoterisme sies å være en tenkemåte som det er vanskelig å gripe uten å benytte seg av de strømningene som eksemplifiserer den. Dette ser vi ved at adjektivet har vært i bruk i betydelig lenger tid enn substantivet, som kom i bruk i begynnelsen av det nittende århundret (Faivre 1994:4). Antoine Faivre skriver at begrepet kan sies å ha tre ulike, om enn relaterte betydninger. For det første refererer det til en ”hemmelig vitenskap” eller ”hemmelig kunnskap” som må holdes skjult og beskyttes. På denne måten dyrker esoterikere åpenlyst det mystiske, siden det er opplagt at det som er for kjent mister sin tiltrekning. Denne karakteristikken av esoterisme er imidlertid ikke spesielt operativ, fordi den er altfor eksklusiv (Faivre 1994:5). Esoterisk kunnskap formidlet gjennom et medium, for eksempel bøker, er fortsatt esoterisk selv om den slettes ikke er hemmelig. I en annen betydning henspiller begrepet på det som er gjemt eller skjult i mennesket eller i naturen, og som strømmer ut av et åndelig sentrum, men som ikke nødvendigvis må holdes hemmelig. Dette blir gjerne referert til som den kunnskapen som skal få mennesket i stand til å erkjenne Gud og alle tings enhet. I denne sammenhengen brukes begrepet like gjerne om de teknikkene eller øvelsene som skal til for å nå denne emanerte kunnskapen, som selve ”senteret” selv (Faivre 1994:5). Denne bruken av ordet vil vise til den veien mennesket må gå for å oppnå *gnosis* eller skult visdom, og er således en innenfra-kategori. Den tredje måten å bruke begrepet på refererer til en bestemt bølge av historiske fenomener, eller en enhetlig kulturell og åndelig strømning vi har hatt her i Vesten siden renessansen. Det er på denne måten, som en etisk kategori, at esoterisme blir studert av dagens forskere. Med Vesten menes den gresk-romerske verden, både i middelalderen og den moderne, der jødedommen og kristendommen har eksistert sammen med islam i flere århundrer (Faivre 1994:7) Når det er snakk om de moderne strømningene, snakker vi imidlertid om det latiniserte Vesten fra slutten av det femtende århundret. I renessansen ble antikkens kilder oppdaget på nytt og oversatt til latin, og det var først nå at ideen om at materialet utgjorde en helhet oppsto.

Adjektivet *esoterisk* har vært i bruk i Europa helt siden antikken, i skriftlig form trolig innført av Lucien av Samosata rundt år 166 (Hanegraaff 1998a:384). Som substantiv er det imidlertid et ganske nytt begrep, og ikke tatt i bruk før på 1800-tallet. Første gang det dukket opp var trolig som *l'ésotérisme* i Jacques Matters *Histoire de gnosticism* fra 1825. Den som imidlertid har fått æren for å popularisere termen er okkultisten Eliphas Lévi i sin *Dogme et rituel de la haute magie* (1856). Det er mest sannsynlig at Lévi bygger på Matters sin forståelse av termen.

I samme verk tar Lévi også i bruk termen *l'occultisme*, noe man i dag regner som en oppfinnelse han gjorde selv (Hanegraaff 1998a: 385). Imidlertid bygger han på det mye eldre *philosophia occulta*, kjent fra renessansen. Den okkulte filosofi var i renessansen et annet navn på den såkalte *prisca theologia* eller *philosophia perennis*, den eviggyldige visdomstradisjonen forestilt forvaltet av en kjede mytiske og historiske storheter, som Moses, Buddha og Jesus (Faivre 1994:7).²² Det er i stor grad den tyske tenkeren og magikeren Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim som skapte den okkulte filosofi ved å gi ut sin *De occulta philosophia* (1533), datidens mest komplette magiske verk basert på antikke og middelalderske kilder. Begrepet *okkultisme* ble introdusert på engelsk av teosofen A. D. Sinnett i 1883 (Hanegraaff 1998a:384).

Det esoteriske verdensbildet

Den esoteriske tradisjonens fellestrekk er vanskelig å gripe, selv om det er gjort forsøk på å skape doktriner som kan definere feltet tydelig fra andre felt. Det er ingen dogmer som binder de ulike retningene sammen, likevel er det mulig å kjenne igjen visse fellestrekk. En slik familielikheter, eller *air de famille* som Faivre kaller det, gjør at vi kan snakke om esoterisme som et eget felt innen religionshistorien (Faivre 1998: 118).²³ Antoine Faivre har foreslått en mye diskutert og referert typologisering av det esoteriske verdensbildet, bestående av seks punkter eller aksiomer, hvorav de fire første er nødvendige for å snakke om esoterisme. De to siste punktene er relative. De er ofte til stede, men ikke alltid. Disse aksiomene er utfyllig gjort rede for i hans *Access to Western Esotericism* (1994).

1. *Ideen om korrespondanser*. Korrespondanser, symbolske eller virkelige, er til stede mellom alle deler av det synlige og det usynlige universet. Mikrokosmos – mennesket, korresponderer med makrokosmos – universet i dette prinsippet om universell sammenheng. Universet er som en enorm speilsal der alt er tegn som kan tolkes og alle objekter er symboler som skjuler en hemmelighet. Det finnes korrespondanser mellom det skapte og uskapte, mellom det sette og det usette, som for eksempel mellom menneskekroppen og himmellegemene, som er grunnlaget i astrologi. Det er også korrespondanser mellom naturen eller kosmos og det skrevne ord, noe den tekstbaserte

²² Uttrykket først skapt av Leibniz, men gjort kjent av Aldous Huxley i *The Perennial Philosophy* (1946). Utdypes i kapittel 4.2 om å skape tradisjon.

²³ Liknende Wittgensteins teori om *familielikheter*. Han skriver: "Jeg kan ikke finne noen bedre betegnelse for disse likhetene enn ordet 'familielikheter'; for de forskjellige likhetene overlapper og krysser hverandre helt som mellom medlemmene av en familie: kroppsbygning, ansiktstrekk, øyenfarger, ganglag, temperament osv. osv." (Wittgenstein 1997:64).

kabbalaen er et eksempel på. I en slik tradisjon vil kunnskapen om det ene feltet bidra til økt kunnskap om det andre.

2. *Levende natur*. Et hierarki av åndelige krefter er tenkt å gjennomsyre hele universet. På denne måten er naturen et levende miljø, et dynamisk nettverk av sympatier og antipatier, og kan leses som en åpen bok. Magi, eller renessansens *magia*, er kunnskapen om dette nettverket samtidig som det er den faktiske operasjonen av dette prinsippet. Eksempelvis kan nevnes tanken om levende talismaner eller levende steiner, planter eller metaller, og homøopati er et eksempel på en vitenskap som har sin basis i dette prinsippet.
3. *Imaginasjon og medieringer*. Ideen om korrespondanser innebærer at en mediering eller kommunikasjon er mulig mellom de lavere og de høyere verdener. Dette utføres gjennom ritualer eller symboler, eller via engler og ånder. Gjennom sin evne til visualisering vil en esoteriker få sin kunnskap om Gud gjennom slike mellomledd. Tanken er at mennesker er utstyrt med et "sjelsorgan", *imaginatio*, et redskap som gjør det i stand til å oppnå en slik kontakt med det Henry Corbin kalte *mundus imaginalis*.
4. *Transmutasjon*. Mennesket har en evne til å erfare *transmutasjon*, et alkymisk begrep for forandring og indre utvikling, *metamorfose*. Tanken er at mennesket er på en indre reise mot Gud og forståelsen av kosmos' mysterier. Dette er en vei mot perfekt erkjennelse, *gnosis*, gjort mulig gjennom menneskets *imaginatio*.
5. *Ideen om samsvar*. En tendens til å likestille alle religiøse tradisjoner, til å se på alle religioner som ulike veier mot det samme målet. Dette var renessansens *philosophia perennis* eller begynnelsen av 1900-tallets tradisjonalisme eller perennialisme og refererte til en evig kunnskap som skulle være lik for alle mennesker til alle tider. Samsvartanken fikk vind i seilene på begynnelsen av 1900-tallet da man i Vesten fikk større kunnskap om Østen i tillegg til at fagene sammenlignende religionsvitenskap eller religionshistorie ble dannet.
6. *Overlevering av tradisjon*. Esoterisk kunnskap kan eller må overleveres fra mester til disippel i tråd med den etablerte tradisjonen, enten muntlig eller via innvielser. En person kan ikke initiere seg selv, men få sin kunnskap overlevert fra en initiator. Dette kjennetegnet, selv om det ikke er nødvendig til stede i all esoterisme, har spilt en svært viktig rolle i etableringen av hemmelige og initiativiske selskaper i Vesten.

Den esoteriske tradisjonens bestanddeler

For å forstå hvordan den esoteriske tradisjonen har utviklet seg, er det nødvendig å se på dens bestanddeler og hvordan disse kom til å utgjøre en enhet. Grovt fortalt kan vi skille ut to filosofiske tradisjoner (nyplatonisme og hermetisme), tre ”tradisjonelle” vitenskaper (astrologi, *magia naturalis* og alkymi) og en strømning av teosofisk spekulasjon (kabbala) (Hanegraaff 1998a:388). I tillegg kommer den rosenkorstradisjonen og den kristne teosofien etter Jacob Böhme. En annen parallell retning er gnostisismen, som hadde sin storhetstid i antikken, og som i likhet med de andre esoteriske retningene fikk sin renessanse på slutten av 1800-tallet.

De to beslektede filosofiske tradisjonene nyplatonisme og hermetisme oppnådde enorm popularitet i renessansen, i en tid der verdien av et kulturelt produkt ble målt etter hvor gammelt en trodde det var. Hermetisme er betegnelsen på filosofien som kommer til uttrykk i den aleksandrinske skriftsamlingen *Corpus Hermeticum*, attribuert til den mytiske skikkelsen Hermes Trismegistus, den trefoldig store Hermes. *Corpus Hermeticum* har fått en nøkkelrolle innen *philosophia perennis*-tradisjonen og blitt stående som et av de aller viktigste verkene innenfor den vestlige esoteriske tradisjonen. Spesielt avgjørende er verkets vekt på den intuitive *gnosis* og den positive holdningen til kosmos og menneskets plass her (Hanegraaff 1998a:391).²⁴

De tre ”tradisjonelle” vitenskapene astrologi, *magia naturalis* og alkymi kom på hver sine måter til å prege den vestlige esoteriske tradisjonen, og er fenomener en knapt kan unngå heller i dagens nyreligiøse bilde. I renessansen ble *philosophia occulta* og *magia naturalis* brukt om et verdenssyn der naturen var et levende vesen komplett med tegn og korrespondanser som kunne bli dechiffrert og tolket (Faivre 1998:110). Man forholdt seg til naturen som til en tekst, gjennomsyret av tegn eller ”signaturer” som mennesket kunne tolke (Faivre 1998:114). Av spesiell viktighet kan vi nevne den tysk-sveitsiske Paracelcus og hans innvirkning på tidlig naturvitenskap. Han kombinerte et verdensbilde basert på alkymi og astrologi med medisin (Faivre 1998:115). *Philosophia occulta* kan beskrives som et ”magisk” syn på verden, der målet er en kunnskap om og en dyrking av de okkulte elementene som er tenkt å være til stede i naturen. Slik blir den okkulte filosofi et forsøk på en syntese mellom

²⁴ For å illustrere dette verkets betydning kan vi beskrive hvordan ”hermetisme” gikk over til å bli ”hermetisisme”. Mens ”hermetisme” er betegnelsen på den hermetiske vitenskapen fra de hermetiske skriftene fra hellenistisk tid er ”hermetisisme” et videre begrep som omfatter flere tradisjoner slik de ble sammenstilt allerede i renessansen. Dette siste blir ofte sidestilt med det vi forstår som esoterisme og brukes om etterdønningene etter den hermetiske renessansen (Faivre 1998:110).

religion og naturvitenskap, og denne syntesen ble forsøkt oppnådd gjennom bruk av såkalt hvit magi eller *teurgi*. Dette er en praksis som, ved hjelp av navn, ritualer og besvergelses, går ut på å etablere et personlig forhold til makter eller krefter, som for eksempel planetære ånder og lignende. I den okkulte vitenskapen møtte den filosofiske hermetismen de ”naturlige” vitenskaper. For eksempel beskriver den filosofiske *Asclepius* hvordan egypterne ved hjelp av magi ”trakk” guder inn i statuer, og store deler av den filosofiske *Hermetica* forutsetter et visst astrologisk utgangspunkt i kosmos (Hanegraaff 1998a:392). Den kanskje viktigste grunnen til at disse vitenskapene ble inkorporert i den esoteriske tradisjonen fra og med renessansen var at Hermes Trismegistus, med sin enorme tiltro, ”gikk god for” dem. Det sirkulerte nemlig en rekke astrologiske, magiske og alkymiske tekster attribuert til Hermes, noe som blant annet gjorde at alkymien ofte ble omtalt som en hermetisk kunstform (Faivre 1998:110).

En annen viktig nyvinning på det esoteriske feltet fant sted i renessansen, nemlig innføringen av den jødiske mystikken, kabbalaen, til det latiniserte Europa. Fra denne tiden blir det mulig å snakke om en kristen kabbala, og også i denne prosessen spilte renessansehumanistene en nøkkelrolle. Kabbalaen kan regnes som en retning av teosofisk spekulasjon, der spekulasjonen går ut på å undersøke alle aspekter av guddommen og universet som en slags hermeneutisk lesning av tekst (Faivre 1998:116-117). Kabbalaen gjør dette med føttene i den jødiske religionen, mens den kristne teosofien, som vi skal se, gjør det samme med utgangspunkt i den kristne religionen. Kabbalaen hadde lenge blomstret i jødiske intellektuelle kretser i Europa, spesielt i Spania, men det er først når den ble innlemmet i en kristen kontekst at vi kan snakke om den som del av den vestlige esoteriske tradisjonen. Den florentinske humanisten Giovanni Pico della Mirandola regnes gjerne som den første ikke-jødiske kristne kabbalisten og var trolig den mest innflytelsesrike (Hanegraaff 1998a:395). Han argumenterte i den kjente apologien *Oratio de dignitate hominis* (*Oration on the Dignity of Man*) for at jødernes visdom i virkeligheten handlet om den kristne troen (Hanegraaff 1998a:396). I god humanisttradisjon setter dette verket mennesket og dets frie vilje i sentrum. Mennesket kan både bestemme sin egen skjebne og sette seg selv i tilværelsens hierarki. Den kristne kabbalaen ble tatt opp og videreført av blant andre tyskerne Johannes Reuchlin og Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim, og med et felles utgangspunkt i nyplatonisme smeltet den naturlig sammen med hermetisme og de okkulte vitenskaper (Hanegraaff 1998a:396).

I tillegg til de ovennevnte retningene finner vi under den esoteriske paraplyen også rosenkorstradisjonen og den kristne teosofien etter Jacob Böhme. En viktig forskjell mellom

disse tradisjonene og renessansens hermetisme er at der sistnevnte baserer seg på lesning av førkristne, tekster baserer førstnevnte seg på lesningen av Bibelen. Det virker derfor naturlig at både rosenkorstradisjonen og kristen teosofi har sitt utspring i det protestantiske Tyskland, det området som var først ute med å tillegge Bibelen dens særegne posisjon som frelsende tekst. Rosenkorsbevegelsen oppsto rundt utgivelsen av to mystiske skrifter som inneholder en myte som man på den tiden regnet for sann. *Fama Fraternitatis* (Kassel, 1614) og *Confessio Fraternitatis* (Frankfurt, 1615) beskriver en bevegelse oppstått rundt den gåtefulle skikkelsen Christian Rosenkreutz, som skal ha levd i 120 år, et liv som kan regnes som en lang initiativisk reise. *Fama* beskriver blant annet hvordan graven til Christian Rosenkreutz (C.R.C.) ble oppdaget. Graven skal ha inneholdt all initiativisk lærdom om livets hemmeligheter nedtegnet som magiske formularer (Faivre 1994:64). Skriftene oppsto i kretsen rundt den lutherske pastoren Johann Valentin Andreae (1586-1654). Dette var en krets av tredje generasjons protestanter som ønsket en ny reformasjon, en ny kristendom, som kunne synkretiseres med den esoteriske tankegangen som allerede fantes i hermetisismen. Skriftene førte til utstrakt korrespondanse blant folk som ønsket å bli en del av det påstått eksisterende brorskapet. Rosenkorsbevegelsen fikk to svært viktige konsekvenser for den esoteriske tradisjonen. For det første styrket den epokens interesse for teosofiske spekulasjoner om naturen. For det andre førte troen på at det virkelig hadde fantes et rosenkorsbrorskap til at en rekke initiativiske selskaper vokste frem i Vesten fra midten av 1600-tallet og fremover (Faivre 1994:65). Sammen med fremveksten av det spekulative frimureriet fra 1717 førte dette til at miljøer med røtter i den esoteriske tradisjonen gjerne tok form av lukkede selskaper eller ordener. Som vi skal se fikk den esoteriske tradisjonen en renessanse på slutten av 1800-tallet, noe som blant annet førte til dannelsen av en rekke nye ordensselskaper. Enkelte av disse kom til å få en direkte innflytelse på fremveksten av kaosmagi.

Både Antoine Faivre og Wouter Hanegraaff knytter fremveksten av okkultisme til 1800-tallets nye ideer, nye fantasitemaer i litteraturen, samt det positivistmaterialistiske verdensbildet og den moderne vitenskapen som vokste frem i denne perioden (Hanegraaff 1998a:421). Okkultisme kan i følge Hanegraaff sies å være esoterisme som er reflektert i det første av de fire speilene av sekulære ideer som får påvirke esoterisk tankegods (Hanegraaff 1998a:442). Okkultismen er et forsøk på å gjøre spiritualisme og esoteriske tanker akseptable for det moderne menneske i en avfortryllet verden, som et produkt av en synkretisme mellom magi (*magia*) og vitenskap, korrespondanser og årsaksvirkning (Hanegraaff 1998a:423).

Hanegraaff beskriver okkultisme som ”a category in the study of religions, which comprises all attempts by esotericists to come to terms with a disenchanted world or, alternatively, by people in general to make sense of esotericism from the perspective of a disenchanted secular world” (Hanegraaff 1998a:422). Denne definisjonen beskriver ikke et nytt fenomen i religionshistorien, men skildrer en ny utvikling, og videre en ny underkategori innen studiet av esoterisme. Kategorien er *etisk* og uavhengig av *emisk* bruk av begrepet. Hanegraaff sier seg uenig i forslaget fra blant annet Edward Tiryakian som beskriver okkultisme som den praktiske siden av en teoretisk esoterisme (Hanegraaff 1998a:422). Likevel er det ikke uten grunn at vi snakker om de okkulte *vitenskaper* som astrologi og alkymi, noe som knytter okkultismen nært opp til praksis, sammenlignet med esoterisme som er et videre og mer filosofisk begrep.

3.3 Kaosmagiens okkulte inspirasjonskilder

Aleister Crowley og *fin de siècle*-okkultisme

Rent historisk er nok den første inspirasjonen til kaosmagien å finne hos en av nyere tids mest berømte og beryktede okkultister: Aleister Crowley (1875-1947). Crowley var ikke selv noen kaosmagiker, men hans bidrag som utbryter og skaper av tradisjon virker som den mest naturlige forklaringen på kaosmagiens idémessige opphav. Crowley hadde selv brutt ut av den London-baserte ordenen *The Hermetic Order of the Golden Dawn*, for deretter å overta lederskapet i den tyske ordenen *OTO – Ordo Templi Orientis*. Han reformerte OTO ved å introdusere et magisk system basert på *Thelema* – gresk for vilje. Thelemas hovedtese – ”Do What Thou Wilt Shall be the Whole of the Law” – er et av de mest utskjelte og misforståtte aksiomer gjennom hele den okkulte historien. Thelemas sterke individfokusering er kanskje det som sterkest har inspirert kaosmagien. Phil Hine skriver at det er Crowleys liv, snarere enn hans omfangsrrike produksjon av mystiske og magiske tekster, som er det interessante i kaosmagisk sammenheng: ”Crowley took his personal experience, magical and otherwise, and created his own enclave, beyond the boundaries of conventional morality” (Hine 2004:16). Crowley skapte noe nytt, gjennom stadig å søke ekstreme erfaringer og stadig å vise seg gjennom nye personligheter. På denne måten er selve livet hans en inspirasjon når kaosmagikere ønsker å danne en ny, magisk virkelighet av veien de har foran seg. Likevel er det tydelig at det er Crowleys mystiske og magiske arbeid som er den klareste okkulte inspirasjonen bak kaosmagien. Det er måten Crowley omformet den esoteriske tradisjonen på

som har vært avgjørende for hvordan de kaosmagiske tradisjonsskaperne har formulert sin egen forståelse av sin okkulte arv.

Crowleys magiske system springer imidlertid ikke ut av et vakuum. Vi kommer derfor ikke utenom The Hermetic Order of the Golden Dawn, dette kanskje mest berømte av alle moderne esoteriske selskaper, når vi ønsker å forstå det kaosmagiske verdensbildet. Viktoriatidens England var en tid for okkult renessanse og en ny interesse for *philosophia perennis*, den eviggyldige filosofi. Esoterismens møte med datidens moderne positivistmaterialistiske verdensbilde førte til en oppblomstring av okkultisme, som fungerte som den forklaringen det moderne, men søkende, mennesket behøvde på nettopp dette nye verdensbildet.²⁵ Den okkulte renessansen kulminerte på mange måter med dannelsen av The Hermetic Order of the Golden Dawn, en orden som til tross for sin korte levetid har blitt legendarisk, og som fortsatt har avleggere i dag.²⁶ Ordenen trakk til seg en rekke prominente medlemmer, blant de mest kjente er forfatteren William Butler Yeats og skuespillerinnen Florence Farr, i tillegg til poet og okkultist Aleister Crowley (Urban 2003:141). Ordenen ble stiftet i 1888 av tre frimurere og var bygget opp rundt et system av initieringer, et gradssystem der magikeren måtte tilegne seg en rekke okkulte kunnskaper og korrespondanser før neste grad var aktuell. The Golden Dawn kan sies å være den hittil mest rendyrkede manifestasjonen av den vestlige esoteriske tradisjonen når vi sammenligner den med Faivres kjennetegn og innholdsbeskrivelse. Ordenen lærte bort en blanding av kabbala (jødisk og kristen), esoterisk kristendom, alkymi, hermetica, astrologi, tarot og teurgi, på bakgrunn av et myteunivers av egyptisk, gresk-romersk og jødisk-kristen opprinnelse. I tillegg lot de seg inspirere av datidens fascinasjon for den indiske mystikken og inkorporerte elementer herfra i sin magi.

Aleister Crowley var medlem i The Golden Dawn fra 1898-1900. I denne perioden fikk han sin magiske trening, som han senere bygde videre på i sitt system av "magick". Dette stavet han konsekvent med *k* for å understreke det seksualmagiske aspektet i systemet (*k* for *kteis*, gresk for kvinnelig kjønnsorgan). Sin interesse for østlig, og særlig indisk filosofi, tantra og yoga fikk han gjennom Golden Dawn-medlem Allan Bennett, en skikkelse som betydde mye for Crowley i hans formative fase som magiker (Sutcliffe 1996:122). Trolig var det også Bennett som inspirerte Crowley til å eksperimentere med hallusinogene stoffer i sine ritualer, en praksis som etter hvert utviklet seg til en narkotikaavhengighet. Crowley vokste selv opp i

²⁵ I tillegg var interessen for det "imaginære" Østen stor på denne tiden. Dette stimulerte blant annet grunnleggelsen av Teosofisk Selskap. Mer om teosofi og innflytelsen fra Østen i kapittel 4.

²⁶ Se for eksempel www.hermeticgoldendawn.org, www.golden-dawn.org, eller www.golden-dawn.com

et puritansk og sekterisk kristent miljø. Hans fokus på seksualmagi og overskridelse av moralske tabuer kan ses på som en reaksjon mot oppveksten og Victoria-tidens strenge seksualmoral (Urban 2003:140). Crowleys esoteriske system er i hovedsak et religionsfilosofisk eller ”magiskfilosofisk” basert på *Lovens Bok, The Book of the Law*, et skrift Crowley hevdet å ha kanalisert eller fått overlevert fra sin ”skytsengel” i 1904 (Urban 2003:142). Her proklamerte han at ”The Word of the Law is Thelema” (Crowley 2000:306). Thelema er gresk for vilje, og nettopp fokuset på vilje er den viktigste arven kaosmagien har fra Crowley. Crowleys filosofi baserte seg på tanken om at verden var i ferd med å bevege seg inn i en ny tidsalder der alle individer skal leve etter sin ”frie vilje”. Denne ”Horus’ tidsalder” skulle ta over etter ”Osiris’ tidsalder”, som igjen tok over etter ”Isis’ tidsalder”. Der Osiris’ tidsalder var dominert av de store verdensreligionene skulle Horus’ tidsalder være den økte bevissthetens og den individuelle tidsalder (Urban 2003:142). Dette kan enkelt kjennes igjen i kaosmagiens lære om tidsaldrene, og er nok også en av dens største inspirasjonskilder.

Arven fra Austin Osman Spare

Billedkunstner og magiker Austin Osman Spare (1886-1956) er nok den enkeltskikkelsen som, ved siden av Crowley, sterkest har inspirert dagens kaosmagi, og han får gjerne æren av å være den første til å assosiere begrepet kaos med magi. Spares liv og arbeid er tilgjengeliggjort av Kenneth Grant, en annen profilert okkultist på siste halvdel av 1900-tallet.²⁷ Sistnevnte arvet alle Spares papirer og har senere publisert mye av dette. Det finnes ingen akademiske studier av Spares liv og virke, og Grants bøker er lite pålitelige som saklige kilder. Jeg velger likevel å benytte meg av det han skriver, men vil anta en annen holdning til stoffet enn til en akademisk sekundærkilde. Siden ingenting av det Grant skriver kan verifiseres er jeg nødt til å forholde meg til Spares liv som ”myten om Spares liv”. Til mitt formål er myten imidlertid tilstrekkelig. Spares faktiske liv har liten relevans for kaosmagiens fremvekst, det viktige er de opplysningene om livet hans som har blitt kjent, gjennom pennen til Kenneth Grant. Det er denne ”sannheten” kaosmagiens grunnleggere har forholdt seg til og latt seg inspirere av, derfor er denne sannheten tilstrekkelig som en presentasjon av denne merkelige skikkelsen. Grant beskriver Spare som en stor kunstner i samme sjanger som William Blake og Aubrey Beardsley, som mestere i å uttrykke sinnets symboler med maleriet som fantasiens håndverk. Han fikk sin kunstutdannelse ved The Royal College of Art i Kensington, London, og i årene 1914-18 var han offisiell krigskunstner stasjonert i Egypt. For

²⁷ Avsnittet om Spares liv og virke er skrevet på bakgrunn av to artikler fra nettet. Kenneth Grant: <http://www.fulgur.org/articles/grant1975.html> og Jaq Hawkins: <http://www.sacred-texts.com/eso/chaos/chaosdef.htm>

Spare gikk det kunstneriske virket hånd i hånd med hans personlige magiske arbeid, som for det meste handlet om utviklingen av et merkelig okkult system av magisk praksis av typen "sorcery" eller "trolldom". I en periode var Spare medlem av Aleister Crowleys orden *Argentium Astrum*, og Crowleys verker fortsatte å inspirere ham selv om kontakten dem imellom var brutt. Han hevdet å ha blitt initiert i sin ungdom i en gammel heksekult av den mystiske Mrs. Paterson, en eldre kvinne som skal ha vært som en mor for ham, men som han også hadde seksuell forbindelse med. Under heksesabbaten skal han ha fått tilgang til teknikker for å utforske underbevissthetens mange dimensjoner ved hjelp av et intrikat system av symboler.

Resten av sitt liv dedikerte Spare til å utvikle dette okkulte alfabetet i sitt eget kreative arbeid. I 1909 begynte han arbeidet med *The Book of Pleasure*, som regnes som hans viktigste magiske verk, og som har vært til stor inspirasjon for kaosmagien. Boken omhandler teknikker for å kontrollere underbevisstheten, og siden underbevisstheten styres av følelser og ikke av tanker er det nødvendig med krefter fra viljen og begjæret for å dykke ned i den. Tanken er at det finnes en latent energi i underbevissthetens primitive kvaliteter, og at denne energien kan utvikles og kanaliseres til å brukes, enten kreativt eller destruktivt. Han utviklet et eget system for å utnytte denne energien, et slags "begjærets alfabet", *Alphabet of desire*, der hvert tegn har seksuell betydning. Det magiske systemet går ut på å skrive ned ønsket, helst i ens eget magiske alfabet, eliminere alle gjentatte bokstaver for deretter å forme et sigill eller en figur ut av de gjenværende. Deretter må symbolet eller sigillet "lades", noe som fordrer at magikeren befinner seg i en endret bevissthetstilstand, for eksempel som resultat av fysisk eller seksuell utmattelse. Dette skaper en tomhet eller et vakuum der sigillet, som nå skal glemmes, får arbeide for at det opprinnelige ønsket skal gå i oppfyllelse. Spare regnet den magiske kraften som latent i menneskets underbevissthet, og ikke som en inngripen av guder eller ånder. Hans viktigste bidrag til kaosmagien er, foruten sigillmagien, hans "Zos-Kia-kultus". "Zos" og "Kia" – forestillingsevne og vilje - er begreper som fulgte Spare gjennom hele hans forfatterskap. Dette er et dualitetspar som kan bety "Jeg" og "Alt-annethet" eller "Væren" og "Ikke-væren" (Sutcliffe 1996:128). Kia er total frihet, noe umanifestert, og for å kunne erkjenne det må egoet være fritt, det vil si fritt for ideer om hva det kan være og løsrevet fra tro. Zos kan sies å være kroppen sett som en helhet, det er alt som er kroppsliggjort eller manifestert. Zos er det perseptive Ego som tar imot Kia (Sutcliffe 1996:128). Om inspirasjonen fra Spare skriver Carroll i forordet til Hines *Condensed Chaos* at "Spare invented the Postmodernist approach to magic well before the cultural advent of

Existentialism or Postmodernism” (Carroll i Hine 2004:9). Kaosmagien, som selverklært postmoderne, stiller seg naturlig i arven fra Spare.

3.4 Oppsummering

Dette kapitlet har gitt en grundig presentasjon av kaosmagiens historiske kontekst, den religiøse retningen som gjerne kalles den vestlige esoteriske tradisjonen. Jeg hevder at det er nødvendig å kjenne til denne tradisjonens hovedtrekk for å være i stand til å forstå fenomenet kaosmagi, og i følge Hanegraaffs sentrale tese, for å forstå den nyreligiøse bevegelsen overhodet. Kaosmagiens forhold til den nyreligiøse bevegelsen kommer jeg imidlertid tilbake til i neste kapittel. Esoterisme som akademisk forskningsfelt er av relativt ny dato og per i dag et av de minst utforskede feltene innen humaniora. I følge Antoine Faivre kan begrepet ”esoterisme” ha tre ulike, om enn relaterte betydninger. For det første viser begrepet til en hemmelig vitenskap eller kunnskap, for det andre til det som er skjult i mennesket eller i naturen. Den tredje betydningen er den enhetlige åndelige og kulturelle strømmingen som har fantes i Europa i flere hundre år, og som karakteriseres av de retningene som inngår i den. Dette kapitlet har gitt en introduserende oversikt over disse ulike retningene, og munner ut i kaosmagiens direkte inspirasjonskilder i den moderne okkultismen. Både Aleister Crowley og Austin Osman Spare kan kalles kaosmagiens ”bestefedre”, hovedsakelig på grunn av deres individuelle og kulturkritiske bidrag til den okkulte tradisjonen. Crowleys vektlegging av den frie vilje og synet på magi som viljestyrte handlinger og Spares sigillbaserte seksualmagi, er to konkrete eksempler på deres inspirasjon for fremveksten av en (post)moderne og nyreligiøs magisk bevegelse som kaosmagien. Den moderne okkultismen, som er et resultat av 1800-tallets nye vitenskapelige og evolusjonistiske paradigme basert på årsak og virkning, er en forutsetning for kaosmagien, og dette skal utforskes videre i mine neste kapitler.

Kapittel 4: Den nyreligiøse konteksten

”For the fifth aeon has the potential to be a great renaissance when mighty deeds will be done upon the earth and Chaoist philosophy shall hurl men to the corners of the galaxy and into the very epicenter of their being.”
(Carroll 1987)

Dette kapitlet vil ta for seg kaosmagiens plass innenfor vår samtidige vestlige verdens religiøsitet. Med kulturalanalytisk metode vil jeg avgrense fenomenet i forhold til den forskerskapte termen nyreligiøsitet og se på relaterte bevegelser og retninger. Særlig vil jeg se på hvilke religiøse inspirasjonskilder kaosmagiens tradisjonsskapere bevisst eller ubevisst har benyttet seg av. Jeg vil ta for meg retninger som er relaterte til kaosmagi, som nypaganisme, satanisme og venstrehåndsmagi, som alle kan karakteriseres som moderne former for magi. Det interessante i min sammenheng er å drøfte hvordan disse retningenes bruk av den vestlige esoteriske tradisjonen likner eller avviker fra kaosmagiens bruk av denne bestemte religiøse retningen. I løpet av kapitlet vil jeg ta for meg Hanegraaffs nyreligiøsitetsdefinisjon og dens relevans for kaosmagi. Sentrale termer er kulturkritikk og sekularisert esoterisme. Hovedvekten vil være på nyreligiøse bevegelsers dannelse av tradisjon og spenningsforholdet mellom nyskaping og forvaltning av allerede velkjent tradisjon.

4.1 Kaosmagi på vei mot New Age

Kaosmagien er noe langt mer enn magisk praksis knyttet til ordenen IOT. På den ene siden er kaosmagi organisert i en orden basert på en syntese mellom både vestlige og østlige okkulte/religiøse retninger, på den annen side et postmoderne fenomen uavhengig av organisasjon og struktur. Kaosmagien har stort innhold- og metodemangfold, på samme tid som mine kilder viser til selvforståelse og en tradisjonsforankring med visse kjennetegn. I det følgende vil jeg diskutere hvorvidt kaosmagien kan sies å ha blitt reflektert i Hanegraaffs fire sekulariserende speil og hvorfor den kan sies å være sekularisert esoterisme. Jeg vil forsøke å se på hvilke prosesser som har ført frem til denne grenen av den esoteriske tradisjonen. Jeg vil også vurdere om den har blitt reflektert i andre speil enn de som Hanegraaff foreslår. Er noen av speilene byttet ut, eller kommer det andre og nyere i tillegg?

I sin doktoravhandling (2003) fra Gøteborgs universitet fremhever Henrik Bogdan flere prosesser som har påvirket esoterismen på veien mot New Age. I forlengelsen av sin

diskusjon rundt Hanegraaffs teori om de fire sekulære speilene nevner han det viktige kommersielle aspektet som har preget okkultismen i forhold til den tidligere esoterismen. Markedsøkonomien har gjennom 1900-tallet satt større og større preg på den åndelige kulturfæren, noe som er spesielt tydelig i New Age-bevegelsen (Bogdan 2003:19). Denne kommersialiseringen av religion virker på samme måte som et av de sekulariserende speilene. Den gjensidige påvirkningen mellom esoterisme/okkultisme og populærkultur er et viktig aspekt av dette, ikke minst for moderne okkulte retninger som kaosmagi er et eksempel på. I forlengelsen av dette har dataalderen og særlig Internett hatt enorm betydning for kaosmagiens fremvekst og popularitet. I et marked av hjemmesider får nettopp det individuelle religiøse en arena å uttrykke seg gjennom. Hvordan det populærkulturelle er en uunnværlig brikke i kaosmagiens puslespill vil jeg utbrodere i neste kapittel.

Bogdan fremhever også, som en utdypning av Hanegraaffs punkter, to andre aspekter som har virket inn på okkultismen i det 20. århundret. Det første av disse er den økende viktigheten av personlige religiøse opplevelser, som allerede bøkene til 1800-tallsokkultisten Eliphas Lévi bærer vitne om. Olav Hammer påpeker det samme og parafraiserer Wayne Proudfoot som sier at begrepet *erfaring* i seg selv er et produkt av de siste to hundre årene (Hammer 2001:335). Det er de religiøse og mystiske opplevelsene som er i sentrum, ofte knyttet til tilstander av endret bevissthet gjennom ritualer, invokasjoner og evokasjoner av guder, engler eller krefter (Bogdan 2003:21). Andre eksempler på viktigheten av erfaringsdimensjonen innen okkultismen er den økende interessen for Østens tantra og yoga, samt bruken av seksualitet i magiske ritualer (Bogdan 2003:21). Dette aspektet er i høyeste grad en forlengelse av det internaliserende prinsippet ved psykologiseringen av religion, og et ledd i et stadig økende fokus på selvsakralisering innenfor vår tids religiøsitet. Kaosmagiens vekt på praksis og opplevelser er intet unntak her. Det andre av disse aspektene ved den nye okkultismen er vekten som er lagt på individets vilje. "The will is not only seen as a fundamental tool in magical rituals, but it is often seen as a divine or supernatural aspect of man" (Bogdan 2003:21). Et slikt syn på vilje er sterkt influert av moderne filosofer, spesielt Nietzsche (Bogdan 2003:22). Det er særlig Aleister Crowley som er kjent for å knytte vilje sammen med okkultisme, i og med at filosofien han utarbeidet – *Thelema* – er gresk for vilje. Menneskets ypperste mål, ifølge denne filosofien, er å gjøre sin "sanne vilje", et mål som kan nås ved hjelp av mystikk eller magi. Som Bogdan påpeker er dette viljesaspektet sterkt til stede innen moderne okkulte retninger som paganisme og satanisme (Bogdan 2003:22), slik vi også finner at det gjennomsyrrer kaosmagien.

Kaosmagi og kulturkritikk.

Konseptet kulturkritikk – *culture criticism* – er en viktig del av Hanegraaffs definisjon av nyreligiøsitet. Han knytter dette til 1960-tallets kritikk av den vestlige verdens tradisjonelle religiøse og kulturelle verdier. Nyreligiøsitetens *holisme* er en avvisning av blant annet dualisme og reduksjonisme, verdier som knyttes spesielt til kristendommen, den vestlige vitenskapelige revolusjonen og den moderne rasjonalismen (Hanegraaff 1998a:515-516). Selv om nyreligiøsitet ikke kan ses på som en enhetlig ideologi eller verdensanskuelse kan holisme sies å være ”an appropriate label for a generally-shared pattern of culture criticism” (Hanegraaff 1998a:516). Hanegraaffs tese viser hvordan den vestlige esoteriske tradisjonen gradvis har blitt sekularisert gjennom sin refleksjon i fire ”speil” og at denne sekulariserte esoterismen virker som kulturkritikk når den nærmer seg vår tid. Denne nyreligiøse kritikken mot den jødisk-kristne dualismen er en kritikk mot forestillingen om et fundamentalt skille mellom Gud og naturen og mellom Gud og mennesket, mellom mennesket og naturen og mellom ånd og materie (Hanegraaff 1998a:515). Denne kulturkritikken er basert på de vestlige esoteriske aksiomene om korrespondanser og levende natur definert av Faivre. Kaosmagiens kulturkritikk kommer til syne ved at den hevder å avvise det nåværende vitenskapelige paradigmet og erstatte dette med et nytt. I tillegg avviser den all religiøs autoritet og all religiøs ”sannhet”, karakteristikk som knyttes til så vel kristendommen som til den esoteriske tradisjonen. Peter Carrolls *Psyber Magick – Advanced Ideas in Chaos Magick* (2000) inneholder en rekke korte tekststykker som tar for seg kaosmagiens angrep på den monoteistiske forestillingen om Gud og menneskets plass i verden. Her er også en kritikk av esoteriske prinsipper som astrologi og divinasjon, i tillegg til at New Age blir kritisert og latterliggjort.

Kaosmagien gjør et stort poeng av å ta avstand fra den kristne religionen og alt den står for. Den angriper kristne symboler og verdier, særlig Carrolls *Psyber Magick* er full av denne type angrep. Her sammenlignes tilbedelse av guder med det å eie en hund: ”Dog God. In domesticating the wolf We have reduced the wild ideal To grotesque parodies of ourselves: And so with our Gods” (Carroll 2000:66). Carroll parodierer troen på en gud ved å kalle det en stormannsgal villfarelse at det finnes et vesen som innehar alle ens mest ønskede egenskaper og som styrer hele universet. Dette sammenligner han med et hundeeierskap, ved å påstå at hundeeieren foretrekker å leke gud overfor et vesen som lever ut menneskets verste sider, som blind lojalitet og krypende underkastelse. Begge disse grupper mennesker, påstår Carroll, tillegger andre vesener sine gode eller dårlige egenskaper i stedet for å konfrontere

dem selv (Carroll 2000:67). ”Dog God. Deus es Canis Inversus” (Carroll 2000:67), skriver han. Med dette angriper han vår kulturs dype forankring i den kristne troen, og kritiserer dermed det kristne gudsbegrepet i seg selv. Det at vi unnslipper straff eller oppnår en belønning ved å underkaste oss ligger dypt forankret i vår ”pakkeselmentalitet”, skriver Carroll (Carroll 2000:51). Igjen sammenligner han det religiøse mennesket med en hund som blindt adlyder sin herre. Han mener at denne ”pakkeselmentaliteten” gjør at mennesket hungrer etter åndelige ledere og guddommer å se opp til og tilbe (Carroll 2000:51). En slik holdning til religion, og spesielt kristendommen, har ikke Carroll tatt ut av løse luften. Både størrelser som Nietzsche og Crowley er kjente for sine angrep på sin tids kristendom, og Carroll ville nok føle seg beåret over å være i et slikt selskap. Nietzsches kristendomskritikk har overlevd i det meget velbrukte utsagnet ”Gud er død”.²⁸ Crowley kritiserte sin samtids religiøsitet sterkest i *The Book of the Law*, og sannsynligvis er det herfra Carroll har sin hundemetafor, som beskrevet over.²⁹

Kaosmagi som nypaganisme?

Kaosmagi som fenomen er like vanskelig å plassere i kontekst som den er å definere. De fleste akademiske betraktningene om kaosmagi finner vi i bøker eller artikkelsamlinger som tar for seg fenomenet nypaganisme.³⁰ Hanegraaff (1998a) nevner ikke kaosmagi, men han ville trolig plassert den i samme kategori som nypaganisme, som han regner som en egen retning innen New Age-religion. Han siterer T. Luhrmann som beskriver fire typer grupperinger innen denne sjangeren i dagens London. De tydeligst organiserte beskrives som ”heksekunst” eller *Wicca* og ”western mysteries” eller okkult ritualmagi (Hanegraaff 1998a:86). To andre grupper, *ad hoc* ritualmagi og uinitiert paganisme, kan regnes som variasjoner av disse. Likevel tilhører både nypaganisme og okkultisme samme subkultur, og kan være vanskelig å skille i praksis, selv om de er forskjellige i teorien (Hanegraaff 1998a:86). Gilhus setter paganisme og kaosmagi opp mot hverandre som motsetningspar, der den første er en feminin ”kjøkkenmagi” og sistnevnte er maskulin ”kaosmagi” (Gilhus 1999). Begge regnes som typiske uttrykk for magi i vår senmoderne verden og deler to karakteristiske trekk: ”Det dreier seg både om å skape fortryllede univers, og om å bruke

²⁸ Sitat fra *Slik talte Zarathustra*: ”Men da Zarathustra var alene, talte han slik til sitt hjerte: ’Skulde det være mulig? Denne gamle hellige der inne i skogen har enno ikke hørt at gud er død!’” (Nietzsche 1944).

²⁹ ”Is a God to live in a dog?” (Crowley 2000:310) og ”I am in a secret fourfold word, the blasphemy against all gods and men. Curse them! Curse them! Curse them! With my Hawk’s head I peck at the eyes of Jesus as he hangs upon the cross. I flap my wings in the face of Mohammed & blind him. With my claws I tear out the flesh of the Indian and the Buddhist, Mongol and Din” (Crowley 2000:317).

³⁰ Den første akademiske referansen til kaosmagi finner vi trolig hos Tanya Luhrmann (1994), og i norsk litteratur finner vi det omtalt hos Ingvild Gilhus (1999).

teknikker som innebærer en tro på at den menneskelige vilje ved overnaturlige midler kan påvirke de maktstrømmer man regner med fins i universet” (Gilhus 1999:135). Ved første øyekast kan et slikt skille virke plausibelt, men det er også en fare for å bli for stereotypisk når det er snakk om kjønn på denne måten. Et slikt skille opprettholder tanken om kvinnens spiritualitet som knyttet til kropp og natur, mens menns spiritualitet knyttes til egoet og hever seg over naturen (Gilhus 1999:146). I praksis vil et slikt skille være unaturlig fordi begge retningene tilhører samme subkultur. Moderne vestlig okkultisme, herunder kaosmagi, kan imidlertid skilles fra paganisme i sitt syn på naturen og menneskets plass her. Der paganismen feirer menneskets tilhørighet til naturen ser okkultismen den samme naturen som bestående av krefter som må kontrolleres og overvinnes (Vitale 2004:42).

En måte å definere paganisme på er som en feiring av naturen, gjerne gjennom bruk av førkristne myter og panteoner, eller inspirert av jordens naturfolk (Clifton og Harvey 2004:67). Paganisme kan regnes som dennesidig spiritualitet, der den skapte verden opphøyes til noe vakkert og guddommelig, og der menneskets spirituelle utvikling har sammenheng med at det erkjenner sin plass i skaperverket. Den romantiske forestillingen om den harmoniske naturen har stor betydning i dannelsen av paganismen. Mye skjedde på slutten av 1800-tallet med å skape slike naturforestillinger, og dette påvirket Gerald Gardner (1884-1964) og hans like da de dannet *Wicca* og relaterte bevegelser på midten av 1900-tallet (Clifton og Harvey 2004:1).³¹ Gerald Gardner grunnla *Wicca* i 1939, som et forsøk på å gjenopplive den gamle heksereligionen som Margaret Murray hevdet hadde eksistert (Hanegraaff 1998a:87).³² Gardner hevdet å ha blitt initiert i et *coven*, en heksesirkel, med eldgammel kontinuerlig eksistens, men i praksis skapte han en ny religion eller kult. Viktige inspirasjonskilder var, foruten Murray, James Frazers *The Golden Bough* og Charles Lelands *Aradia*,³³ i tillegg til generell folklore og mytologi (Hanegraaff 1998a:87). Likevel, som også Hanegraaff har vist: ”the common ground of Pagan ritual is certainly built on the foundations laid by esoteric or high ritual magical movements of previous centuries” (Clifton og Harvey 2004:67). Ikke minst har Aleister Crowley spilt en viktig rolle i utformingen av dagens paganisme. Crowleys bruk av den vestlige esoteriske tradisjonen kan ikke kalles paganistisk,

³¹ *Wicca*: heksereligion, en slags orden med tregradssystem, inspirert bl.a av frimurernes initieringssystem. Samtidig med Gardner var Alex Sanders, som kalte seg ”heksekongen” og skapte en liknende orden (Russell 1980).

³² M. Murray: *Witch-Cult in Western Europe* (1921). Hevdet eksistensen av gudinnereligion i førkristen tid. Teorien akademisk tilbakevist, men populær i nypaganistiske kretser (Russell 1980).

³³ Charles Leland: *Aradia, or the Gospel of the Witches* (1899). Am. forfatter og folkloreeksperter. Hevdet å ha mottatt *Aradia* muntlig fra en italiensk heks i 1866. Handler om den førkristne religionen med spesiell vekt på gudinnen Diana (Russell 1980).

men han la mange av retningslinjene for dagens paganisme. Wiccas grunnlegger Gerald Gardner var blant annet sterkt influert av Crowley. Dessuten er paganistenes leveregel ”gjør hva du vil så lenge det ikke skader andre” direkte avledet fra Crowleys ”Do what thou wilt shall be the whole of the Law” (Clifton og Harvey 2004:68). Doreen Valiente, forfatter, selverklært heks og en av Gardners samarbeidspartnere skriver om Crowley at ”His great importance in the occult world was that he had wrenched open that treasure chest in which the Order of the Golden Dawn had locked up the secret knowledge of the Western Mystery Tradition, and had invited all to share the treasure” (Valiente 2004:223). Dette viser at Crowley bidro til å tilgjengeliggjøre den esoteriske tradisjonen for et større publikum.

Kaosmagi som satanisme?

De vanligste assosiasjonene til esoterisme og okkultisme har nok tradisjonelt vært lefling med mørke og onde krefter, demontilbedelse og satanisme. Mye av dette ryktet skyldes den selverklærte satanisten Anton LaVey og hans *Church of Satan*, som fikk stor medieomtale på midten av 1960-tallet. Forgreininger av Church of Satan sørget for stor publisitet rundt sitt eget prosjekt, noe som gjorde at okkultisme ble forbundet med disse gruppene, i motsetning til de fleste andre okkulte grupper som opererte litt mer i det skjulte (Vitale 2004:43).³⁴ Denne bevegelsen var imidlertid mer sirkus enn okkultisme. Vitale kaller satanisme et postmoderne fenomen i og med at underholdningsverdien og publisiteten i stor grad er viktigere enn det teologiske innholdet (Vitale 2004:43).³⁵ I tillegg til Church of Satan fantes det en rekke grupper som kalte seg sataniske og som praktiserte ritualmagi (”magick”) inspirert av Aleister Crowley. Crowley ble ved en anledning i pressen kalt ”the wickedest man alive”, et rykte han i høyeste grad maktet å leve opp til (Urban 2003:142). For utenforstående er derfor veien kort mellom okkultisme og satanisme, og det er ikke til å undre seg over at Crowley har blitt kalt satanist. Med seg selv som Dyret 666 fra Åpenbaringen og med henfallehet til hedonisme og seksuelle perversjoner har nok mange oppfattet ham som vår tids største forkjemper for satanisme (Vitale 2004:43). Dette aspektet ved Crowley, som rebell mot det etablerte i sin samtid, har som vi har sett, vært en stor inspirasjonskilde for kaosmagiens forfattere. Konkluderende kan vi si at kaosmagi ikke har noen direkte relasjon til satanisme som ideologi, men at grensene innenfor okkulte *ad hoc*-grupperinger er så flytende at både kaosmagi og satanisme kan sies å tilhøre samme subkultur. For en svoren kaosmagiker vil det å hengi seg til satanisme være det samme som å hengi seg til ethvert trossystem, hvis vi skal

³⁴ Den beryktede morderen Charles Manson på 60-tallet var inspirert av Church of Satan (Russel 1980).

³⁵ Okkultisme, postmodernisme og populærkultur utbroderes i mitt neste kapittel.

forstå Phil Hines "ikke-dogmatiske aksiomer" som vist i mitt kapittel 2: Det kan brukes som ideologisk rammeverk for en periode, men bør forkastes før kaosmagikeren knytter seg til systemet.

Innflytelsen fra Østen

Den moderne vestlige okkulte praksisen har hovedsakelig vært basert på teknikker fra en ikke-vestlig kontekst, som yoga, tantra og sufisme (Vitale 2004:46). Idéinnholdet kommer imidlertid stort sett fra den vestlige esoteriske tradisjonen. På slutten av 1800-tallet ble det i Europa vekket en ny interesse for Egypt og India og "eksotisk" åndelighet. Dårlige og mangelfulle oversettelser av hieroglyfer og østlige språk førte til at korrespondanser ble laget der det syntes passende, samt at det ble blandet inn populærkulturelle elementer fra fantasy-litteratur. Slik kom Østen til å spille en betydelig rolle i utformingen av datidens okkultisme, og videreformidlet også innen kaosmagi.

Nyreligiøsitetens bruk av østlig filosofi og praksis er hovedsakelig inspirert av teosofien. Madam Blavatsky hevdet selv å ha studert i Tibet og å ha mottatt åndelig opplæring fra Mestere eller Mahatmaer i India og Himalaya (Hammer 2001:59). Denne interessen for det eksotiske Østen var imidlertid et trekk ved den esoteriske kreativiteten i tiden etter opplysningstiden (Hammer 2001:59). Denne perioden viste en interesse for ikke-kristne religioner, spesielt deres myter. De første oversettelsene av østlige skrifter, for eksempel Avesta i 1771 og Upanishadene like etter åpnet for et nytt felt for spekulasjon, både innenfor og utenfor akademiske kretser. Blavatsky og hennes åndsfeller ønsker å fremstille den østerlandske spiritualiteten som overlegen den vestlige. Likevel er det mye som tyder på at det kun er språkdrakten som er østlig mens tankene hovedsakelig er basert på vestlige utviklingstanker, altså vestlig filosofi med østlig terminologi (Aadnanes 1997:173).

Den sørasiatiske innflytelsen på vestlig religion kan sies å ha kommet i tre bølger (Nugteren 2003:108). Den første bølgen, i siste halvdel av 1700-tallet, er hovedsakelig litterær i og med oversettelsen av sentrale religiøse tekster til vestlige språk. Den andre bølgen preges av den teosofiske bevegelsen, under ledelse av Madam Blavatsky og Henry Olcott, som selv etablerte seg i India i 1879 for å være nær det de mente var kilden til alt esoterisk tankegods. Det indiske kontinent ble gjort til det mytiske opphavsstedet til de "gamle mysteriene", som skal ha blitt forvaltet av *The Great White Brotherhood*, mesterne i Himalaya som Blavatsky hevdet kunnskap fra og kontakt med. De esoteriske selskapene på slutten av 1800-tallet var ikke upåvirket av denne trenden, og begreper som *reinkarnasjon*, *avatara*, *karma* og *samsara* var i

flittig bruk i esoteriske publikasjoner (Nugteren 2003:109). Den tredje bølgen kom etter at vestlige land opphevet innvandringsbarrierene i 1965. Asiatiske lærere og guruer kunne etablere seg i Vesten og ta elever.

Tantrismen, en viktig inspirasjon for både den moderne og postmoderne okkultismen, oppsto i India, både innen hinduisme og buddhisme, på 5-600-tallet. Den oppsto som en esoterisk reaksjon mot etablert religion og utviklet sine egne kosmologiske, filosofiske og teologiske aspekter (Nugteren 2003:107). I Vesten forbindes gjerne tantrisme med seksualitet, og innen nyreligiøsiteten med begreper som chakra, kundalini og yoga. Tantrismen baserer seg på vediske ritualer, klassisk yoga, episk kosmologi og eldgammel gudinnertradisjon (Nugteren 2003:111). Den er esoterisk i den forstand at den er for de få, og en medfødt status eller medlemskap i en munkekaste har ingen betydning innen tantrismen. Det er kun individets indre erkjennelse som er avgjørende for status. Det mystiske og esoteriske målet er å transformere den menneskelige eksistens ved hjelp av meditasjon, ritualer, visualisering og hellig seksualitet (Nugteren 2003:111). Den tantriske kosmologien er basert på prinsippet om Shiva og Shakti, de maskuline og feminine motpolene i kosmos. Tantriske teknikker var i bruk hos medlemmer av The Hermetic Order of the Golden Dawn, særlig gjennom meditasjon på visse symboler som kalles *tattwaer*³⁶ (Nugteren 2003:111). Teknikker for tantrisk sex ble også tatt opp i en vestlig esoterisk kontekst. En av de første til å ta opp dette var Paschal Beverly Randolph, selv om hans teknikker neppe kan kalles tantriske, men tantra-inspirert (Nugteren 2003:112). Særlig har hans hentydninger til magisk eller rituell bruk av sex fått stor betydning, spesielt hos Crowley og hans etterfølgere. Hovedprinsippet bak dette er at konsentrasjonen ved en orgasme er så sterk at kraften kan brukes for å rette sin vilje mot et bestemt formål eller objekt (Nugteren 2003:112). Nettopp dette var, som vi har sett, prinsippet bak Austin Osman Spares rituelle system, og ble adoptert av kaosmagikerne Carroll og Hine. For eksempel skriver Carroll i *Liber Null* om arbeidet med sigiller, der orgasme nevnes som en av flere mulige teknikker for å lade et sigill med kraft. Dette fordi sinnet har blitt stilnet som i en transe (Carroll 1987:22). Kaosmagiens bruk av østlige termer og teknikker er en arv fra okkultismen på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet.

”The Left-Hand Path”

I sin informative artikkel om magi og okkultisme i dagens Storbritannia, *Left-Hand Path Ritual Magick*, beskriver Richard Sutcliffe kaosmagien som en av de nyeste og mest

³⁶ Geometriske fargelagte figurer, symboliserer de fem elementene ild, vann, luft, jord og ånd.

innovative retningene innen den såkalte "venstrehåndsmagien" (Sutcliffe 1996:127). Kort fortalt er venstrehåndsmagi et resultat av den vestlige okkultismens møte med den østlige tantrismen. Termen *Left-Hand Path* er avledet av den tantriske termen *vama-marga* og henspiller på en okkult retning som innebefatter rituell overskridelse av tabuer, blant annet gjennom rituell sex (Sutcliffe 1996:110). At sex og død ses på som de grunnleggende menneskelige motivasjoner kommer tydelig fram gjennom beskrivelse av de kaosmagiske ritualene i *Liber Null*. Ordenen Illuminates of Thanateros' navn er hentet fra den greske guden for seksualitet, Eros, og guden for død, Thanatos (Carroll 1987:9). Disse navnene er nært knyttet til ordenens målsetning, nemlig å vekke medlemmenes magiske bevissthet og vilje, fordi "sex and death represents the positive and negative methods of attaining magical consciousness" (Carroll 1987:9). Termen venstrehåndsmagi brukes av både forskere og utøvere for å betegne den innflytelsen teknikker og termer fra tantrisme og yoga har hatt på vestens okkultisme. En kanskje viktigere grunn til at denne termen brukes er at den hever seg over den klassiske dikotomien "svart" kontra "hvit" magi, et skille utøverne mener er for farget av den jødisk-kristne dualismen god og ond. Utøveren Katon Shu'al hevder at denne retningen har ingenting med det onde å gjøre, men henspiller på den magiske forestillingen om den venstre eller "okkulte" siden av guden Shivas ansikt (Shu'al 1995 i Sutcliffe 1996:111). Dette reflekteres i Carrolls *Liber Null*, der den initiertes pensum først tar for seg hvit magi, deretter svart magi for til slutt å transcendere begge disse ved å si at den initierte nå har hevet seg over alle symbolske systemer bortsett fra virkeligheten selv (Carroll 1987:95). Både svart og hvit magi har altså i dette henseende fungert som stadier på venstrehandsveien. Termen *Left-Hand Path* har blitt en paraplyterm brukt av utøvere innen samtidig magi og innebefatter i tillegg til kaosmagi også enkelte grener av thelemisk magi etter Aleister Crowley (Sutcliffe 1996:110). Venstrehandsveiens forhold til "høyrehandsveien" kan diskuteres, noe også Sutcliffe tar i betraktning. Han diskuterer om forskjellene mellom dem kan ses på samme måte som forskjellene mellom termene *okkult* og *esoterisk*. Han refererer til Edward Tiryakian som beskriver okkultismen som hovedsakelig en praktisk tilnærming til esoterismens religionsfilosofi (Sutcliffe 1996:113). På denne måten kan det okkulte knyttes til venstrehandsveien, mens det esoteriske blir knyttet til høyrehandsveien og igjen til den vestlige esoteriske tradisjonen som helhet. Sutcliffe kritiserer denne kategoriseringen for å være grunnleggende upassende når en snakker om samtidig okkultisme, slik jeg også viser i denne oppgaven. Både den praktiske og den filosofiske siden er til stede i begge retninger, enten om den går mot høyre eller venstre.

4.2 Kaosmagi som nyreligiøs tradisjon

I kraft av å være sekularisert esoterisme og å fremme en sterk kulturkritikk kan kaosmagi sies å være en del av det nyreligiøse bildet. Retningen passer inn i Hanegraaffs nypaganismekategori, men er likevel å regne som en forlengelse av den okkulte tradisjonen, en moderne videreføring av denne. Kaosmagi er ikke del av en New Age-bevegelse som er blitt bevisst på seg selv som en helhetlig bevegelse, slik Hanegraaff definerer New Age. Kaosmagi må plasseres utenfor New Age-kategorien i snever forstand, men kan likevel plasseres innenfor den nyreligiøse kategorien i vid forstand. Peter Carroll kritiserer New Age på denne måten: "The hippies of '68 broke the dress code and the sex code, stopped a major war, and created a healthy disrespect for all forms of authority. Mysticism and music functioned as enemies of the state in those days. The starry-eyed idealists of today have submerged their critical faculties beneath a tidal wave of slop marketed by those old hippies who now sell a user-friendly dilution of their original enlightenment" (Carroll 2000:65). Carroll retter med andre ord en kvass kritikk mot nyreligiøsitetens systematisering og kommersialisering av 1960-tallets frihetsopprør. Hans kritikk mot kristendommen som system er like aktuell mot New Age-bevegelsen, for i Carrolls mening er det systemer i seg selv som gjør mennesket ufritt. Ingen systemer er mer sanne enn andre, hevder kaosmagien, og mennesket kan kun oppnå frihet ved hyppig skifte av trosretning.

Utviklingstanken

I en sammenligning med andre nyreligiøse ideer kan det være interessant å spørre om kaosmagien er millenaristisk preget, hvilket betyr om den er innstilt på en snarlig dommedag og verdens undergang, med et påfølgende "tusenårsrike". Dette finnes det ikke tegn til, men derimot en positiv innstilling til fremtiden. Den tiden vi er i ferd med å gå inn i er en tid for ny bevissthet og magisk virkelighet, håpefullt kalt *det femte æon*. Paradoksalt nok er særlig Carroll negativ til samtidens nyreligiøse strømninger, som vist gjennom sitatet fra *Psyber Magick* over, men like fullt en del av disse strømningene. William Blake var den første som tok i bruk begrepet "New Age" (1804), som et ledd i hans kritikk av Newtons verdensbilde (Aadnanes 1997:57). Blake mente at Newtons nye naturvitenskap ville få store konsekvenser for både natur og samfunn, derfor kan hans håp om en ny tid ha inspirert flere forfattere til å bruke begrepet i sin sivilisasjonskritikk (Aadnanes 1997:57). Det er imidlertid den moderne teosofien som gjorde alvor av den nyreligiøse millenarismen (Aadnanes 1997:57). Alice Bailey (1880-1949) var den første som tok i bruk "New Age" som begrep på teosofiens

millenaristiske fremtidshåp (Aadnanes 1997:57). Poenget til Aadnanes er at begrepet "New Age", som betegnelse på et spesielt millenarianistisk fremtidshåp, er knyttet til selve utviklingen av dette håpet (Aadnanes 1997:57).

I stor grad har Carroll latt seg inspirere av teosofien og Blavatskys lære om tidsaldere. De to sentrale tankene i Blavatskys viktigste verker, *Isis Unveiled* og *The Secret Doctrine* er syntesemotivet og utviklingstanken (Aadnanes 1997:172). Syntesemotivet er basert på at det finnes en "hemmelig doktrine" i kjernen til enhver religion, likt tanken om en *philosophia perennis*. Utviklingstanken er tidstypisk for slutten av 1800-tallet, og Blavatsky forsøker å fremme en spiritualistisk tolkning av utviklingsmotivet. Grunntankene er som følger (Aadnanes 1997:173): For det første finnes det en absolutt sannhet bakenfor all eksistens. For det andre "pulserer" universet fra en evig enhet til et mangfold av skapninger og tilbake til enheten (som en tidevannsbølge, flo og fjære). For det tredje vil alle individuelle sjeler komme fra og gå tilbake til den ene opphavelige og uendelig sjelen. Blavatskys *Cosmogensis* viser til en utvikling av universet fra latent til manifest, gjennom 7 stadier fra det guddommelige til det materielle. Menneskets mål er atter å stige opp til det guddommelige. Kosmos er styrt av et hierarki av åndelige vesener. Både universet og menneskeheten utvikler seg på denne måten. Både jorda og menneskeheten er midt i det materielle stadiet, og fremfor oss venter nye tidsaldere av astral, mental og åndelig art. Denne utviklingstanken har sterkt preget senere nyreligiøse strømninger. Teosofiens fokus på å vitenskapeliggjøre religionen, i kjølvannet av evolusjonslærens popularitet, er også ett av Hanegraaffs fire speil for å vise hvordan esoterisk tankegods gradvis har blitt sekularisert og tilpasset en senmoderne verden.

Å skape tradisjon

Langt fra all kaosmagisk praksis er organisert i Illuminates of Thanateros eller andre ordener eller grupperinger, og IOTs organisasjon er, slik Carroll beskriver den, trolig mer retningsgivende enn faktisk. Det er heller ikke min hensikt å undersøke hvordan de praktiserende innordner sine liv etter kaos, men derimot hvordan en kaosmagisk praksis er tenkt mulig. Det mest interessante i min sammenheng, når det gjelder kaosmagiens manifestasjon, er å se på tankene om tradisjon og overlevering av kunnskap. Dette er et aspekt ved kaosmagien som helt åpenlyst har sine røtter i tidligere okkulte organisasjoner, og det interessante blir derfor å se på hvordan det reflekteres rundt bruken av slike nedarvede metoder. For nettopp ved å undersøke om de faktisk gjør noe nytt vil det være mulig å vurdere om kaosmagien er så radikal som den hevder å være.

Inventing traditions er et klassisk begrep innen både humaniora og samfunnsvitenskap. Begrepet viser til tradisjoner som gjerne hevder å ha lange røtter, men som beviselig har blitt konstruert i nyere tid. Historikeren Eric Hobsbawm skriver om begrepet at ”’Invented tradition’ is taken to mean a set of practices, normally governed by overtly or tacitly accepted rules and of a ritual or symbolic nature, which seek to inculcate certain values and norms of behaviour by repetition, which automatically implies continuity with the past” (Hobsbawm 1983:1). Skapte tradisjoner benytter seg gjerne av gammelt materiale på en ny måte, laget for å passe til nye situasjoner. For kaosmagiens del er det den esoteriske tradisjonens symbolunivers som er gjenstand for kreativ gjenfortolkning.

Ingvil Gilhus skriver om moderne magiske retninger at ”slike grupper overbringer, transformerer og skaper magiske forestillinger og praksiser, og er med på å vedlikeholde en magiens diskurs som mange flere enn magikerne deltar i” (Gilhus 1999:135). Kaosmagien skaper altså en måte både å praktisere og snakke om moderne magi på, de formidler et særegent bidrag til den magiske diskurs, gjort tilgjengelig for alle gjennom publiserte verker. IOT fungerer som en magiens indre sirkel, der magikerens liv er sentrert rundt praksis og der magien også er en levevei (Gilhus 1999:136). Både Hine og Carroll er tradisjonsskapere og -formidlere, som gjør sin spesifikke form for magi tilgjengelig for de videre sirkler av tilhørighet. Som det står i baksideteksten til Phil Hines *Condensed Chaos*: ”He divides his time among doing magic, recovering and then writing about it afterwards” (Hine 2004). IOT er imidlertid ikke den eneste av kaosmagiens indre sirkler, for den oppfordrer til å praktisere hva hver og én føler best. Mange kaosmagikere er i opposisjon til selve tanken om å være organisert i en orden, da de mener at dette vil begrense deres individuelle frihet. For eksempel valgte Ray Sherwin, en av grunnleggerne av IOT, å forlate pakten, fordi han mente den begynte å ligne for mye i hierarkisk struktur på de ordenene den ønsket å skille seg fra.

I sin diskusjon av Rodney Stark og William Bainbridge sine idealtyper for nyreligiøse bevegelser foreslår Olav Hammer en modifisert modell i forhold til det opprinnelige tredelte skjemaet (Hammer 2001:36-37). Stark og Bainbridge sitt skjema er trolig inspirasjonskilde for Gilhus’ sirkler for tilhørighet og ser slik ut: Løsest organisert finner vi ”tilhørerkulten” – ”audience cults” – stort sett bestående av de som lar seg inspirere til (ny)religiøs aktivitet via massemedier. På det neste nivået finner vi ”klientkulten” – ”client cult”, bestående av de som aktivt oppsøker healere, astrologer eller andre utøvere av nyreligiøse uttrykksformer. På det tredje og mest forpliktende nivået finner vi kultbevegelsene, ”the cult movements”, en kategori som kan oppfattes som synonymt med de mer kjente kategoriene *sekt* og *kult*

(Hammer 2001:36). Både sekter og kult er avvikende religiøse størrelser. En sekt oppstår som resultatet av skisme med etablert religion, et skisme som gjerne oppstår i ønsket om å videreføre en tro som er ”mer autentisk” enn slik den ble forvaltet av religionen sekten brøt ut av (Stark og Bainbridge 1985:25). En kult innebærer innovasjon og er ikke nødvendigvis utbryter av etablert religion. ”That is, cults are deviant religious movements within a deviant religious tradition” (Stark og Bainbridge 1985:26). I kultbevegelsene finner vi de som bekjenner seg til et esoterisk verdensbilde og som gjerne selv blir utøvere av et nyreligiøst eller esoterisk virke (Hammer 2001:37). Hammer foreslår i tillegg en fjerde kategori, bestående av de som aktivt går inn og endrer de nedarvede ritualene og doktrinene og kaller dem autentiske. Dette er igjen de som er skapere av tradisjon, og slike personers biografier fyller gjerne kravet til hagiografier eller helgenberetninger (Hammer 2001:37). Både Aleister Crowley, Madam Blavatsky, G. I. Gurdijeff og Rudolf Steiner er eksempler på slike personer i den okkulte historien. Slike personers tekster blir gjerne stående som autoritative innenfor det esoteriske feltet, hvorpå de igjen kan bli gjenstand for videre fortolkning av nye generasjoners tradisjonsskapere (Hammer 2001:37). Dette kan ikke sies klarere enn av Crowley, som kaller sin selvbiografi *The Confessions of Aleister Crowley* for ”an autohagiography”. Et slikt firedelt skjema synes å passe bra på en så løst organisert kult som kaosmagi. Det samsvarer med at kaosmagiske grupper gjerne har oppstått som følge av at enkeltpersoner bryter ut av en allerede etablert, men avvikende, kultisk tradisjon som den esoteriske. Carroll kan i stor grad kalles en tradisjonsskaper ved å danne IOT ut av det allerede etablerte okkulte miljøet i Leeds på slutten av 70-tallet.

Både Carroll og Hine har et bevisst forhold til historie, og bøkene er strålende eksempler på en emisk historieskriving. Dette er vist til gjennom presentasjonen av deres lære om tidsalderne, *Aeonics*, i kapittel 2. Den etiske historien, presentasjonen av kaosmagiens okkulte røtter og utforming i en moderne verden, danner et bakteppe for å analysere den emiske historien. Den emiske historien kan kalles historie i snever forstand, det er den mytiske eller åpenbarte historien og er nært knyttet opp til en tradisjons verdensbilde. Kaosmagiens forfattere har en selvforståelse som forvaltere av en eviggyldig filosofi, noe Carroll illustrerer med diagrammet kalt ”The survival of the magical tradition”, et skjema som viser okkulte tradisjoner gjennom historien (Carroll 1987:8).³⁷ IOT selv har kort historie, men Carroll påstår at ordenen viderefører en tradisjon som kan være opptil 7000 år lang. Opp gjennom tidene har det dukket opp magiske, mystiske og religiøse ordener som har forvaltet magiens

³⁷ Se appendiks A

hemmeligheter. Enkelte ganger i historien har slike ordener operert åpenlyst og kalt seg *Illuminati* ("de opplyste")³⁸, andre ganger har de arbeidet i hemmelighet (Carroll 1987:9). I introduksjonen til *Liber Null* skriver Peter Carroll at "The Illuminates of Thanateros are the magical heirs to the Zos Kia Cultus and the A. A." (Carroll 1987:7). Utsagnet sier mye om IOTs selvoppfattelse. *Zos Kia Cultus* er ordenen som ble dannet av Austin Osman Spare, en av kaosmagiens "bestefedre", mens A. A. (*Argentium Astrum*) ble stiftet av Aleister Crowley. Det er mye riktig i dette bastante utsagnet, siden kaosmagi trolig er den retningen i dag som sterkest hviler på begge disse søylene. Det er imidlertid en emisk historieforståelse som her kommer til syne. Ikke bare skal kaosmagi være arvtakeren etter Spare og Crowley, men hevder, i god perennialistisk tradisjon, å være den siste forvalter av esoteriske retninger som rosenkorstradisjonen, hermetisisme og gnostisisme, i tillegg til sagnomsuste kunster som hekseri og trolldom, sufisme og sjamanisme. Alle disse retningene hevder, i følge Carroll, å holde i hevd den samme magiske, mystiske eller religiøse kraften, noen ganger åpenlyst, noen ganger operert i det skjulte. Aldous Huxley beskriver denne kraften slik: "The Perennial Philosophy is primarily concerned with the one, divine Reality substantial to the manifold world of things and lives and minds" (Huxley 1957:2). Slik blir den esoteriske tradisjonens *philosophia perennis* også en del av kaosmagiens univers. I følge Carroll befinner vi oss nå på randen av den femte tidsalder, der urtidens magi og sjamanisme igjen skal få råde i menneskenes bevissthet (Carroll 1987:88). IOTs formål, og et av kaosmagiens mål, er som vi har sett, å hjelpe det gryende femte æon med å manifestere seg (Carroll 1987:9).

Alle religioner og esoteriske bevegelser har en grunnleggende eskatologi i sin kosmologi. Kaosmagiens prinsipp er imidlertid slik at straks en teori blir et dogme, må den revurderes. Carroll ville aldri overbevist noen til å tro blindt på sin teori uten at de selv undersøker hvordan de tror det henger sammen. Han har kommet med en plausibel forklaring på hvordan verden henger sammen, i forhold til at magi er en kraft som virker i kosmos. Kaosmagikere er etter all sannsynlighet beleste mennesker og vil vite på hvilke punkter Carrolls forslag til historie unnviker fra andre, for eksempel hvis en er oppvokst i et kristent hjem.

Som vi husker er ideen om en eviggyldig filosofi et av Antoine Faivres ikke-obligatoriske kriterier for et esoterisk verdensbilde, og er svært ofte et kjennetegn ved esoteriske bevegelsers selvforståelse. Denne tanken om alle religioners sanne kjerne, videreført gjennom ulike tradisjoner som en elv av mystisk innsikt, gikk i middelalderen under navnet *prisca*

³⁸ Den historiske Illuminati ble grunnlagt av Adam Weishaupt i 1776. Illuminati er kanskje det esoteriske selskapet som ved siden av frimureriet har vært gjenstand for flest konspirasjonsteorier.

theologia. I renessansen ble denne tanken foredlet og ble en betegnelse på kjeden av innehavere av denne mystiske kunnskapen (Faivre 1994:7). En av de mest kjente historiene om verdien av den eviggyldige filosofi har vi fra 1400-tallets Firenze, og handler om oppdagelsen av de hermetiske skriftene. Det hermetiske korpuset kom den florentinske fyrsten Cosimo de Medici i hende og han ga Marsilio Ficino, sin fremste forsker ved det platonske akademi, oppgaven med å oversette det, på bekostning av en platontekst han var i gang med. Denne gløden hadde sin bakgrunn i renessanseoppfatningen om at den historiske skikkelsen Hermes var en samtidig av Moses, og derfor både eldre og mer interessant enn Platon (Yates 2001:38). Hermetismen ble sammen med andre hellenistiske religioner som gnostisisme, stoisisme og nypythagoreisme sett på som eviggyldige og de ble tillagt en felles kjerne av sannhet. Dette samsvaret ble understreket etter at den jødiske kabbalaen ble introdusert i Europa og farget de kristne og nyplatonske miljøene (Faivre 1994:7). Den mytiske kjeden av tradisjonsforvaltere inkluderte skikkelser som Moses, Zarathustra, Hermes Trismegistus, Platon, Orfeus og Jesus. Alle var, i renessansemenneskets øyne, bærere av den samme kunnskapen (Faivre 1994:7). Myten om den eviggyldige filosofi er en av esoterismens kjennetegn og preger, som vi har sett, også kaosmagien i vår egen tid.

Antimoderne reaksjon på det moderne

Som en sammenligning med kaosmagiens emiske historieskriving beskriver Paul Heelas samme retradisjonaliserende tendens innenfor den nyreligiøse bevegelsen som helhet (Heelas 1996:27). Nyreligiøse bevegelser, det ligger i navnet, vil opponere mot dogmer, doktriner og moral som vi finner i etablert religion. Like fullt baserer nyreligiøse retninger seg på tradisjonelle åndelige eller religiøse bevegelser, som alt fra buddhisme og yoga til sjamanisme og førkristen gudinnedyrkelse. Esoterismens perennialistiske trekk har med andre ord fått en svært sentral posisjon i vår tids religiøsitet. I dette bildet kan ulikheter og åpenbare tvilsomme korrespondanser lett overses til fordel for den eviggyldige visdommen som tenkes å ligge til grunn for alle tradisjoner. Det er den indre, esoteriske, eldgamle og skjulte visdommen som er interessant i den nyreligiøses øyne. Fellesnevneren er den innsikten og erfaringen som er tenkt oppnåelig ved å fordype seg i de ulike tradisjonene. Nyreligiøse har en tendens til å dvele i fortidens åndelige tradisjoner. I denne forstand er nyreligiøsitet både en antimoderne reaksjon mot modernismen og et perfekt eksempel på et aspekt ved det postmoderne. Nyreligiøsitetens retradisjonalisering og resakralisering kan diagnostiseres som en kompensasjonsreaksjon på modernismens meningstap og oppsmuldrede identitet (Krogseth 2001:167). Det nyreligiøse står midt i en strømning av fortidssakralisering og myter og riter som sakraliserer tradisjon og

røtter (Krogseth 2001:167). En slik forankring i tradisjon gir trygghet og tilhørighet i virkelighet bestående av en uangripelig mengde valg og muligheter. Kaosmagiens historieskriving og benyttelse av den esoteriske tradisjonen er nettopp et slikt forsøk på å holde en forankring i en etablert tradisjon som allerede gir assosiasjoner og arbeidsmetoder, fremfor å skape noe helt nytt. Kaosmagien kan regnes som nyskapende, men må først og fremst forstås ut fra dens videreformidling av tradisjonelt esoterisk tankegods. Dette kan understrekes ved hjelp av Stark og Bainbridges demonstrasjon av forholdet mellom tradisjon og sekularisering. De hevder at sekularisering ikke nødvendigvis fører til religiøsitetens tilbakegang, men derimot til en endring i typen religiøsitet.³⁹ Mens sekulariseringen går frem i enkelte deler av samfunnet intensiveres religionen i andre (Stark og Bainbridge 1985:2). Sekulariseringen begrenser seg selv, hevder de, og utlignes av to bestemte prosesser. Den første av disse er fornyelse av tradisjon, som vi finner utallige eksempler på innen nyreligiøsiteten generelt og kaosmagien spesielt. Dette kan enkelt overføres til Carroll og Hines kreative tolkning og videreføring av esoterisk tradisjon og tankegods. Videre hevder Stark og Bainbridge at sekularisering også fører til oppfinnelse eller dannelse av ny tradisjon. Nye religiøse bevegelser kan enklere tilpasse seg markedets behov og dukker opp når de gamle er på retrett (Stark og Bainbridge 1985:2).

4.3 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett på ulike sekulariserende prosesser som har bidratt til å forme kaosmagien. Videre har kaosmagien blitt definert i forhold til liknende nyreligiøse retninger, som nypaganisme, satanisme og venstrehåndsmagi. De fleste av disse retningene har sin unike tilnærming til og forståelse av den vestlige esoteriske tradisjonen. I tillegg har de sine unike tilpasningsmetoder til den senmoderne verdens utfordringer. Innflytelsen fra Østen kom i en tid da evolusjonstanken og ny vitenskap gjorde sitt for å påvirke 1800-tallets okkulte bevegelser. Jeg har definert kaosmagien som nyreligiøs retning i vid forstand, men ikke i snever forstand slik Hanegraaff bruker termene. New Age *sensu stricto* er en betegnelse på millenaristiske dommedagssekter som bokstavelig talt venter på en ny tidsalder. Kaosmagiens eskatologi er også knyttet til et fremtidshåp om en ny tidsalder, *det femte æon*, men på et mer abstrakt og mindre materielt plan. Videre har jeg sett på nyreligiøs dannelse av tradisjon og sammenlignet med kaosmagiens dannelse av sin egen myte gjennom en emisk

³⁹ "But it is foolish to look only at sunsets and never observe the dawn: the history of religion is not only a pattern of decline; it is equally a portrait of birth and growth. We argue that the sources of religion are shifting constantly in societies but that the amount of religion remains relatively constant" (Stark og Bainbridge 1985:3).

historieskriving. Til slutt har dette kapitlet handlet om den nyreligiøse bevegelsen som en antimoderne reaksjon mot modernismens avtradisjonisering. Den er en kompensasjonsreaksjon mot meningstap og bygger opp under forankring i tradisjon som en trygg ramme for utøverne. Denne teorien passer også for kaosmagien. Den benytter seg av en veletablert tradisjon som den vestlige esoteriske og fornyer denne til å passe inn i et samfunn preget av postmoderne tendenser som pluralisering, sekularisering, kommersialisering og individualisering. I mitt neste kapittel vil jeg utdype kaosmagiens unike bidrag til nyreligiøs tanke og praksis preget av dagens kulturelle bilde.

Kapittel 5: Kaosmagi som postmoderne fenomen

“Stop looking for truth and have fun with your beliefs.”
(Hine 2002)

Det postmoderne bør ikke ses på som et paradigme, men heller som en videreutvikling av de prosessene som hører det moderne til (Kumar 1995:140). Den postmoderne verden er den moderne verden satt på spissen, den er både en videreføring og en protest mot tendenser i det moderne. Det moderne har ført med seg globalisering og sekularisering, og i det postmoderne blir disse tendensene radikalisert samtidig som de oppones mot. Den postmoderne verden er en ”både-og”-tid. Det er ikke lenger rom for modernitetens store fortellinger, og sannheten med stor S er brutt ned til en uendelighet av sannheter, individuelle eller kollektive.

Innledningsvis vil jeg beskrive kaosmagi som *moderne vestlig okkultisme*, en retning som best karakteriseres ut fra dens tradering og reaktualisering av eldre esoterisk materiale. På denne måten blir kaosmagiens forfattere både tradisjonsskapere og -formidlere, og kaosmagien får både en etisk, eller saklig, og en emisk, subjektiv, historie eller myteunivers. Dette emiske myteuniverset har mange likheter med esoterismens *philosophia perennis*, som beskrevet i forrige kapittel, og sier mye om kaosmagiens selvforståelse som forvalter av en eldgammel magisk tradisjon. Jeg vil i dette kapitlet utdype kaosmagiens forfatteres rolle som formidlere av tradisjon. Spesielt vil jeg se på vekselvirkningen mellom okkultisme og populærkultur. Dette fordi populærkulturen i stor grad har fått påvirke kaosmagien. Videre vil jeg se på forholdet til vitenskapsbegrepet, spesielt kaosmagiens populærvitenskapelige legitimering av magi.

Filosofen Paul Feyerabend hevder at vitenskapen av i dag bare er en livsanskuelse blant mange andre og at den vitenskapelige metoden ikke er garantist for sannheten (Schaanning 2000:203). Kaosmagien kan fint stemme overens med Feyerabends ønske om metodepluralisme og ”paradigme-anarkisme” (Schaanning 2000:202), men beholder likevel et syn på vitenskapen som autoritativ. I sitt forsøk på å overskride alle grenser og ikke binde seg til noen sannheter gjør den likevel bruk av en metode som anses som bedre enn de fleste andre. Dermed virker den på mange måter selvmotsigende ved å være både grensesprengende og tradisjonell på én gang. Den bruker postmodernismens tanker om å bryte ned de store fortellingene, men skaper med dette et sett med nye fortellinger. Kaosmagi er med sitt preg av

retradisjonalisering og dedifferensiering en typisk postmoderne bevegelse, noe jeg vil utfolde nærmere i dette kapitlet.

5.1 Moderne vestlig okkultisme

Kaosmagi som fenomen kan beskrives som *moderne vestlig okkultisme*, en retning som springer ut av, men også skiller seg fra, den vestlige esoteriske tradisjonen. Alfred Vitale gjør oppmerksom på dette skillet i en artikkel om metodologi for å studere denne retningen.⁴⁰ Autoriteter som Hanegraaff og Versluis inkorporerer moderne okkultisme når de beskriver esoterisme. Esoterisme blir hovedsakelig studert gjennom et sett mer eller mindre objektive kriterier, systematisert av Faivre. Kriteriene blir brukt for å finne ut hva som er *esoterisk* i de religiøse tradisjonene. På denne måten blir de esoteriske tradisjonene selvoppretholdende ved at de bevarer sitt innhold og sin integritet til tross for skiftende sosiale forhold. Vitale mener at det er større forskjell mellom esoterisme og okkultisme enn den hittil sparsomme akademiske litteraturen om okkultisme viser. Faivre skriver at okkultisme er å regne som et sett med praksis, mens esoterisme er teorien som gjør praksis mulig (Faivre i Vitale 2004:45). Okkultisme blir gjerne satt som en undergruppe av esoterisme, mens Vitale ønsker å redefinere forholdet til å være beslektet, men ikke hierarkisk. Han hevder at vi bør slutte å sette okkultisme i samme bås som New Age, satanisme/svart magi eller det paranormale, og begynne å studere dette feltet som en selvstendig religiøs retning. I denne prosessen er kanskje forskjellene mellom okkultisme og esoterisme mer interessante enn likhetene, og mindre vekt bør legges på Faivres kriterier.

I den moderne okkultismen er det en stor fleksibilitet i primærkildene. Dette tillater blant annet utøveren å kombinere alle tenkelige religiøse motiver etter ønske og fritt å tolke og adoptere uttrykk. Videre vektlegger den tekst fremfor person-til-person-opplæring. Dette gjør at okkultismen vanskelig kan passes inn i de satte metodologiske kriteriene for esoteriske studier. Fra et moderne vestlig okkult perspektiv vil absolutt alle esoteriske tradisjoner bidra til det berget av informasjon som magisk filosofi og ritualer er basert på. Dette synet gjør esoteriske tradisjoner til informasjonssystemer som kan brukes i okkult praksis. Alle esoteriske systemer sammenlignes med hverandre, og paralleller trekkes der et esoterisk system kun vil beholde sine korrespondanser innenfor tradisjonen. Crowleys bok *777* er et eksempel på et verk bestående utelukkende av korrespondansetabeller. Denne kan brukes som et oppslagsverk av den praktiserende magiker og inneholder referanser til en lang rekke

⁴⁰ <http://www.aseweb.org/Papers/vitale.htm>

esoteriske og religiøse systemer. Slike sett av korrespondanser er ikke lukket for nye tillegg. Det er ikke tilfeldig hvordan de nye elementene blir inkorporert. Dette blir forsøkt gjort i en vitenskapelig ånd. Metodologisk går moderne vestlig okkultisme vitenskapelig til verks ved å analysere og kartlegge resultatene av magiske operasjoner, avhengig av forholdene de blir utført under. Okkultisme kan vel knapt kalles vitenskapelig på grunn av resultatenes umålbarehet, men metoden den blir praktisert under kan i stor grad kalles vitenskapelig. Oppsummerende kan vi si at termen moderne vestlig okkultisme fungerer som en metode for å forstå en av de store linjene innen moderne vestlig religiøsitet.

Vitale gir en god beskrivelse av kaosmagi når han skriver om hvordan moderne okkulte retninger benytter seg av vitenskapens termer. Han skriver at moderne vestlig okkultisme er en rekontekstualisering av religiøse ideer basert på den nyeste utviklingen i (natur)vitenskapen snarere enn en reaksjon mot tradisjonell religion (Vitale 2004:41). Resultatet blir kvasi-empiriske antagelser angående religiøs erfaring og esoteriske tradisjoner, basert på sammenlignende undersøkelser og pragmatisk eksperimentering. Tanken baseres på at religion og religiøse systemer kan forbedres og raffinere akkurat slik som et maskineri. Moderne vestlig okkultisme behandler således religion som teknologiske systemer som kan forbedres ved hjelp av ny vitenskap. Litteraturen dette produserer kan derfor med rette kalles instruksjonsmanualer (Vitale 2004:41), slik vi også ser det hos kaosmagiens fremste forfattere. Dette praktiske og pragmatiske synet på religion reflekteres i bruken av de religiøse systemene i den magiske praksisen som den moderne okkultismen hviler på. Religionen har ingen sannhet i seg selv, men brukes som et maskineri som kan tas fra hverandre og settes sammen igjen. Religiøse erfaringer er enten nyttige eller unyttige. Den moderne okkulte magien handler om å finne effektive magiske teknikker uten hensyn til noen bestemt teologi (Vitale 2004:42). Kaosmagien er nettopp dette, nemlig å sette sammen magiske og mystiske teknikker fra ulike religiøse og ikke-religiøse rammeverk, for deretter kreativt og individuelt å raffinere disse som om de skulle vært teknologiske produkter.

På bakgrunn av synet på okkultisme som forskjellig fra esoteriske tradisjoner generelt er det også nødvendig med en selvstendig metode for å studere og forstå denne typen religiøs virksomhet. Alfred Vitale foreslår en gjennomgående god modell for å studere moderne okkulte retninger, en modell som også kaosmagien i stor grad kan passe inn i. Jeg vil langt på vei benytte meg av denne modellen i min karakteristik av kaosmagi som en retning innen den moderne vestlige okkultismen, selv om kaosmagien, som Vitale også påpeker, kan regnes som en reaksjon mot enkelte av modellens stadier. Modellen består av seks stadier som alle

sier noe om hvordan okkulte retninger behandler esoterisk og religiøst datamateriale, og illustrerer hvordan *invention of tradition*, etter Hobsbawms bruk av termen, kan foregå. De seks stadiene er som følger (min oversettelse): identifikasjon, dekonstruksjon, befrielse, reintegrasjon, misjonering og dataintegritet.

1. *Identifikasjon av rene esoteriske tekster.* Moderne vestlig okkultisme baserer seg på data som allerede har blitt testet og gjort til tradisjon. Tekster innen den esoteriske tradisjonen, om temaer som tarot, kabbala og alkymi, ble studert og analysert av de tidligste moderne okkultistene på slutten av 1800-tallet (Vitale 2004:47). Tekstene ble raffinert ved å eliminere de apologetiske eller misjonerende aspektene med hensyn til den tradisjonen de representerte. I stedet fokuserte de på filosofi og historie. Dette kom til å bli standard fremgangsmåte for den moderne vestlige okkultismen. Både østlige og vestlige tekster finnes i dette "biblioteket", som den moderne okkultist kan bruke for å få en helhetlig forståelse av den okkulte tradisjonen, slik at den kan tilpasses til bruk.
2. *Oppdeling i funksjonelle deler.* Religiøse tradisjoner, og i særdeleshet esoteriske tradisjoner, ble anerkjent for å ha visse kvaliteter, slik at det ble mulig å danne korrespondanser mellom disse. For å få til gyldige sammenligninger var essensialisering nødvendig (Vitale 2004: 47). Det var ikke nødvendig å kjenne til alle detaljene ved et system, det var nok å skille ut visse deler som lett kunne sammenlignes med andre systemer. Delene var funksjonelle i og med at de var de minst tvetydige aspektene ved et esoterisk system, samt at en kunne regne med de inneholdt en sentral mening som ville holde seg konstant. Et eksempel er de astrologiske symbolene og deres antatte forbindelse med menneskepsyken. En slik isolering av komponenter leder tankene hen mot teknologiske systemer, bestående av funksjonelle enkeltelemer klare til å settes sammen til et ferdig produkt (Vitale 2004:47). Dette har ført til at esoterisk data finnes i en slags database eller leksikon, som stadig oppdateres med nye korrespondanser. Eksempler fra den nyeste okkultismen, som kaosmagien er et eksempel på, er å legge til gudepanteoner fra voodoo-mytologi eller australske totemreligioner (Vitale 2004:47).
3. *Utskillelse av de funksjonelle delene fra et system.* Denne delen av teorien går ut på at siden religiøse systemer kan ses på som en samling av funksjonelle deler, er det naturlig at disse delene kan fjernes fra sin opprinnelige kontekst og blandes med andre deler fra andre systemer. De funksjonelle delene er altså ikke lenger avhengig av å tilhøre et system

for å være gyldige. Okkultisten kan derfor handle fritt på det ”esoteriske marked” for å finne de delene som passer best.

4. *Reintegrering av delene til et unikt, individuelt system.* Dette er stadiet hvor okkultisten eksperimenterer med de ulike funksjonelle delene, for å finne ut hvilke deler som kan innlemmes i den enkeltes praksis. En moderne magiker definerer seg selv ut fra hva han/hun gjør, derfor består arbeidet i stor grad i å utvikle sin egen praksis på bakgrunn av den store mengden materiale som finnes. Det er også i dette stadiet at instruksjonsmanualer skrives og publiseres, hvis en individuell okkultist har funnet ut en metode for å oppnå sine ønskede mål. Tekster skrevet av Aleister Crowley eller medlemmer i The Golden Dawn kommer i denne kategorien. Det er også her vi tydeligst finner kaosmagien som et resultat av akkurat de samme stadiene. Både Carroll og Hine har laget nettopp slike instruksjonsmanualer basert på både esoterisk og ikke-esoterisk kildemateriale. Disse nye tekstene vil imidlertid underlegges samme prosess, og kan selv bli delt opp i funksjonelle deler klare til å settes sammen på ny (Vitale 2004:48).
5. *”Misjonering” av et system for å vinne tilhengere.* Både tilgangen på skrevne tekster og tilstedeværelsen av karismatiske personligheter som skrev dem har gjort okkulte systemer kjente og tilgjengelige. Voksende systemer eller ordener tiltrekker seg medlemmer blant annet på grunn av sin økende tilgjengelighet. I den moderne okkultismens barndom (The Golden Dawn) var det vanlig med avertering i aviser og magasiner om okkulte møter eller foredrag (Vitale 2004:48), en praksis som fortsatt benyttes av blant andre det teosofiske samfunnet og AMORC.⁴¹ Noen misjonering i vanlig religiøs forstand har det aldri vært snakk om. Det er systemene ved sin tilgjengelighet som gradvis har ført til flere tilhengere. I kaosmagiens tilfelle foregår ”misjoneringen” i form av bøker, skrevet av Carroll, Hine eller andre, og i form av presentasjon av grupperinger på Internett.
6. *Dataintegritet og å lage et helhetlig system.* Økt oppslutning fører til dannelse av ordener eller grupper, noe som fører med seg et behov for organisering av medlemskap. En slik organisering sier noe om hvem som kan bli medlem og hvordan en kan få tilgang til gruppen. En orden består slik av en rekke prinsipper og forordninger som blir fulgt så tett som mulig. Medlemmene får identitet gjennom gruppens system av foreskrevet praksis. På denne måten er de med å opprettholde systemets integritet, noe som fører til at systemet mister noe av sin opprinnelige fleksibilitet. Dersom et system mister sin

⁴¹ Antiquus Mysticisque Ordo Rosae Crucis

integritet overfor tradisjonen kan det føre til splittelse og dannelse av nye grupper, noe den moderne okkulte historien er full av. I teorien avviker kaosmagi fra Vitales modell på dette punktet. Et rigid system er imot kaosmagiens prinsipper, men i praksis, og paradoksalt nok, dannes det likevel grupper med total individualitet som identitetsskapende ideal.

Olav Hammer er, i sin doktorgradsavhandling *Claiming Knowledge* (2001), inne på de samme tankene, om enn ikke så detaljert. Han stiller blant annet spørsmål om hvordan det er mulig å basere et verdensbilde på østlig filosofi uten å ta i betraktning helt grunnleggende aksiomer i denne filosofien, og hvordan okkulte grupper kan hevde å være i tråd med moderne vitenskap når akademia bare kommer med skeptiske kommentarer til denne formen for vitenskapelighet. Hammer støtter observasjonen av at de moderne okkulte bevegelsene består av en mengde løsrevne elementer (Hammer 2001:507). De aller fleste esoteriske eller okkulte systemer gir ny bruk og betydning til både begreper og konsepter, gjerne fullstendig fjernet fra sin opprinnelige mening. Dette er i tråd med Vitales modell over den moderne okkulte bevegelsens behandling av en tradisjons eller en teksts "funksjonelle deler". Videre opererer de moderne okkulte bevegelsene med en pragmatisk emisk form for erkjennelse, nemlig at "virker det så er det sant" (Hammer 2001:507). Personlige fortellinger blir tatt bokstavelig, og veien er kort fra tro til etablert faktum.

Kaosmagi, tekst og tradisjon

Vi ser at Antoine Faivres sjette kriterium, om overlevering av tradisjon fra mester til disippel, har liten betydning i moderne vestlig okkultisme. Dette kriteriet er imidlertid heller ikke obligatorisk for å karakterisere et fenomen som esoterisk. I stedet for en personlig overlevering er tekstene, gjerne i form av publiserte bøker, nok til å forsyne en aspirerende magiker med alt han eller hun behøver for å starte et okkult studium. Denne "gjør-det-selv"-holdningen er sterkt til stede også i kaosmagien, og er tett knyttet til synet på den magiske praksisen. Som vist i kapittel 2 er praksisen, ritualene, noe mer enn praktiseringen av et verdensbilde. Det er i stor grad også et verdensbilde i seg selv. Bøkene blir instruksjonsmanualer på hvordan skape, opprettholde og praktisere et magisk eller okkult verdensbilde. I dannelsen av et verdensbilde har bøkene en sterk didaktisk funksjon. Tekstene i seg selv bidrar med tilstrekkelig informasjon til å utføre ritualene (Vitale 2004:57): "Modern Western Occultism rests on the idea that its texts are truly didactic and provide sufficient information to perform effective magical ritual without a human teacher" (Vitale 2004:57).

Dette understrekes også i kildene mine: “This book represents the cutting edge of magic theory and practice: it will provide as many keys as you need but, as ever, the theory may fire the imagination but cannot in the end substitute for personal experience. Read then DO.” og “*Prime Chaos* is a survival manual for the 21st century” (Grant Morrison 1998, forord til Hines *Prime Chaos*). Dette støtter opp under tekstenes, i dette tilfellet de kaosmagiske bøkernes, posisjon som læremestere. Alt en aspirerende magiker behøver å vite er å finne i publiserte tekster. Hine utdyper dette i et avsnitt om bøkernes rolle. Det er en misforståelse at en er nødt til å lese en mengde bøker før en er i stand til å praktisere magi. En fare er at en aldri får tid til å praktisere, bare å lese, en annen fare er at en kan tillegge seg all slags underbevisste oppfatninger som kan være til hinder for senere forståelse. ”So treat them with respect, but don’t worship them” (Hine 2002:16). Phil Hine har et reflektert forhold til tekstenes rolle i kaosmagien: ”Chaos magic texts represent the move towards diversity of approach and fluidity of movement between the colour-coded zones of the occult belief-market” (Hine 2004: 20-21).

Moderne vestlig okkultisme som postmodernisme

Hine og Carroll er hele tiden bevisste på deres rolle i å skape en ny form for okkultisme. På den ene siden ser de seg selv som forvaltere av en årtusenlang tradisjon, på den andre siden gir de ingen respekt til denne tradisjonen eller systemene som har virket i den. ”What matters is the results you get, not the ‘authenticity’ of the system used” (Hine 2004:19). Intet trossystem er mer sant enn noe annet, og alt av praksis er tillatt. ”So Chaos Magic then, is not a system – it utilizes systems and encourages adherents to devise their own, giving magic a truly Postmodernist flavour” (Hine 2004:19). Det er en selvmotsigelse i det å mangle respekt for systemer og samtidig skape et system rundt kaosmagi. Det er i seg selv en motsetning å danne et system basert på kosmologisk kaos. En forklaring på dette paradokset kan vi kanskje finne blant Hines (ikke-dogmatiske) kaosmagiske aksiomer.⁴² Under punktet ”teknisk perfektjonering” understrekes det hvor viktig disiplin, analyse og selvvurdering er for å lære å gjøre magi. Med dette argumenterer Hine for at system må til, selv om målet er å rive seg løs fra vaner og normer. Det at ingenting er sant bryter perfekt med den modernitetens forestillinger om fremskrittet og de store fortellingene, noe jeg vil utdype mot slutten av dette kapitlet.

⁴² Se kapittel 2

Kaosmagi fremstår som et perfekt eksempel på en postmoderne religiøs retning. Den er en konstruert tradisjon med et bevisst utgangspunkt i det esoteriske eller okkulte verdensbildet og er selvbevisst postmoderne. Phil Hine kaller selv kaosmagi for en postmoderne okkultisme, en term også Alfred Vitale støtter (Vitale 2004:49). Basert på Vitales modell er kaosmagi en postmoderne reaksjon mot modellen på to måter: For det første er kaosmagi en reaksjon mot modellens to siste stadier spesielt. "Chaos is reactionary to the latter stages of M[odern] W[esteren] O[ccultism], where occult systems become crystallized sufficiently enough so as to form traditions of maintenance" (Vitale 2004:60). For det andre baserer kaosmagi seg på data utenfor den religiøse eller esoteriske sfæren. Kaosmagien har utviklet sin kosmologi like mye basert på kulturelle data, som blant annet film, bøker, musikk, kaosvitenskap og radikal psykoterapi. Det interessante er å se at kaosmagien bruker disse kulturelle kildene på akkurat samme måte som de bruker sin esoteriske eller okkulte arv. Kaosmagiens postmoderne trekk ligger i nettopp denne like tilnærmingen til materialet, enten religiøst eller ikke-religiøst. Denne metodepluralismen vil jeg utdype nedenfor.

5.2 Kaosmagi og populærkultur

Ikke alle kaosmagiens inspirasjonskilder kan regnes som religiøse eller forankret i den vestlige esoteriske tradisjonen. En rekke ikke-religiøse kilder, i henhold til Hanegraaffs hypotese om en gradvis sekularisering av esoterisk tankegods når vi nærmer oss vår egen tid, har sterkt fått påvirke kaosmagiens tradisjonsskaperne. 1960-tallets motkultur er, med sin populærkulturelle oppblomstring, sin frihetssøken og en ivrig eksperimentering med hallusinogene og narkotiske stoffer et eksempel på dette. En viktig skikkelse her var forfatteren William S. Burroughs (1914-1997), som kaosmagien har fått et av sine slagord fra: "Nothing is true, everything is permitted". Mye inspirasjon kommer nok også fra tankene til den omstridte psykologen Timothy Leary (1920-1996), mest kjent for å eksperimentere med det psykoaktive stoffet LSD i behandlingen av klienter. Den viktigste inspirasjonen fra Leary er synet på selvet som en konstruksjon som kan påvirkes aktivt. Begge disse lot seg også inspirere av den kaosmagiske bevegelsen og var for øvrig medlemmer i IOT frem til sin død.⁴³ Og slik som både Crowley og Spare påvirket sin samtid med publiserte kunstverk, førstnevnte med romaner og dikt, sistnevnte med billedkunst, setter også kaosmagikere spor etter seg i sin samtidskultur.

⁴³ http://en.wikipedia.org/wiki/Illuminates_of_Thanateros

Samtidig okkultisme skylder en populærkulturell sjanger som science fiction mye for sin popularitet. Hexham og Poewe (1997) beskriver som eksempel hvordan TV-serien *Star Trek* fra den ble lansert i 1960-årene var med på å popularisere okkulte og overnaturlige fenomener. Siden historiene var satt i en fjern fremtid kunne skaperne med troverdighet inkludere overnaturlige evner og fenomener, noe som trolig ikke hadde ført til like stor popularitet hvis serien hadde foregått i en samtidig kontekst. Slik kunne serien appellere til seerens fantasi uten å utfordre noe rådende verdensbilde. *Star Treks* popularitet førte til at fantasiutfordrende motiver også ble tatt i bruk av andre forfattere, også i sammenhenger der utenomjordiske vesener ble erstattet med ånder og demoner. Fantasysjangeren vokste betraktelig i popularitet fra 1960-tallet og fremover (Hexham og Poewe 1997:84), og i dag er bestselgere som J. R. R. Tolkiens *Lord of the Rings*, Marion Z. Bradleys *The Mists of Avalon* og J. K. Rowlings *Harry Potter* med på å opprettholde en magisk diskurs ved at de gir rom for det overnaturlige (Mikaelsson 1999:108).

Populærkulturelle eksempler og deres påvirkning på kaosmagi

Den amerikanske forfatteren Robert Anton Wilson og bevegelsen *discordianismen* er en klar populærkulturell inspirasjon, særlig refererer Phil Hine mye til dette fenomenet både i *Condensed Chaos* og i *Prime Chaos*. Denne retningen er viktig fordi den kan regnes som kaosmagiens sekulære og populærkulturelle tvilling. Wilson er forfatter av en rekke bøker innen en slags kvasiokkult retning som oppsto på 1970-tallet. Den ble først popularisert gjennom Wilson og Robert Sheas skjønnlitterære *Illuminatus*-trilogi (1975) og deretter gjennom teksten *Principia Discordia*. Retningen kan ved første øyekast virke svært lik kaosmagien, men forskjellene er likevel klare. Discordianismen har sitt utspring i USA, mens kaosmagien oppsto på engelsk jord. Kaosmagien er mer okkult og har klarere religiøse referanser, og er mer praktisk rettet enn discordianismen. Sistnevnte er mer å regne som en kultus rundt forfattere, bøker og nettstedet, og ikke utøvende slik kaosmagien er. Kaosmagien er ment å være et system som, riktignok skal sprengre alle grenser for såkalte systemer, men som er mulig å følge som en selvutviklingsvei. Discordianismen ble til i en halvspøk og poenget med den er nettopp å ikke ta den for alvorlig. Skaperne av denne retningen har pekt på at humor og lettsindighet er altfor fraværende fra magien og at magikere har en generell tendens til å ta seg selv for alvorlig. Særlig har det discordianske samfunnet appellert til kaosmagikere fordi det i egne ord består av ”a tribe of philosophers, theologians, magicians, scientists, artists, clowns, and similar maniacs who are intrigued with ERIS GODDESS OF CONFUSION and with Her doings” (Hine 2004:17). Discordianismen vokste

opp rundt interessen for fysikkens kaosteorier og hvordan mennesker kan være i stand til å kommunisere med entiteter i andre universer og i andre dimensjoner av bevissthet. Den greske kaosgudinnen Eris er discordianismens gallionsfigur, og gjenstand for tilbedelse kun som bilde på det kosmologiske kaoset som skjules av den tilsynelatende ordnede verden. Eris er kjent som gudinnen som sådde splid mellom Hera, Athene og Afrodite, da hun kastet blant dem det berømte eplet med inskripsjonen ”til den vakreste”.⁴⁴ I følge tilhengerne av discordianismen har Eris nå mildnet noe, og assosieres i dag med alle livets merkverdigheter (Hine 2004:19).

Korrespondanser i kaoset er spesielt interessant for tilhengere av discordianismen, for eksempel i form av et nummers eller et ords fremtredeshyppighet. Denne søken etter korrespondanser i kaoset gir seg gjerne utslag i konspirasjonsteorier, og teorier av dette slaget gjennomsyrrer verkene til Wilson og hans likesinnede. Teoretisk kan det være vanskelig å skille retningene fra hverandre, og særlig er det kaosmagien som har tatt opp i seg ideer fra discordianismen. Mye av sammenligningsgrunnlaget ligger i deres felles inspirasjonskilder, som Aleister Crowley og Timothy Leary. Wilson beskriver sitt forhold til begge disse i den selvbiografiske *Cosmic Trigger* (1977). Slik blir han selv beskrevet på et nettsted han er med på å drive: “The alchemical mixture that is R[obert] A[nton] W[ilson] includes a quantum psychologist, literary scholar, conspiracy theorist, existential philosopher, magical adept, playwright, political activist, visionary novelist and Discordian Pope”.⁴⁵ Dette sitatet sier like mye om den discordianske bevegelsen som helhet, hvis eklektiske og tilfeldige natur i seg selv har vært en inspirasjon for kaosmagiens tradisjonsskapere. Både Carroll og Hine står i gjeld til Wilson og hans likesinnede både med hensyn til en kreativ tolkning av Crowley, til en nyskapende forståelse av kaosbegrepet og til en inkorporering av populærkulturelle elementer.

Phil Hine er mer populærkulturelt rettet enn Peter Carroll, og spesielt i *Prime Chaos* er han bevisst på populærkulturens påvirkning på kaosmagi. Etter å ha tatt for seg discordianismen som et lekende og humoristisk system dykker han ned i det han kaller den ”mørke” siden ved moderne okkultisme, nemlig påvirkningen fra det litterære ”Cthulhu Mythos”. ”Cthulhu Mythos” er et skjønnlitterært univers og symbolsystem inspirert av H.P. Lovecraft (1890-1937), amerikansk forfatter av fantasy- og horror-litteratur. Lovecraft skrev på 1920- og 30-tallet og har inspirert senere forfattere, tegneserieskapere, musikere og rollespillmakere. Han blander sin fiksjon med historiske fakta, og forteller gjennom vanlige folk som i

⁴⁴ “The apple of Discord”

⁴⁵ <http://www.maybelogic.org/raw.htm>

utgangspunktet ikke tror på noe overnaturlig. Hovedmotivet i historiene hans er at jorda er styrt av en rase av utenomjordiske vesener, "the Great Old Ones", slik at menneskeheten er ubetydelig i helheten og jorda kun en liten øy i et hav av kaos. Disse utenomjordiske er utenfor alle kategorier mennesker kan fatte, og det å få et glimt av dem vil føre med seg vannvidd og galskap. Hine påpeker at "the Great Old Ones are huge, horrible and hungry" (Hine 2002:222). Selve begrepet "Cthulhu Mythos" er ikke skapt av Lovecraft selv, men av senere forfattere inspirert av hans historier. "Cthulhu Mythos" har fått et enormt populærkulturelt omfang, og har inspirert kunstnere innen felt som musikk, film, litteratur, spill og tegneserier.⁴⁶

Til tross for, eller kanskje på grunn av, historienes dystre og destruktive motiver finnes det moderne magikere som ønsker å arbeide med Cthulhu Mythos i sine magiske ritualer. Myteuniverset inneholder de fleste ingredienser for et magisk trossystem. Her er blant annet "hellige plasser" i form av underbevisste riker eller drømmetilstander det er mulig å besøke. Dessuten er det i mytene en verdensomspennende kult som forsøker å binde "The Great Old Ones" til sine egne formål, noe som kan være grunnen til at moderne magikere ønsker å prøve dette selv. Det er imidlertid Lovecrafts udefinerbare skikkelser og deres tilholdssteder som portaler til underbevisstheten som er mest interessant for Hine og andre moderne magikere. Her står arbeidet med drømmer sentralt, for magikeren, som sjamanen, ser på drømmer som en viktig kanal for å entre underbevisstheten, skriver Hine (2002:225). Blant Lovecrafts produkter som er mest kjent i okkulte kretser er trolig den fiktive boken *Necronomicon*.⁴⁷ Boken er et produkt av Lovecrafts fantasi, og skal inneholde magiske formularer, sigiller og ritualer som får den til å ligne til forveksling en ekte grimoire. *Necronomicons* mytiske opphav gjør den beryktet for å inneholde blasfemisk og destruktiv kunnskap. Lovecraft selv oppfordret andre forfattere til å legge sine egne myter til den fiktive teksten, og fikk stadig brev fra leserne som hevdet å ha oppdaget den "virkelige" *Necronomicon*. Internett florerer av myter om *Necronomicons* opphav, og det er enkelt å få tak i populære utgaver av boken.⁴⁸

Det er imidlertid myten om *Necronomicons* eksistens som er relevant for oss. Myten holdes i live ved at noe i den er gjenstand for moderne menneskers leting, ikke ulikt letingen etter andre esoteriske mytemotiver som den hellige Gral eller tempelriddernes skatt. Hine oppfordrer sine lesere til å innse at bokens hemmelighet er at det ikke finnes noen

⁴⁶ Se for eksempel <http://www.hplovecraft.com/popcult/>

⁴⁷ Først nevnt i Lovecrafts *The Nameless City* (1921)

⁴⁸ Se for eksempel <http://www.digital-brilliance.com/necron/necron.htm> for en emisk redegjørelse

hemmelighet, spenningen ligger i det å stadig søke etter dens mening. Noe av hensikten i seg selv er å ha det moro og leke med symboler og kulturelle referanser, og den dystre "Cthulhu Mythos" gir et alvorlig preg til denne leken. Det å påkalle demoner og skapninger av verste slag ufarliggjøres ved at de egentlig er del av et skjønnlitterært fortellingsunivers. Bruken av litteratur som rammeverk gjør magien nesten til et slags rollespill. Utøveren vet at han lar seg oppsluke av et oppdiktet univers, at han selv blir helt i dette universet. Slik er det også med rollespill. Forskjellen ligger i at kaosmagien legger et psykologisk aspekt til leken. Magikeren må tro på det han gjør og glemme at det er en lek. Dette for at det magiske ritualet skal få mulighet til å påvirke og forandre han, i hvert fall i den grad at han kan føle seg som helt også i hverdagen sin.

Populærkultur som moderne okkult kilde

Populærkultur som moderne okkult kilde kommer til syne blant annet i det Phil Hine kaller "Freestyle ritual" (Hine 2002:91). Denne type praksis er ikke knyttet til noen bestemt tradisjon eller retning, og bruker elementer som ikke umiddelbart kan gjenkjennes som okkulte eller religiøse. Eksemplet med "Cthulhu Mythos" viser at kaosmagien behandler fiksjon som om det skulle vært religiøse skrifter, ved å inkorporere dette i magisk praksis. Kaosmagien behandler tilsynelatende all tekst på samme måte og har en vitenskapelig tilnærming til tekstene. Alle tekster, både fiksjon og tekster uten opphav, behandles som et lager av kunnskap som kan øses av for å sette sammen de ønskede ritualene. Her blandes religion og populærkultur sammen. Hensikten med "Freestyle ritual" er at ingen autoriteter settes over sin egen person, og ingen tekster skal gi dogmer å tro på. Hine selv reflekterer over populærkulturens diffuse korrespondanse med virkeligheten, og har faktisk et avsnitt som heter "Profaning the Sacred" (Hine 2002:218-219). Her nevner han eksempler på at okkulte symboler, tradisjonelle eller oppdiktete, har blitt tatt i bruk av et publikum på måter som ikke var intendert. Et eksempel er fra dagens Liverpool, der lokale magikere, inspirert av tegneserien *Invisibles*,⁴⁹ sprayet navn fra serien på vegger i byen. På denne måten kopierte de en handling fra et populærkulturelt univers og sår i samme øyeblikk en tvil om grensegangen mellom virkelighet og fantasi. Navnet som ble sprayet på tegneseriens virtuelle vegg er i utgangspunktet fiksjon, men skikkelsen antar et slags liv i det magikere i denne verden benytter seg av navnet. I mitt kapittel 2 nevnte jeg et eksempel fra Hines *Prime Chaos*, der han hadde hjulpet en venn med å utvikle en magisk praksis basert på blant annet rollespill (Hine 2002:16-17). Her blandes religion og populærkultur på en måte som gjør religionen

⁴⁹ Grant Morrison: *Invisibles*. D.C. Comics

eller magien til populærkultur og populærkulturen til en livsstil snarere enn et verdensbilde. En slik ikke-religiøs bruk av esoteriske eller okkulte kulturelementer virker typisk for kaosmagien. Den *avmystifiserer* eller profaniserer okkultismen, men sakraliserer på samme tid ikke-religiøse elementer.

En slik avsakralisering av det hellige gir rom for et annet kaosmagisk og populærkulturelt aspekt, nemlig humor og lek. Kaosmagiens vekt på humor og underholdning er et resultat av at ingenting er sant og alt er tillatt. Ingenting er hellig, derfor kan alt være objekt for humor. Dette gjelder tradisjonelle guder og gudinner så vel som oppdiktete og populærkulturelle størrelser. Den dystre seriøsiteten er en arv fra kristendommens gudsfrykt, mener Hine (Hine 2002:213). Han trekker frem et eksempel fra den norrøne Trymskvida som moteksempel, der det er naturlig å le av guden Tor i brudekjole med Loke som ivrig advokat for brudens dyd. Magi og lek har det til felles at de foregår i en annen virkelighet enn den ordinære. Hine sammenligner både magisk invokasjon og underholdning med at begges formål er "to draw the participant out from the 'ordinary' into the mythic, or larger-than-life world" (Hine 2002:213). Dette er et klart eksempel på hvordan magi fungerer som en fortrylling i hverdagen til det moderne menneske (Gilhus 1999:134). Hines inntrykk er dessuten at de fleste som tiltrekkes av magi i dag er interessert hovedsakelig i underholdningsaspektet og mindre i å være en aktiv deltaker. Magiens innerste sirkler er, som vi har sett små, mens de ytre sirklene har plass til alle som søker underholdning og spenning gjennom for eksempel populærkulturens magiske helter og heltinner (Gilhus 1999:137).

Kaosmagiens inkorporering av "Cthulhu Mythos" er et eksempel på Alfred Vinales modell over moderne okkulte bevegelsers behandling av kulturelt og religiøst tekstmaterieell. Det spesielle med kaosmagikerens bruk av modellen er deres jevnstilling av esoteriske eller religiøse kilder med andre typer kulturelle kilder. "Cthulhu Mythos" utgjør en ikke-esoterisk, men populærkulturell helhet, identifisert i modellens første stadium. Så har enkeltmomenter blitt identifisert og skilt ut, som for eksempel navnene på ulike av myteuniversets vesener eller "guder". Dette i henhold til modellens andre og tredje stadier. Et annet eksempel er den imaginære boken *Necronomicon*, som en kaosmagiker vil kunne benytte seg av og dikte videre på i sin individuelle magiske praksis. Kjente elementer herfra, skrevet av Lovecraft selv eller tilføyd av en av hans etterfølgere, vil kunne sammenlignes med for eksempel fragmenter fra ekte grimoirer fra middelalderen. I modellens fjerde stadium blir de kulturelle fragmentene bevisst satt sammen til et funksjonelt system. Dette er det bildet den moderne magikeren maler seg etter å ha kjøpt akkurat de fargene som falt i smak på det okkulte, og det

populærkulturelle, markedet. Phil Hine beskriver for eksempel hvordan det er mulig å arbeide med "Cthulhu Mythos" for å gjøre dette til en del av sine egne drømmer eller magiske ritualer. Carroll og Hines bøker er i seg selv produkter av dette stadiet.

De to siste stadiene i Vitales modell handler om utbredelse av materiale og forsøk på å vinne nye tilhengere, samt å skape organisasjon for å holde det nye systemet i hevd. Den moderne okkultismen kan takke Internett-revolusjonen for mye av sin popularitet og spredning. Internett er en helt ny formidlingskanal der fiksjon og virkelighet, religiøse kilder og populærkultur, møtes og blandes. Internett er kommunikasjon alle veier, og det er brukerne selv som definerer det som formidles. Hjemmesider promoterer individuelle tilnæringer til religiøs eller kulturell tilhørighet og diskusjonsgrupper gir rask meningsutveksling. Internettutviklingen kan sammenlignes med oppfinnelsen av boktrykkerkunsten i sin individualisering og demokratisering (Gilhus og Mikaelsson 1998:186). I Gilhus og Mikaelssons termer bidrar Internett ikke til sekularisering, men til kulturens refortrylling (Gilhus og Mikaelsson 1998:185). Et søk på "chaos magic" gir flere hundretusen treff, mange av disse til hjemmesider til kaosmagiske grupperinger. Både Hine og Carroll har hjemmesider for promotering av egne bøker og oppdatering på nåværende prosjekter. "Misjonering" på Internett er en svært viktig grunn til at folk kjøper slike bøker i det hele tatt. Likevel er ikke dette en misjonering i tradisjonell forstand. Brukere av Internett kan tilhøre alle magiens sirkler, men bare de som ønsker å ta del i den innerste sirkelen tar kontakt med en gruppe via nettet.

Kommersialisering

Internett er en viktig forutsetning for å snakke om moderne vestlig okkultisme som kommersielt fenomen. Kommersialiseringen av religion fungerer som et sekulariserende spill, på samme tid som rekruttering til nyreligiøse grupper skjer med kommersiell forankring i boksalg eller reklamering for kurs og lignende. Aadnanes skriver at innenfor New Age-rammen opptrer okkultismen *eksoterisk*, den går åpent ut for å spre informasjon og skaffe nye tilhengere. Hans tese er at det er teosofien som legger avgjørende premisser for dette, da det okkulte miljøet på slutten av 1800-tallet aktivt søkte medlemsforøkelse (Aadnanes 1997:162). Internett er hovedarenaen for slike kommersielle fremstøt, men samtidig et medium helt i kaosmagisk ånd: det er et anarkistisk forum der ingenting er sant og alt er tillatt, og innenfor denne kommersielle sfæren har det slett ikke vært noen sekularisering, men snarere en oppblomstring av interesse. Et annet perspektiv på kommersialisering og religion er å

analysere den kommersielle kulturen med magien som metode, noe Phil Hine reflekterer over i *Prime Chaos* (Hine 2002:216-217). Her bruker han de tradisjonelle magiske begrepene "sorcery" og "enchantment" som beskrivelse på hvordan reklame påvirker forbrukerne. Reklamens middel er å peke på et problem for deretter å love en løsning, mens både problem og løsning er del av en bevisst konstruert myte, laget for å appellere til forbrukeren. Reklamens symbolverden får så virke underbevisst, som en trylleformular, på forbrukeren. Det skapes en myte basert på rent materielle eller populærkulturelle symboler, som enkelt assosieres med magi. Varene måles vel så mye i symbolverdi som bruksverdi (Selberg 1999:124).

5.3 Kaosmagi og populærvitenskap

Vitenskapens forhold til religion i et historisk perspektiv er et enormt felt som herværende studium dessverre ikke kan yte full rettferdighet. Jeg vil derfor begrense meg til et forsøk på å gi et bilde av okkultismens forhold til vitenskapelige termer, eksemplifisert ved kaosmagiens lesning og tolkning av populærvitenskapelige teorier. For leseren av dette kapitlet er det nødvendig å repetere to teoretiske innfallsvinkler. For det første må vi ha Wouter Hanegraaffs tese om nyreligiøsitet som sekularisert videreføring av esoterisk tradisjon i mente. For det andre er det nødvendig med et nytt blikk på begrepet "okkultisme". Som beskrevet over er okkultismen resultatet av esoterismens refleksjon i det første av Hanegraaffs fire speil (Hanegraaff 1998a:441). Okkultismen som etisk eller forskerskapt term er konsekvensen av et nytt materialistisk verdensbilde og tar hensyn til at kausalitet er et minst like viktig aksiom som korrespondanseteorier. Denne etiske kategoriens opphav er tidsbestemt til midten av 1800-tallet, mens det i vår sammenheng vil være nyttig å utvide bruken historisk. Termen "okkultisme" bør ikke være forbeholdt strømninger i nyere tid, men bør gjelde alle forsøk på vitenskapeliggjøre det esoteriske verdensbildet. Okkultismen er ikke vitenskapelig i vår moderne forstand, men benytter seg av vitenskapsliknende metoder, som magi, eller rettere sagt en vitenskapsliknende forståelse av metodene.

Mens det er 1800-tallets okkultisme som definerer den moderne okkultismen, kan vi gå lenger tilbake i tid for å betrakte dens historiske tendens til å ville vitenskapeliggjøre religion. Som nevnt i mitt kapittel 3 er renessansens okkulte "vitenskaper", som alkymi og astrologi, uttrykk for et esoterisk verdensbilde som definert av Faivre, der vitenskap og okkultisme er to sider av samme sak. Dette alternative verdensbildet levde side om side med fremveksten av den moderne vitenskapen på 15- og 1600-tallet. Mange av de tidligste vitenskapsmenn var også

tilhengere av esoterismens verdensbilde. Både Kepler og Newton interesserte seg for astrologi, mens andre fikk merke kirkens faste krav om forvaltning av en åpenbart sannhet. For eksempel ble Giordano Bruno brent på bålet for sine synspunkter i 1600 (Yates 2001). Disse eksemplene tar for seg okkultismens opposisjon mot det respektive rådende verdensbildet eller paradigmet. Den historiske okkultismen har gjerne vært knyttet til en protest mot det som regnes som vitenskapelig, gjerne ved å representere et nytt verdensbilde. Spesielt var det de nye metodene vitenskapen og okkultismen kom til å få felles. Filosofisk spekulasjon og bokstavelig tolkning av Bibelen måtte gi rom for observasjon, faktainnsamling, analyse og utledning fra hypoteser (Hammer 1997:28). Det er særlig to vitenskapelige skikkelser fra 1700-tallet som er viktige for okkultismens utvikling mot 1800-tallet (Gilhus og Mikaelsson 1998:43). Den første av disse er Emanuel Swedenborg (1688-1772), svensk filosof og naturvitenskapsmann. Etter en åndelig krise, ledsaget av visjoner om den åndelige verden og kommunikasjon med engler og ånder, utformer han en hypotese om den åndelige verdens forhold til den naturlige (Gilhus og Mikaelsson 1998:43). Hos Swedenborg er Faivres esoteriske prinsipp om en levende natur ikke til stede. Han hadde stor innflytelse på den okkulte tanken om årsak og virkning i tillegg til korrespondanser, ved å ha den virkelige verden som utgangspunkt for å utforske det overnaturlige (Hanegraaff 1998a:429). Den andre sentrale 1700-tallsskikkelsen er legen Franz Anton Mesmer (1734-1815), som forsøkte å helbrede sine pasienter basert på esoteriske prinsipper. Metoden, kalt ”animalsk magnetisme”, er grunnlagt i ideen om at en og samme væske fyller hele universet, og at væskeubalanse i menneskekroppen fører til sykdom. Denne tanken om at alle sykdommer har samme årsak er videreført til mange av dagens nyreligiøse behandlingsmåter (Gilhus og Mikaelsson 1998:44).

1800-tallets okkultisme var preget av troen på fremskritt og evolusjon. Både spiritisme, okkultisme og den litterære fantasysjangeren bidro til å danne en ny tenkemåte om samsvaret mellom det skjulte og det synlige. Den nye vitenskapen kunne enkelt spiritualiseres, men var likevel forankret i den materielle verden, i motsetning til innenfor tradisjonell esoterisme (Gilhus og Mikaelsson 1998:42). I dag er ”new age science” en retning innen nyreligiøsiteten som helhet.

Eksempler på kaosmagiens bruk av populærvitenskap

Peter Carrolls egen nettside er per i dag viet moderne fysikk og kaosteorier, noe som tyder på innflytelsen av dette aspektet på kaosmagi.⁵⁰ I sin introduksjon til *Psychonaut* beskriver han magiens forhold til vitenskap på denne måten: "After some centuries of neglect, advanced minds are turning their attention to magic once more. It used to be said that magic was what we had before science was properly organized. It now seems that magic is where science is actually heading" (Carroll 1987:111). Carrolls *Liber Kaos* har et fyldig kapittel om prinsippene i "Chaos Magic Theory" (Carroll 1992:3-51). Alle disse eksemplene illustrerer kaosmagiens plass innenfor den okkulte tradisjonen, i dennes forsøk på å skape en syntese mellom religion og vitenskap. Dette avsnittet er i hovedsak skrevet på forfatterens egne premisser, og er altså en emisk redegjørelse for forståelse av vitenskapen.⁵¹ Jeg vil imidlertid hevde at det relevante i denne sammenheng er å se på hvordan mine forfattere tolker vitenskapen og hvordan denne tolkningen passer inn i en generell kosmologi basert på kaos. Derfor er det i størst grad Carroll og Hines egen forståelse av kaosteorier, fraktallogikk og ikkelineær dynamikk som blir presentert.

På 90-tallet kom datamaskinen i allmenn bruk, noe som har bidratt til å etablere paradigmet for kaosteorier. Fraktal design kan enkelt lages på datamaskinen. Termen "fraktal" betyr lik med seg selv i alle skalaer (Hine 2004:21). Fraktaler fungerer som en måte å forstå og forklare verden på: "In some ways, the Fractal is a twentieth-century icon of the idea that all things are, at some level, interconnected at any given moment" (Hine 2004:22). Som vi ser stemmer dette godt overens med Faivres esoteriske prinsipp om at alt skapt er levende og at det finnes usynlig korrespondanser mellom alt i universet. Særlig Phil Hines forståelse og bruk av "fraktaler" et eksempel på overføring av nye termer til gammelt virkelighetsbilde. Fraktaler brukes om en visuell fremstilling der detaljene er identiske med helheten. Et hovedmoment i esoterisk kosmologi er nettopp prinsippet at det finnes korrespondanser mellom alt levende i natur, menneske og kosmos. Slik en detalj i et fraktalmønster er nøyaktig lik hele mønsteret er for eksempel mennesket, mikrokosmos, en nøyaktig avspeiling av makrokosmos, universet. Dette er et av grunnprinsippene i de esoteriske og okkulte disipliner, som for eksempel alkymi. Fraktaler kan på denne måten sies å være et bindeledd mellom kaosteorier og esoterisk kosmologi, en bro mellom kaos og orden og et aspekt av en kosmologi basert på kaos.

⁵⁰ <http://www.specularium.org/>

⁵¹ Jeg har ikke hatt muligheten til å avgjøre om denne tolkningen av fysikk og vitenskap er teoretisk holdbar, da dette er utenfor mitt faglige kompetanseområde.

Fraktalteori kan sies å være det samme som kaosteori. Kaosteori er multidisiplinær og kan brukes på en rekke vidt forskjellige felter. Når vi lærer noe eller skaper noe tar vi utgangspunkt i et enkeltaspekt, og gradvis blir vi klar over hvordan enkeltideer er knyttet til hverandre. Kaosteori peker på at enhver hendelse kan påvirke kommende hendelser på en måte som har enorm påvirkning på oss. "The Butterfly Effect" er et uttrykk som opprinnelig stammer fra meteorologiske undersøkelser. En sommerfugl som slår med vingene et sted i verden setter i gang en luftstrøm som merkes på andre siden av jordkloden. Kaosteori viser oss den kompleksiteten som ligger under den tilsynelatende enkelheten (Hine 2004:22). For eksempel gjelder dette menneskets bevissthet. Det vi kaller "hverdagsbevissthet" eller normal bevissthet er noe vi gjerne skiller fra "endrede bevissthetstilstander", en modell vi gjerne bruker for å beskrive menneskets oppmerksomhetsfokus i ulike situasjoner. Kaosteorien sier at det ikke er noe skarpt skille mellom disse formene for bevissthet, og at vi hele tiden beveger oss inn og ut av ulike bevissthetstilstander. Dagdrømming og indre dialog er noe som foregår parallelt med den "normale" bevissthetstilstanden.

Det kaosmagiske menneskesynet er blant annet basert på kybernetikk.⁵² Kaosmagien velger å følge en tolkning av kybernetikk som sier at alle mennesker kan mentalt omprogrammeres. Kybernetikk er nøkkelen til å realisere at vi er programmert og kan bli omprogrammert. Vi er i siste instans kun et sinnrikt system av informasjon, og både materielle og ikke-materielle opplysninger ligger lagret i vårt DNA. Ifølge denne tolkningen av kybernetikk kan ethvert menneskes DNA programmeres på nytt. Det er altså ingenting som er konstant i en slik modell over menneskesinnet. Feil og mangler og mentale blokkeringer skal alle være mulig å rette opp i ved hjelp av teknikker for å omprogrammere DNA. Slike tanker har kaosmagien i stor grad arvet fra eksperimentelle psykologer som Timothy Leary. Learys teori gikk i hovedsak ut på at pasienten skulle innta LSD for å "komme på innsiden" av sitt eget sinn, slik at vedkommende fikk øye på hva som utgjorde frykter og sperrer. Stoffet skulle åpne opp slik at pasienten ved hjelp av terapeuten kunne fjerne uønskede og skadelige tankemåter og erstatte disse med nye og positive. Learys teorier ble aldri anerkjent utover en smal krets, LSD ble ganske raskt totalforbudt og Leary selv kom i livslang konflikt med rettsvesenet på grunn av sin frittalenhet. Han hadde imidlertid stor innflytelse på hippiebevegelsen og dennes fascinasjon for inntak av bevissthetsutvidende substanser. Hans arbeid har vært til enorm

⁵² (gr.), vitenskapen om tekniske og biologiske systemer med indre reguleringsmekanismer. Forutsetter at de følger felles lover, som kan uttrykkes matematisk, bl.a. ved informasjonsteorien. (Aschehougs og Gyldendals Lille Norske Leksikon)

inspirasjon også for New Age-bevegelsens forkjærlighet for frihet og sinnets ubegrensede muligheter.⁵³

Populærvitenskap og kosmologi

Der populærkultur kan sies å tilføre den moderne okkultismen innhold og forestillinger kan populærvitenskapen sies å tilføre et begrepsapparat. Nyreligiøse bevegelser legitimerer sin oppfatning om at den nye fysikken støtter et nyreligiøst verdensbilde på to måter (Hammer 1997:222). For det første vil en autoritets stemme veie tungt. En godt kjent og mye lest bok er for eksempel fysikeren Fritjof Capras *Fysikkens Tao*. Vitenskapsfolk som uttalt støtter et slikt verdensbilde blir flittig brukt, gjerne feilaktig som hele den samlede vitenskapsstands stemme. Problemet med å støtte seg på én autoritet sier imidlertid ingenting om at vitenskap og religion faktisk nærmer seg hverandre (Hammer 1997:223). Dette aspektet er imidlertid lite utbredt i kaosmagien. Carroll og Hine støtter seg i høyeste grad på den nye fysikken og matematikken, men nevner ingen spesielle autoriteter innen denne retningen. Den andre måten mange nyreligiøse legitimerer sitt verdensbilde er gjennom bruk av vitenskapelige termer og begreper (Hammer 1997:223). I middelalderens kristendom var for eksempel lys et sentralt symbol på det guddommelige, som viste seg blant annet i billedkunsten der hellige personer var avbildet med glorie av lys. Fra 1700-tallet ble Mesmers begrep ”magnetisme” populært, og på 1800-tallet ble elektrisiteten myteomspunnet (Hammer 1997:227). For det moderne menneske er imidlertid slike uttrykk og forståelser avleggs og naive. I dag er det i stedet begreper rundt Einsteins relativitetsteori, kvantefysikk, kvarker, energi og dimensjoner som er populære. I dette bildet finner vi også kaosmagiens forfattere. Carroll og Hine, og flere New Age-forfattere med dem, har tatt termer fra én tradisjon – den naturvitenskapelige, for å uttrykke ideer som hører hjemme i andre strømninger – den esoteriske tradisjonen (Hammer 1997:229).

Kaosmagien trekker altså ut de teoriene eller spekulasjonene som kan passe overens med en kosmologi basert på kaos. De underbygger og krydrer verdensbildet sitt med termer fra moderne vitenskap, selv om det knapt kan sies at de teoriene de fremlegger er revolusjonerende for vitenskapen. Kaosmagien benytter seg altså av en ”oppdatert metafor” på gamle konsepter (Sutcliffe 1996:127). Et eksempel på dette er Carrolls teorier om eter, der eter både er noe av det samme som fysikkens energi og kan sies å være basert på det sentrale esoteriske prinsippet om at ”likt påvirker likt”. Fysikkens begreper brukes her til å legitimere

⁵³ http://en.wikipedia.org/wiki/Timothy_Leary

og vitenskapeliggjøre de tradisjonelle esoteriske doktrinene. Eter er ikke hevet over materien, men er det prinsippet som visker ut skillet mellom ånd og materie. Carroll beskriver både eter og materie som ulike egenskaper som det alltid mystiske universet viser oss mennesker (Carroll 1992:27).

5.4 "Anything goes!"

Jean-François Lyotard har kalt den postmoderne tid for "fortellingenes krise" (Schaanning 2000:25). Dette henspiller på oppløsningen av troen på modernismens metafortellinger, som troen på fremskrittet, friheten, sannheten og metoden. Lyotard tar utgangspunkt i Wittgensteins teori om "språkspill", som er en betegnelse på ulike små "fortellinger" som en situasjon foregår innenfor. Språkspillet varierer fra situasjon til situasjon, avhengig av konteksten det spilles i (Schaanning 2000:25). Moderne vitenskap er et eksempel på et slikt språkspill. Moderniteten går ut fra at alle disse språkspillene eller små fortellingene inngår i en metafortelling som må legitimeres av en utenforliggende instans. Postmoderniteten kjennetegnes derimot ved at troen på disse metafortellingene faller, og dermed også troen på siste-instansene (Schaanning 2000:29). I det følgende vil jeg se nærmere på kaosmagiens plass innenfor karakteristikken av det postmoderne, blant annet ved å se på forholdet til sannheten, metoden og forestillingen om Selvet.

Kaosmagiens store slagord "Nothing is true, everything is permitted" er verdt en nærmere undersøkelse. Hva mener kaosmagiens forfattere med sannhet, og hvilke konsekvenser vil det få at alle metoder er tillat? For når det hevdes at ingenting er sant, er det da mulig å danne noen slags form for enighet om for eksempel en felles praksis innenfor en kaosmagisk orden eller gruppering? I det følgende vil jeg undersøke nettopp dette paradokset som er så karakteristisk for både Carroll og Hines filosofi. I følge Lyotard kjennetegnes det postmoderne ved en oppløsning av troen på både sannheten og metoden. Hvordan passer dette med kaosmagiens egne refleksjoner? Religionshistorien tar ikke stilling til et fenomens sannhetsgehalt, men studerer hvordan de religiøse grupperingene forholder seg til ulike former for sannhet. Slik må også jeg forholde meg til den kaosmagiske sannheten om at "ingenting er sant". Religionshistorikere er enige om at metafysiske krav om sannhet ikke kan etterprøves empirisk (Flood 1999:192). Slike sannheter bør derfor ikke være gjenstand for studiet av religion. En mer fruktbar tilnærming for det akademiske religionsstudiet må være å stille spørsmål om hvordan religiøse sannhetskrav fungerer innenfor de tradisjonene de befinner seg. Religiøse sannhetskrav kan umulig ses løsrevet fra den konteksten de oppstår fra

og befinner seg i. Gavin Flood skriver at det er i religiøs videreføring av tradisjon vi kan få del i det emiske synet på sannhet: "This translation of questions about the transmission of tradition places greater emphasis on language and the narratives of tradition" (Flood 1999:192). Flood legger vekt på språkets rolle i videreføringen av tradisjon, og i kaosmagiens tilfelle vil det være det skrevne materialet, både publisert og upublisert, som er retningsgivende for bevegelsens krav om sannhet.

På engelsk er det mulig å skille mellom begrepene "faith" og "belief". Begge betyr "tro", men har ulike nyanser som er vanskelige å finne i det norske språket. Der "belief" knyttes til troen på enkelte fenomener eller instanser, som troen på Gud eller guder, er "faith" mer dyptgripende og viser til en større hengivelse og overbevisning, og inkluderer per definisjon troen på magi. Sosiologene Hexham og Poewe skiller mellom tro eller "faith" i teistisk eller tradisjonell religiøs forstand og ikketeistisk tro eller "belief" når det gjelder magi (Hexham og Poewe 1997:155). Denne distinksjonen kan i stor grad også gjelde for kaosmagi, som på tross av en benektelse av enhver form for religiøs tro likevel tror på magiens virkende kraft. Både Carroll og Hine oppfordrer leseren til å bruke tro som en magisk teknikk og magiens symboler som verktøy. Under forberedelse til et ritual, og under selve utførelsen, er det essensielt at magikeren hengir seg fullstendig til sitt valgte rammeverk eller paradigme, der og da må han oppslukes i sin overbevisning om at de valgte symbolene uttrykker en absolutt sannhet. En slik overbevisning er nødvendig for at magikeren skal nå den ønskede tilstanden av gnosis, som må til for at magien skal virke. Etter at ritualet er utført hengir magikeren seg atter til kosmologisk kaos, der ingen symboler eller metoder er mer sanne enn andre. Tro på dogmer er i seg selv feil, for det knytter mennesket til sine nedarvede vaner, normer og forventninger. En kaosmagiker kan også velge å fordype seg i et bestemt symbolsystem over en tid av dager, uker eller måneder, hvor igjen prinsippet gjelder om at det forkastes når magikeren føler seg ferdig med det.

Aleister Crowley kan regnes som opphavsmann til kaosmagiens relative forhold til tro og sannhet når han skriver følgende: "In this book it is spoken of the Sephiroth and the Paths; of Spirits and Conjurations; of Gods, Spheres, Planes, and many other things which may or may not exist. It is immaterial whether these exist or not. By doing certain things certain results will follow; students are most earnestly warned against attributing objective reality or philosophic validity to any of them" (Crowley 2000:613). Crowley kan med dette kalles den første postmoderne okkultist med sin totale relativisering av tro og sannhet. Magikeren må tro i øyeblikket, men etter ritualet forkastes rammeverket.

”Paradigme-anarkisme”

Kaosmagiens forhold til det vi kan kalle et religionshistorisk hellighetsbegrep kan illustreres på følgende måte: ”To all those Psychonauts with whom I have stood in midnight forests, in temples, in subterranean chambers, and atop mountains, invoking the Mysteries...” (Carroll 1987: første side). Dette er bokens dedikasjon, og sitatet gjenspeiler forfatterens hengivenhet ovenfor både tradisjonen han tilhører og dem han går veien sammen med. Sitatet er et godt eksempel på kaosmagiens eklektiske natur, som i dette tilfellet vil si at det er ingen steder som er bedre egnet enn andre til å utøve det som er hellig. Det rituelle, påkallingen av mysteriene, er ikke avhengig av bestemte omgivelser. Kaosmagiens syn på dette er for så vidt helt i tråd med kaosprinsippet, nemlig at det verken skal være et hellig og utvalgt sted for praksis eller en bestemt tid å utføre dette på. Og siden ”everything is permitted”, alt er tillatt, er det ingen metode eller magisk teknikk som er mer hellig enn andre. I det følgende vil jeg konsentrere meg om kaosmagiens metodemangfold.

Som vist i mitt kapittel 2 oppfordres kaosmagikere til hovedsakelig å beskjefte seg med den magiske praksis, som i sitatet ovenfor bør utføres når og hvor en selv har lyst. Av denne grunn er ikke kaosmagikere avhengige av en helhetlig okkult kosmologi for å utføre sine ritualer. En kaosmagiker vil heve seg over ethvert metafysisk rammeverk og enhver form for absolutt tro for å nå sine mål. Den eneste formen for tro som er nødvendig, er troen på mulighetenes kaos. Carroll og Hine vil si som Paul Feyerabend i *Against Method*: ”Anything goes”. Det Feyerabend kritiserer er vitenskapens søken etter fastsatte rasjonelle metoder for falsifisering av hypoteser. Feyerabend foreslår ikke et anarki der ingen regler gjelder, men mener at det ikke er mulig å bestemme hvordan vitenskap skal utføres en gang for alle (Schaanning 2000:195). Det bør ikke fastsettes hvilke regler som skal gjelde, for det er ikke gitt at det er fastsatte metoder som vil føre til vitenskapelig fremskritt. Denne metodepluralismen passer perfekt til kaosmagiens syn på praksis. En skal ikke ta noe for gitt, men må selv eksperimentere med mulighetene. Alle teorier bør forfølges så langt det er mulig, og det bør heller ikke være begrensninger på hva slags teorier en arbeider ut fra. En slik ”paradigme-anarkisme” (Schaanning 2000:202) har Feyerabend og kaosmagien til felles. Begge hevder at ingenting er mer sant enn noe annet, og at alle metoder bør få være gjenstand for eksperimentering. Det er derfor enkelt å assosiere en idémessig forbindelse mellom dem. Feyerabend som person så vel som filosof har liknende kvaliteter som Carroll og Hine beundrer personen Aleister Crowley for. Feyerabend, som Crowley, var en opprørsk person som talte sine autoriteter, deriblant Karl Popper, midt i mot (Schaanning 2000:184).

Feyerabend kritiserte hele det vitenskapelige autoritetsprinsippet ved å hevde at vitenskapen ikke seiret fordi den nødvendigvis var sann, men fordi den trumfet gjennom en ny myte (Schaanning 2000:203). Slik kirken tidligere hadde monopol er det vitenskapen som i dag står for vårt samfunns hovedmyte.

Differensiering og dedifferensiering

Som et resultat av den moderne tidens differensiering skiller kulturens og samfunnets ulike sektorer lag: religion skilles fra vitenskap, det offentlige fra det private og det hellige fra det profane. Differensiering er del av lang prosess som tilspisser seg i det moderne. For religionens vedkommende ble differensieringen tydelig fra og med reformasjonen, når gapet mellom Gud og enkeltmennesket og mellom mennesket og naturen ble tydelig uttrykt (Heelas 1998:2). Religion og naturvitenskap har skilt gradvis lag siden tidlig moderne tid og skillet kan kanskje sies å være endelig fra Darwin lanserte sin evolusjonslære i 1859. Denne tendensen reverseres i det postmoderne. De differensierte sfærene smelter sammen igjen, og vi får et *dedifferensiert* bilde av kulturen (Kumar 1995:117). Disse endringene begynte i 1950- og 60-årene, og finnes tilspisset i dagens samfunn. Kumar trekker frem endringer som at det estetiske, det etiske og det teoretiske flyter sammen, det kulturelle kan ikke lenger enkelt skilles fra det sosiale og kultur og økonomi er så tett knyttet sammen at de vanskelig kan skilles (Kumar 1995: 117). Heelas (1998) henviser også til Scott Lash som hevder at dedifferensiering er den store merkelappen på postmodernisme. Selv påpeker Heelas at situasjonen er mer nyansert, da både differensiering og dedifferensiering er prosesser i *både* moderniteten og i det postmoderne (Heelas 1998:2).

Hovedsakelig handler differensiering og dedifferensiering om samfunnsmessige endringer i stor skala. Likevel synes det fruktbart å overføre betydningen av dem til et rent kulturanalytisk nivå for å beskrive verdensbildet til en moderne okkult retning som kaosmagien. I denne utvidede betydning er det nettopp det postmoderne konseptet om dedifferensiering vi kan finne eksempler på i kaosmagiens bruk av symboler og begreper fra populærkultur og populærvitenskap. Her utviskes skillet mellom profan og religiøs sfære, og symbolene tillegges liten betydning utover sin funksjon. Religiøse eller esoteriske symboler fraviker sin opprinnelige (sakrale) betydning og blir i stedet frie symboler som kan være gjenstand for lek og eksperimentering. Både religiøse og ikke-religiøse begreper og symboler blir det Vitale kaller "funksjonelle deler" (Vitale 2004:47). Dedifferensieringstendensen i nyreligiøsiteten viser seg tydeligst gjennom "the development of the spirituality of the

perennial (Heelas 1998:3) eller ”i den holistiske spiritualiteten, der man søker en felles og enhetlig tidløs gnosis bak det forvirrete konsum-mangfoldet og de mange små fortellingene” (Krogseth 2001:47).

Frigjøring, anarki og latter

Jeg har tidligere beskrevet kaosmagi som et *metasystem*, et system som hevder å favne alle tenkelige metafysiske systemer for at utøveren skal kunne frigjøre seg fra sine nedarvede forestillinger og vaner. Det å unngå troen på dogmer, men likevel sporadisk å kunne hengi seg til et rammesystem etter eget ønske er helt sentrale ideer i en kaosmagikers arbeid for å oppnå frigjøring. Ingen form for tro er mer frigjørende enn andre, for i ethvert tanke-system ligger muligheten til å bli forblindet av akkurat dette systemet. I kaosbegrepet ligger det uendelige muligheter for handling, og det å være frigjort vil si å være klar over, og å kunne bruke, disse uendelige mulighetene ethvert menneske har (Carroll 1987:45). Evnen til frigjøring ligger i mulighetene for forandring, og hemmeligheten består i å ikke bli bundet av situasjoner der ens handlingsalternativer blir begrenset (Carroll 1987:45).

Kaosmagiens kulturkritiske arbeidsteknikker er ment til bevisst å bryte med trosforestillinger, og visker bevisst ut grensene mellom hellig og profan sfære. Helligbrøde, det å ødelegge det hellige, blir anbefalt av Carroll som en teknikk for frigjøring: ”Put a brick through your television; explore sexualities which are unusual to you. Do something you normally feel to be utterly revolting. You are free to do anything, no matter how extreme, so long as it will not restrict your own or somebody else’s future freedom of action” (Carroll 1987:47). Crowleys ”Do what Thou Wilt shall be the Whole of the Law” er her tolket til det ekstreme, om enn med et forbehold om ikke å skade andres ve og vel. En kjettersk holdning til andres argumenter er en annen av Carrolls anbefalte teknikker. Han oppfordrer til å si det motsatte av det en mener for å skape opprør og forvirring i folks verdensbilder og å følge en holdning eller mening til det ekstreme. Ved stadig å være uenig og ved hyppig skifte av mening vil det absurde i alle ideer bli tydelig (Carroll 1987:47). Kaosmagikere kan med dette bidra til å danne et ”trosanarki” i sine omgivelser. Tilintetgjørelse av seg selv er den ultimate frigjøringsteknikken. For hvordan kan en sies å ha en personlighet uten å kunne manipulere eller forkaste den som en vil, skriver Carroll (1987:48). En må undersøke hvorfor en tror det en tror og deretter bryte med dette. Leseren oppfordres til å bryte med sine mest hellige prinsipper og forene seg med det en vanligvis finner frastøtende: ”The only clear view is from atop the mountain of your dead selves” (Carroll 1987:48).

Bruddet med ens tidligere oppfatninger og vaner kan forsegles med latter. Latter kan brukes for å avslutte et ritual, effektivt fordi det er det motsatte av det en normalt kan tenke seg i en høytidelig situasjon. Latter brukes fordi magi skal være morsomt, det skal være en livsstil snarere enn frelsesvei. Latter fungerer også som distanseskapende mellom kaosmagien og andre retninger innen den esoteriske tradisjonen.

Det magiske selvet

Slik Carroll tenker seg at menneskehetens historie som helhet har utviklet seg, fra animistisk tilstand til dagens moderne tid, har også menneskesynet gått gjennom en utvikling. Kaosmagien opererer med det den kaller et *magisk* menneskesyn, i motsetning til og i utvikling av det materialistiske og det transcendentale som har rådet i verden til nå (se mitt kapittel om *Aeonics*, kapittel 2). I følge Carroll ser transcendentalistene på selvet som ånd senket ned i materie. Selvet er som et fragment av guddommen og er plassert i mennesket som en ønsket handling, og er utstyrt med fri vilje. I følge det materialistiske synet er sinnet kun en forlengelse av materien og er derfor underlagt materielle lover, noe som kan komme i konflikt med den subjektive erfaringen av den frie vilje (Carroll 1992:58-59). Det magiske selvet har ikke noe senter, men består av flere ulike deler som til sammen utgjør et "jeg". Det kaosmagiske synet på selvet er at det er basert på det samme tilfeldige kaos som får universet til å eksistere. Våre subjektive erfaringer er ikke konstante, men består av ulike selv som erfarer hverandre. Fri vilje kommer til syne enten som et resultat av en dispuTT mellom våre ulike selv eller som en plutselig tilfeldig dannelse av en ny idé eller mulighet. I det magiske synet på selvet er det intet skille mellom ånd og materie eller kropp og sjel, derfor forsvinner de paradoksale ideene om fri vilje og determinisme. Noen av våre handlinger er tillært og noen er tilfeldige. Noen handlinger utgår fra tilfeldige valg mellom tillærte valgmuligheter og noen som tillærte valg mellom tilfeldige valgmuligheter. I praksis er de fleste av våre handlinger basert på alle disse mekanismene, og et av våre selv vil hevde å ha satt i gang handlingen så høylytt at de andre selvene også tror de bidro (Carroll 1992:59-60). Det magiske, det transcendentale og det materialistiske menneskesynet har alle noe nedsettende å si om hverandre. Sett utfra det magiske ståstedet legger det transcendentale for stor vekt på de delene som de kaller gud eller guder, mens det materialistiske har en tendens til å underlegge alle selvene det selvet som tenker rasjonelt. Ytterst sett er dette en sak om smak eller tro, mener Carroll. Transcendentalisten har tro på gudeselvet, materialisten har tro på det rasjonelle selvet og magikerens selv har tro på hverandre (Carroll 1992:60).

Det magiske Selvet, eller Selvene, står i følge Hine i en skarp kontrast til det nyplatoniske synet på Selvet, et syn han mener har dominert den vestlige esoteriske tradisjonen (Hine 2002:56). I det nyplatoniske synet på Selvet finnes et fragment av det Absolutte eller guddommelige i hvert enkelt individ, og at målet er å innse omfanget av denne forbindelsen. Det kaosmagiske menneskesynet minner sterkt om et postmoderne syn på selvet, preget av dekonstruksjonisme og individualisme. Dekonstruksjonisme er sammensatt av "destruction" og "construction", som viser til at gamle konsepter må ødelegges for at nye skal kunne bli reist (Løvlie 1992:122). Det er ideen om et kjerneselv som må ødelegges, eller tanken om en "logosentrisme" eller en bestemt fornuft som ordner vårt univers. Videre kan en tekst eller et utsagn bli dekonstruert slik at den logiske eller autentiske forbindelsen mellom sender og budskap blir satt i tvil (Løvlie 1992:123-124). Som en litterær parallell til kaosmagiens syn på selvet har vi Ibsens Peer Gynt med den berømte scenen der Peer skreller en løk og finner, slik som i seg selv, ingen kjerne (Young 1992:140). Peer symboliserer et flyktig selv uten senter, stadig vandrende mellom mulighetene og øyeblikkene i en labyrintisk speilsal. Den postmoderne selv-strukturen er som en kretisk labyrint, dog uten Ariadnes tråd til å lede en trygt igjennom, selv uten en virkelig Minotaur som utfordrer (Sass 1992:173).

Det er flere "nivåer" av selvsakralisering. På det helt grunnleggende planet er selvsakralisering det å jobbe med å utvikle kontroll over sinnet ved å kontrollere kroppen. Carroll og Hine har utvilsomt lest og latt seg inspirere av Crowley, som omfattende har beskrevet liknende teknikker (Crowley 2000). Videre er selvsakralisering en holdning som sier at jeg'et blir helliggjort. Det er Selvet alene som er Gud, skriver Carroll, og "what is a god but a man wielding the force of Chaos?" (Carroll 1987:59). Nyreligiøsitetens selvsakralisering er en konsekvens av esoterismens refleksjon i det fjerde av Hanegraaffs sekulariserende speil. Her møter esoterismen 1900-tallets psykologiske paradigme, frontet av Freud og Jung. To hovedtendenser kan ledes ut av dette møtet. For det første en ny og sterk individfokusering der den enkeltes åndelige streben fikk stå i sentrum. For det andre ble de tradisjonelt religiøse kosmiske sannhetene skjøvet inn i menneskesinnet, internalisert og forklart som psykologiske prosesser. Sammen med fremveksten av moderne vitenskap i speil nummer tre hadde denne psykologiseringen av esoterismen en sterkt sekulariserende effekt. I vår senmoderne verden er det dette indre som blir helliggjort. Gud, engler og makter er ikke å finne utenfor mennesket, noe som ble fastslått allerede i modernismens barndom. Det nyreligiøse mennesket refortryller sin verden ved å fortrylle seg selv og sitt eget subjekt. Det

en gang sekulariserende speilet viser dermed slett ikke et avmystifisert bilde, men et bilde der individet er gjort hellig ved hjelp av prosesser som i utgangspunktet var sekulariserende.

Den sterke kritikken av systematisert religion og det like sterke fokuset på individuell erfaring er i stor grad med på å gjøre kaosmagien til et produkt av sin tid. Stadig understrekes viktigheten av å ha et individuelt preg på sin magiske praksis, noe som faktisk er et av hovedpoengene i kaosmagien. En skal så absolutt ikke følge andres dogmer eller regler, men skal selv erfare, oppleve og skape de reglene en vil leve etter. Dette er så avgjort helt i tråd med en nyreligiøs måte å se religion på. Et kollektiv, i dette tilfellet en kaosmagisk orden, er hovedsaklig ment som en samling individer, ikke som et individutslettende kollektiv.

Som en kommentar til den nyreligiøse dyrkingen av Selvet kan det være på sin plass å trekke inn det velbrukte utsagnet ”kjenn deg selv”, inskripsjonen over inngangen til orakelet i Delfi i antikkens Hellas. Inskripsjonen betyr ikke, som den vanligste tolkningen i dag, at mennesket skal bli fortrolig med sin egen ”jeg-het” og individualitet. Tanken om et kjerneselv, et genuint og stabilt selv, er derimot en moderne konstruksjon. Utsagnet handler snarere om at forstå menneskets plass i universet, i ydmykhet fremfor gudene, og ikke hver enkelts individualitet (Hammer 2001: 361). Benyttet i dagens kulturelle kontekst er uttrykket et godt eksempel på gjenskapelse av tradisjon på en kulturs egne premisser.

5.5 Oppsummering

Dette kapitlet har vist hvordan kaosmagien som en moderne vestlig okkult retning behandler et kulturelt materiale, i dette tilfellet populærkultur fra bøker, filmer og musikk. Dette fordi kaosmagien er eklektisk av natur samt at den eliminerer tro. Tro i seg selv har ingen verdi, dette er kun et verktøy for at de magiske operasjonene skal virke. I en kaosmagikers øyne kan en derfor like gjerne tro på populærkulturelle ikoner som på tradisjonelle religiøse skikkelser eller forestillinger. Populærkultur er med på å danne kaosmagisk kosmologi og identitet i og med at den underbygger og krydrer det okkulte verdensbildet som de hviler på. Carroll og Hine har gjenfortolket en okkult overlevering til å passe inn i en kontekst av populærkultur og nyreligiøs tolkning av moderne fysikk. Nettopp en slik teori av dedifferensiering kan brukes for å analysere overgangen fra modernitetens okkultisme til kaosmagiens postmoderne ønske om å forkaste alle nedarvede sannheter. Et folk eller en gruppe vil, slik også Gavin Flood har påpekt, emisk se på sine konstruerte erindringer som nedarvede og uendrede (Flood 1999:175). Tradisjon er en overlevering av ”sannhet” som tolkes og reaktualiseres for hver

generasjon. Dette kan overføres på tekstbaserte esoteriske tradisjoner, slik Alfred Vitale har vist gjennom sin modell for hvordan moderne okkulte bevegelser oppstår og videreutvikles. Videre har jeg analysert kaosmagiens kjerneprinsipp om at "nothing is true, everything is permitted" og sett på det paradokset som ligger i dette. Det er ved hjelp av dette utsagnet vi enklest kan definere kaosmagien som en postmoderne form for religiøsitet.

Kapittel 6: Avsluttende betraktninger

We believe in nothing:
The chaotic void within,
The chaotic void without.
Between nothing and nothing,
Let us conjure great doing.
(Carroll 2000)

Mine observasjoner passer godt med de Tanya Luhrmann gjorde i løpet av sitt feltarbeid blant moderne magikere og paganister i London. Hun bemerker disse gruppens mangfoldige inspirasjonskilder og uttrykk, men også likhetene mellom dem. To bestemte kjennetegn var å finne blant gruppene hun studerte. For det første bemerker hun det store spirituelle mangfoldet innad i gruppene. Samme gruppe brukte gjerne symboler fra vidt forskjellige mytologier og religioner og satte disse sammen på kreativ måte. Gruppene fulgte den enhetlige tanken om at enhver religion har en kjerne av sannhet og enhver vei leder til samme mål. Det eneste dogmet sier at det ikke finnes noe dogme, bemerker Luhrmann, et utsagn som ikke kan finnes klarere uttrykt enn hos kaosmagiens forfattere (Luhrmann 1994:6). For det andre praktiserer disse gruppene rituell magi, og de fleste av de praktiserende kaller seg magikere. Denne observasjonen kan også overføres til mitt kildemateriale, da forfatterne nesten uten unntak henvender seg til lesere med selvforståelsen ”magiker”. ”Magiker” og ”magi” brukes emisk hos kaosmagiens forfattere for å henvise til ideen om at enkeltindivider kan sette seg i en endret bevissthetstilstand og aktivt påvirke seg selv eller verden rundt seg med tankens, viljens eller åndens kraft. Fra et utenfraperspektiv kan ”magi” brukes som en samlebetegnelse på ideen om å fortrylle sitt eget liv ved hjelp av romantiske forestillinger om en ideell og spennende fortid eller fremtid. Kaosmagien er en reflekterende okkult retning som bevisst benytter seg av historiske inspirasjonskilder på en helt ny måte. Magiens metafysikk danner verdensbildet, mens vitenskapens og populærkulturens språk legitimerer ideene for det søkende, men skeptiske, mennesket i dag.

6.1 Dannelse og videreføring av tradisjon basert på kaos

Dette er ingen avhandling om de subjektive opplevelsene eller erfaringene ved magisk praksis, ei heller om den praktiserende kaosmagiker. Det er snarere en oppgave om de ideene som ligger til grunn for praksis og som skal gjøre den mulig. Mine kilder oppfordrer leseren til å praktisere magi og jeg har undersøkt det grunnlaget magien skal utføres på. I mitt kapittel 2 viste jeg hvordan moderne magi kan danne et helhetlig verdensbilde. Jeg har sett på *kaos*

som et rom for kreativitet og mangfold, et positivt uttrykk for en sfære som individet oppfordres til å bevege seg fritt i. *Kaos* er det nærmeste kaosmagikere kommer et transcendent gudsbegrep: "The 'thing' responsible for the origin and continued action of events is called *Chaos* by magicians. It could as well be called *God* or *Tao*, but the name *Chaos* is virtually meaningless, and free from the childish, anthropomorphic ideas of religion" (Carroll 1987:28). Et slikt kulturkritisk syn på kaosbegrepet oppfordrer leseren til å danne seg en selvstendig og individuell magisk praksis, til å leke og eksperimentere med symboler og til å utforske seg selv for ikke å la seg hindre av noen begrensninger. Jeg har støttet forskningen på nyreligiøs magi som fremhever at magi ikke kun kan knyttes til ritualer og religiøse handlinger, men er et videre begrep som også favner kosmologi og mytiske forestillinger (Gilhus 1999:135). Videre har jeg beskrevet opphavet til kaosmagiens metafysiske verdensbilde ved å gjøre rede for dens forankring i den vestlige esoteriske tradisjonen i mitt kapittel 3. Denne tradisjonen danner det idémessige bakteppet som kaosmagien både emisk og etisk relateres til, og er utgangspunktet for kaosmagiens historie fra et innenfra- og utenfraperspektiv.

I kapittel 4 kontekstbestemte jeg kaosmagien i forhold til liknende nyreligiøse bevegelser som nypaganisme, satanisme og "venstrehåndsmagi", samt dens kulturkritiske forhold til disse bevegelsene og til etablert religion generelt. Hensikten med denne kontekstualiseringen var å kunne gi en begrunnelse for i hvilke aspekter kaosmagien kan sies å representere noe helt nytt og i hvilken grad den formidler allerede etablert tradisjon. I kaosbegrepet ligger noe anarkistisk og nyskapende og assosierer til brudd med tidligere tradisjon. I magibegrepet går assosiasjonene derimot til en kontinuitet med noe allerede etablert. I kapittel 4 drøfter jeg brudd og kontinuitet ved å sette dannelse av tradisjon opp mot den esoteriske forestillingen om en eviggyldig filosofi, *philosophia perennis*. Jeg beskriver Carroll og Hine som tradisjonsskapere og -formidlere og som sentrale aktører i en aktiv magisk diskurs. En slik magisk diskurs holdes ved like ved at aktørene i sentrum av sirklene for magisk tilhørighet aktivt gjør sitt arbeid kjent utover sin egen smale krets (Gilhus 1999:135). Kaosmagiens forfattere skaper og viderefører tradisjon basert på en emisk historieforståelse som forvaltere av en århundrelang esoterisk historie. Jeg har videre beskrevet kaosmagiens tradisjonsdannelse som en antimoderne reaksjon mot meningstap i en virkelighet med et uoversiktlig mangfold av valg og muligheter. Benyttelse av en allerede etablert tradisjon som den esoteriske gir trygghet og mening, mens et tilskudd som kaosbegrepet gjør at kaosmagien gir hele den okkulte tradisjonen et friskt pust.

6.2 Kaosmagiens metafortelling

Denne oppgaven har viet mye plass til spenningsforholdet mellom emisk og etisk historie- og tradisjonsforståelse. Jeg har blant annet sett på hvordan moderne okkulte bevegelser som kaosmagien danner sine egne myter basert på en kreativ tolkning av den vestlige esoteriske tradisjonens symboler. Vi lever i en tid der de store mytene, som de kristne fortellingene om verdens skapelse, opprettholdelse og undergang, har mistet sin autoritative stilling i den vestlige verden. De kristne trosforestillingene har blitt forflyttet til den privatåndelige sfæren, og som et postmoderne trekk hviler ikke lenger vår virkelighet på store, sentrale mytologier (Hexham og Poewe 1997:83). Men til tross for en metodepluralisme og benektelse av enhver metafysisk sannhet vil jeg hevde at kaosmagien fremtrer med én sentral mytologi, basert nettopp på kaosprinsippet. Følgende refleksjoner vil forsøke å fastslå kaosmagiens *myte*. Denne myten dannes nettopp i skjæringspunktet mellom populærkultur og populærvitenskap, i teknologiens virtuelle virkelighet der fakta og fiksjon flyter sammen i den enkelte utøver. Kaosmagiens myte innebærer en manglende tro på sannhet i religiøs forstand, derimot fordrer den en tro på vitenskapen som eneste formidler av sannhet. Kaosmagien tror på én ting, nemlig at magi virker, og at dette kan bevises vitenskapelig. Troen på *myten om vitenskapen* er dermed kaosmagiens metafortelling.

Alt er tillatt...

Kaosmagiens forhold til den postmoderne verden utdypes i mitt kapittel 5, som primært tar for seg opprettholdelsen og videreføringen av en kosmologi basert på kaos. Beskrivelsen av kaosmagi som moderne vestlig okkultisme gir en modell for å forstå hvordan et system kan dannes ut fra et tilsynelatende uoversiktlig metode- og symbolmangfold. Kaosmagiens store slagord "nothing is true, everything is permitted" kan enkelt sammenlignes med Paul Feyerabends utsagn "Anything goes" (Schaanning 2000:195-196). Jeg illustrerer kaosmagiens metodemangfold ved å beskrive benyttelsen av populærkultur og populærvitenskap som kilder. Kaosmagikere oppfordres til å viske ut skillet mellom hellig og profan sfære ved å bruke ikke-religiøse kilder, som for eksempel skjønnlitterære skikkelser, i sin magiske praksis. Jeg har foreslått et teoretisk begrep som *dedifferensiering* på denne tendensen. Begrepet brukes hovedsakelig om samfunnsmessige prosesser i stor skala, men kan overføres til mitt materiale som betegnelse på utviskingen av skillet mellom profan og sakral sektor. Bruken av populærvitenskapelige kilder har imidlertid en litt annen betydning enn de populærkulturelle. Bruken av kunst og litteratur gir helt konkrete symboler som kan

inkorporeres i den moderne magikers praksis. For eksempel kan entiteter som guder eller ånder fra Lovecrafts "Cthulhu-Mythos" påkalles i kaosmagiske ritualer. De vitenskapelige begrepene har en mer teoretisk og metafysisk funksjon. Den moderne fysikkens kaosbegrep er, som jeg har vist, utgangspunktet for den kaosforståelsen som Carroll og Hine benytter seg av. Naturvitenskapelige begreper som *fraktaler* og *eter* brukes i en slik betydning at de passer med en magisk kosmologi basert på de sentrale aksiomene som utgjør det vestlige esoteriske verdensbildet. Kaosmagiens forfattere benytter seg av en vitenskapelig språkdrakt for å gi legitimitet og gyldighet til sitt magiske verdensbilde. En slik bruk av vitenskapelige begreper fremhever vektleggingen av kunnskap og viten, men tar avstand fra det religiøse trosaspektet.

...men ingenting er sant

Bruken av religionsbegrepet har med overlegg vært en tråd med en løs ende gjennom hele oppgaven. Jeg har valgt denne løsningen fordi det er vanskelig å finne en tilstrekkelig definisjon som yter rettferdighet til en retning som nesten kan karakteriseres som ateistisk. Det å fange kaosmagi i en religionsdefinisjon ville emisk sett hatt liten hensikt siden magi emisk fremstilles som det motsatte av religion. Carroll beskriver forholdet mellom magi og religion blant annet på denne måten: "Magic is profoundly opposed to religion. Although a religion may appear benign when it is in decline, at least half of the madness and violent deaths of history have been caused by mindless adherence to religions. Magic is also opposed to the superstition that the world is wholly material and that men's actions are not intimately interwoven with the psychic sphere" (Carroll 1987:115). Magibegrepet rommer både kosmologi og trosforestillinger i tillegg til den magiske praksis, av denne grunn kan religionsbegrepet i både sosiologisk og psykologisk forstand sies å være overflødig snarere enn neglisjert i min oppgave.

Som en utdypning av magibegrepet kan det være interessant å se på den esoteriske tradisjonens bruk av termen *gnosis*. Gnosis betyr kunnskap, men henviser til en annen form for kunnskap enn den intellektuelle. Denne form for kunnskap behøver dermed en annen form for tilslutning enn *tro* i tradisjonell religiøs forstand. Som vi husker fra mitt kapittel 2 benytter kaosmagien seg av begrepet i betydningen ekstase eller endret bevissthetstilstand, en tilstand som er nødvendig for å oppnå visse former for erkjennelse og for at magi skal virke. Gnosis i esoterisk forstand henviser imidlertid til en intuitiv erkjennelse av forholdet mellom Gud, menneskeheten og universet og forståelsen av enheten mellom disse (Faivre 1994:19). Viktigste i vår sammenheng er at gnosis opphever skillet mellom *tro* og *kunnskap*. I det

øyeblikket en person har gnostisk kunnskap er tro irrelevant, for tro er kun et hjelpemiddel for at kunnskap skal bli oppnåelig. Overført til kaosmagien er altså gnosis den spesifikke magiske handlingen som blir utført, mens tro kun er knyttet til rammeverket som utgjør selve ritualet.

I skjæringspunktet mellom populærkultur og populærvitenskap, mellom poesi og teknologi, finner vi sjangeren "science fiction". Kaosmagien som system kan forenklet sagt nærme seg denne sjangeren ettersom dens myte oppfordrer til kun ett avvik fra retningens altomfattende aksiom om at "ingenting er sant og alt er tillatt": Kaosmagien tror kun på magi, og magi kan forklares og legitimeres ved hjelp av en kreativ tolkning av matematiske og fysiske prinsipper. Dermed er troen på magi også troen på vitenskapen. Vitenskapen blir en slags science fiction fordi den fungerer som en opprettholdende myte om at "vitenskapsfolk i fremtiden vil finne ut det magikere erfarer i dag". Hexham og Poewe foreslår evolusjonstanken som en ny overhengende myte for vår kultur (Hexham og Poewe 1997:93). Evolusjon som myte må imidlertid distanseres fra evolusjon som vitenskap ut fra hvilke spørsmål hver av dem ønsker å besvare. Der vitenskapen vil spørre "hvordan" naturlige prosesser foregår vil evolusjonsmyten spørre "hvorfor", og forsøker dermed å besvare menneskehetens ultimate spørsmål om livets hensikt og retning (Hexham og Poewe 1997:93). Kompleksiteten i moderne naturvitenskap fører til at folk *tror på* snarere enn *forstår* dens metoder. Det å tro på vitenskapen som overhengende myte vil i prinsippet si å la magi erstatte vitenskap som metode for kunnskap. Med denne refleksjonen som bakgrunn vil jeg hevde at kaosmagiens sentrale myte eller metafortelling er troen på vitenskapen som magi og troen på magi som vitenskap. Kaosmagiens forfattere bruker vitenskapelige begreper for å legitimere og forklare *hvorfor* noe er som det er.

Nevill Drury, forfatter av en rekke bøker innen sjangeren "moderne magi", reflekterer over den utviklingen han ser innen magi og paganisme i teknologiens tidsalder. "As we embrace the new millennium", skriver han, "it is surely worth considering how the rapidly unfolding technologies of cyberspace and the ancient magical approaches to sacred space can actually connect with each other" (Drury 2002). Internett er et virtuelt møtested for for ritualer og opplevelser som bare fantasien kan begrense. I dette forumet kan deltakeren selv skifte mellom personligheter, kan ha flere Selv eller identifisere seg med guder, ånder eller demoner. Det er her menneskets forestillingsevne møter teknologien, og det er her metafysikk møter fysikk. I dette mulighetenes hav trives også kaosmagien.

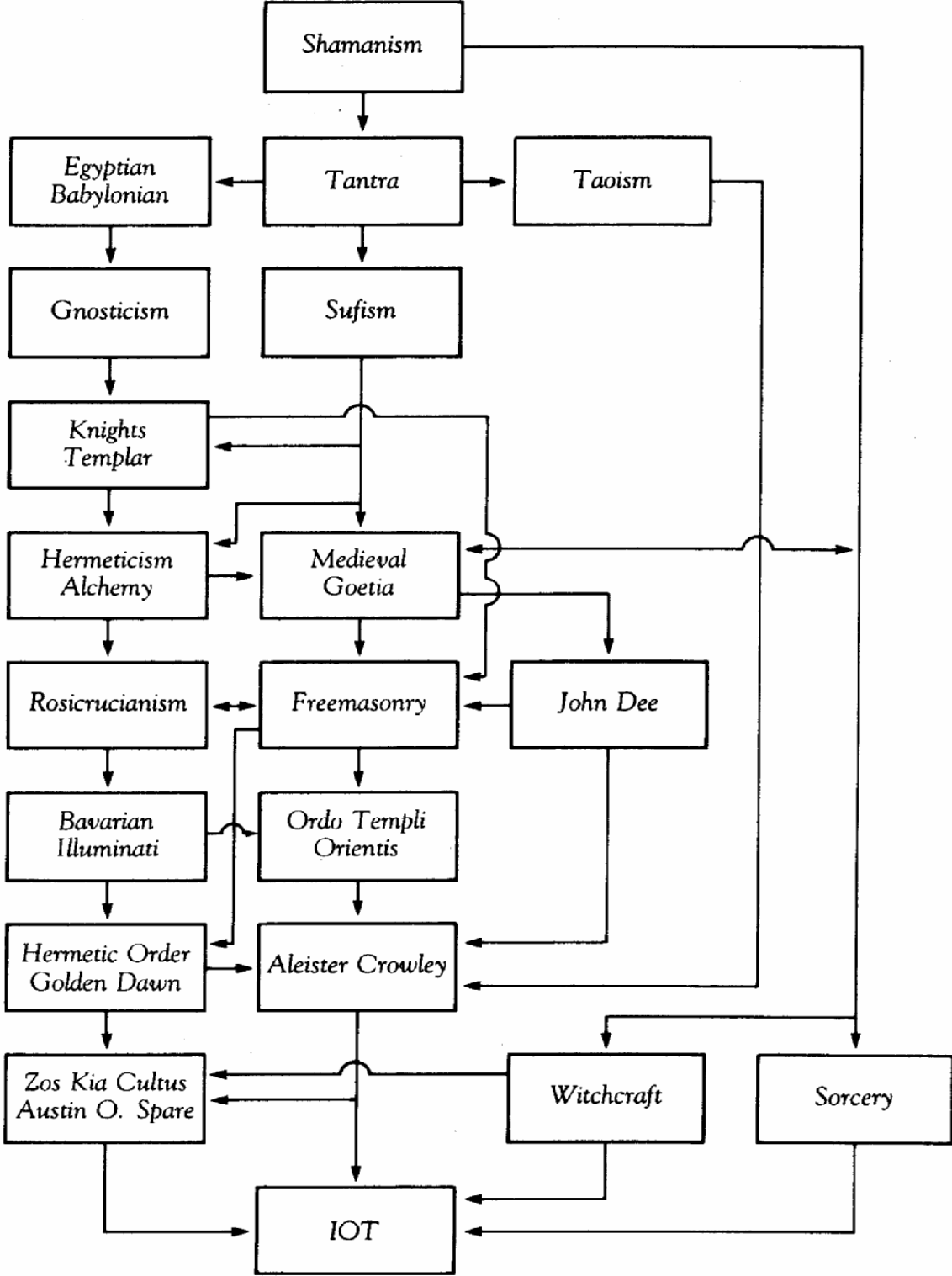
Med kaos som kosmos?

Det å ha kaos som kosmos kan ha to betydninger. For det første viser det til et verdensbilde påvirket av fysikkens kaosbegrep og naturvitenskapens termer, der *kaos* sier noe om de mulighetene som tenkes å være til stede i fremtidens vitenskap. For det andre viser kaosbegrepet til et okkult og ikke-okkult metodemangfold som er med på å danne en moderne magikers rituelle praksis. Peter Carroll og Phil Hines utforminger av kaosmagi er i høyeste grad kreative tilskudd til den okkulte tradisjonens familie. Carroll og Hine kan kalles tradisjonsskapere og -formidlere og deres tilskudd til den okkulte tradisjonen er originalt og bidrar til enda større pluralitet og mangfold i dagens religionsmarked. Ingenting kan imidlertid baseres på ingenting. Kaosmagi er nyskapende, men kanskje ikke så revolusjonerende som dens forfattere liker å gi inntrykk av. Kaosmagien er et forsøk på å lage en syntese av "alt", men med "ingenting" som fundament. Kaosmagien har et grunnlag i den vestlige esoteriske tradisjonen, da spesielt i den moderne okkulte utgaven av denne. Carroll og Hine reflekterer lite over bruken av denne arven og virker som de tar den for gitt. Det er et paradoks i å ville skape noe revolusjonerende nytt ut fra tradisjon som er velbrukt og kjent. Det er kanskje likevel en fornuft i dette, siden velkjente myter og symboler skaper en trygghet, og det er lettere å skape små forandringer enn store revolusjoner.

Avslutningsvis vil jeg gjerne få oppsummere kaosmagien på følgende måte: Først må en bryte ned eller dekonstruere alle tillærte og/eller nedarvede sannheter og virkelighetssyn, for deretter å se på de enkeltdelene en sitter igjen med. For kaosmagiens del er dette en urokkelig tro på vitenskapen, eller for å være nøyaktig, *myten om vitenskapen*. Troen på vitenskapen tilpasses det (post)moderne søkende mennesket ved å benytte begrepet magi og utallige referanser til den okkulte tradisjonens lange røtter. På denne måten "refortrylles" den moderne magikers verden. Individet oppfordres til aktivt å ta del i fortryllingen av sitt eget liv, slik at, på sikt, den kaosmagiske utopi om det nye æon manifesteres i verden.

Appendiks A

"The survival of the magical tradition" (Carroll 1987:8).

Appendiks B

Principia Chaotica av Peter Carroll (Fra *Liber Kaos*, 1992)

In Chaos Magic, beliefs are not seen as ends in themselves, but as tools for creating desired effects. To fully realize this is to face a terrible freedom in which nothing is true and everything is permitted, which is to say that everything is possible, there are no certainties, and the consequences can be ghastly. Laughter seems to be the only defence against the realization that one does not even have a real self.

The purpose of Chaos rituals is to create beliefs by acting as though such beliefs were true. In Chaos Rituals you fake it till you make it, to obtain the power that a belief can provide. Afterward, if you have any sense, you will laugh it off and seek the requisite beliefs for whatever you want to do next, as Chaos moves you.

Thus Chaoism proclaims the death and rebirth of the gods. Our subconscious creativity and parapsychological powers are more than adequate to create or destroy any god or self or demon or other spiritual entity that we may choose to invest or disinvest belief in, at least for ourselves and sometimes others as well. The frequently awesome results attained by creating gods by the act of ritually behaving as though they exist should not lead the Chaos magician into the abyss of attributing ultimate reality to anything. That is the transcendentalist mistake, which leads to a narrowing of the spectrum of the self. The real awesomeness lies in the range of things we can discover ourselves capable of, even if we may temporarily have to believe the effects are due to something else in order to be able to create them. The gods are dead. Long live the gods.

Magic appeals to those with a great deal of hubris and a fertile imagination coupled with a strong suspicion that both reality and the human condition have a game-like quality. The game is open ended and plays itself for amusement. Players can make up their own rules to some extent, and cheat by using parapsychology if desired. The kind of magic presented in the Psychonomicon section of this book consists of a series of techniques which act as extreme extensions of normal strategy that are possible within the game.

A magician is one who has sold his soul for the chance of participating more fully in reality. Only when nothing is true, and the idea of a true self is abandoned, does everything become

permitted. There is some accuracy in the Faust myth, but he fails to take it to its logical conclusion.

It takes only the acceptance of a single belief to make someone a magician. It is the meta-belief that belief is a tool for achieving effects. This effect is often far easier to observe in others than in oneself. It is usually quite easy to see how other people, and indeed entire cultures, are both enabled and disabled by the beliefs they hold. Beliefs tend to lead to activities which tend to reconfirm belief in a circle they call virtuous rather than vicious, even if the results are not amusing. The first stage of seeing through the game can be a shocking enlightenment that leads either to a weary cynicism or Buddhism. The second stage of actually applying the insight to oneself can destroy the illusion of the soul and create a magician. The realization that belief is a tool rather than an end in itself has immense consequences if fully accepted. Within the limits are wider and more malleable than most people believe, one can make real any beliefs one chooses, including contradictory beliefs. The magician is not one striving for any particular limited identity goal, rather one who wants the meta-identity of being able to be anything.

So welcome to the Kali Yuga of the pandemonaeon, wherein nothing is true and everything is permissible. For in these post-absolutist days it is better to build upon the shifting sands than the rock, which will confound you on the day it shatters. Philosophers have become no more than the keepers of useful sarcasms, for the secret is out that there is no secret of the universe. All is Chaos and evolution is going nowhere in particular. It is pure chance which rules the universe and thus, and only thus, is life good. We are born accidentally into a random world where only seeming causes lead to apparent effects, and very little is predetermined, thank Chaos. As everything is arbitrary and accidental, than perhaps these words are too small pejorative, rather we should perhaps say that life, the universe and everything is spontaneously creative and magical.

Relish stochastic reality we can revel exclusively in magical definitions of existence. The roads of excess may yet lead to the place of wisdom, and many indeterminate things can happen on the way to thermodynamic equilibrium. It is vain to seek solid ground on which to stand. Solidity is an illusion, as is the foot which stands on it, and the self which thinks it owns either is the most transparent illusion of all.

The heavy vessels of faith are holed and sinking along with all the lifeboats and ingenious rafts. So will you shop at the supermarket of beliefs or the supermarket of sensation and let your consumer preferences define your true self? Or will you, in a bold and lighthearted fashion, thief from both for the fun of it? For belief is a tool for achieving whatever one chooses to consider important or pleasurable, and sensation has no other purpose than sensation. Thus help yourself to them without paying the price. Sacrifice truth for freedom at every opportunity. The greatest fun, freedom, and achievement lies in not being yourself. There is little merit in simply being whomsoever you were destined to be by accident of birth and circumstance. Hell is the condition of having no alternatives.

Reject then the obscenities of contrived uniformity, order, and purpose. Turn and face the tidal wave of Chaos from which philosophers have been fleeing in terror for millennia. Leap in and come out surfing its crest, sporting amidst the limitless weirdness and mystery in all things, for those who reject false certainties. Thank Chaos we shall never exhaust it. Create, destroy, enjoy, IO CHAOS!

Bibliografi

Primærkilder

- Carroll, Peter J. (1987): *Liber Null & Psychonaut. An introduction to Chaos Magic*. Boston, York Beach: Weiser Books.
- Carroll, Peter J. (1992): *Liber Kaos*. Boston, York Beach: Weiser Books.
- Carroll, Peter J. ([1995] 2000): *Psyber Magick. Advanced Ideas in Chaos Magick*. Tempe: New Falcon Publications.
- Hine, Phil ([1993] 2002): *Prime Chaos. Adventures in Chaos Magic*. Tempe: New Falcon Publications.
- Hine, Phil ([1995] 2004): *Condensed Chaos. An Introduction to Chaos Magic*. Tempe: New Falcon Publications.

Sekundærkilder

- Aldridge, Alan (2000): *Religion in the Contemporary World. A Sociological Introduction*. Cambridge, Oxford, Malden: Polity Press
- Bogdan, Henrik (2003): *From Darkness to Light. Western Esoteric Rituals of Initiation*. Göteborg University, Department of Religious Studies.
- Clifton, Shas S. og Graham Harvey (eds.) (2004): *The Paganism Reader*. New York, London: Routledge.
- Crowley, Aleister ([1913] 1997): *The Book of Lies*. York Beach: Samuel Weiser, Inc.
- Crowley, Aleister (2000): *Magick. Liber ABA. Book 4, parts I-IV*. York Beach: Samuel Weiser, Inc.
- Drury, Nevill (2002): *Magic and Cyberspace. Fusing Technology and Magical Consciousness in the Modern World*. Fra <http://www.esoteric.msu.edu/VolumeIV/MagicCyber.htm> (31.10.2005)
- Dyrendal, Asbjørn (1993): *Hekseri og økologi. En tekstbasert analyse av naturoppfatningen hos Starhawk*. Hovedoppgave i religionshistorie, Universitetet i Oslo.
- Eliade, Mircea (1976): *Occultism, Witchcraft, and Cultural Fashions. Essays in Comparative Religion*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Eliade, Mircea (ed.) (1995a): *The Encyclopedia of Religion. Volume 3*. New York: Simon & Schuster Macmillan.
- Eliade, Mircea (ed.) (1995b): *The Encyclopedia of Religion. Volume 9*. New York: Simon & Schuster Macmillan.

- Faivre, Antoine (1994): *Access to Western Esotericism*. Albany: State University of New York Press.
- Faivre, Antoine og Jacob Needleman (eds.) (1992): *Modern Esoteric Spirituality*. World Spirituality, Volume 21. New York: Crossroad.
- Faivre, Antoine (1998): *Renaissance Hermeticism and the Concept of Esotericism*. I: *Gnosis and Hermeticism from Antiquity to Modern Times*. van den Broek og Hanegraaff (eds.). Albany: State University of New York Press.
- Flood, Gavin (1999): *Beyond Phenomenology. Rethinking the Study of Religion*. London, New York: Cassell.
- Giddens, Anthony (1994): *Living in a Post-Traditional Society*. I: *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Beck, Giddens og Lash. Cambridge, Oxford: Polity Press.
- Gilhus, Ingvild Sælid (1999): *Kaosmagi og kjøkkenmagi*. I: *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Alver, Gilhus, Mikaelsson og Selberg. Oslo: Pax Forlag.
- Gilhus, Ingvild og Lisbeth Mikaelsson (1998): *Kulturens refortrylling. Nyreligiøsitet i moderne samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gilhus, Ingvild og Lisbeth Mikaelsson (2001): *Nytt blikk på religion. Studiet av religion i dag*. Oslo: Pax Forlag.
- Gilje, Nils (1996): *Sekulariseringstesen og dens kritikere*. I: *Det sivile samfunn og moderniseringens dialektikk. Rapport 9*. Erik Oddvar Eriksen (red.). LOS-senteret. Ss. 97-142.
- Grant, Kenneth (1975): *Introduction to The Book of Pleasure*. Fra <http://www.fulgur.org/articles/grant1975.html> (09.11.2004)
- Hammer, Olav (1997): *På spaning efter helheten. New Age – en ny folketro?* Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hammer, Olav (2001): *Claiming Knowledge. Strategies of Epistemology from Theosophy to the New Age*. Leiden, Boston, Köln: Brill.
- Hanegraaff, Wouter J.(1998a): *New Age Religion and Western Culture. Esotericism in the mirror of Secular Thought*. Albany: State University of New York Press.
- Hanegraaff, Wouter J. (1998b): *On the Construction of “Esoteric Traditions”*. I: *Gnostica 2. Western Esotericism and the Science of Religion. Selected Papers presented at the 17th Congress of the International Association for the History of Religions, Mexico City 1995*. Leuven: Peeters.

- Hanegraaff, Wouter J. (1998c): *The Emergence of the Academic Science of Magic: The Occult in Tylor and Frazer. I: Religion in the Making*. Molendijk og Pels (eds.). Leiden, Boston, Köln: Brill.
- Hartveit, Karl Milton (1995): *Den okkulte løsning*. Oslo: Grøndahl og Dreyers Forlag.
- Harvey, Graham (1997): *Contemporary Paganism. Listening People, Speaking Earth*. New York: New York University Press.
- Hawkins, Jaq D (u.å): *Defining Chaos*. Fra <http://www.sacred-texts.com/eso/chaos/chaosdef.htm> (29.04.2004)
- Heelas, Paul (1996): *The New Age Movement. The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*. Oxford, Malden: Blackwell Publishers.
- Heelas, Paul (1998): *Introduction: On differentiation and dedifferentiation. I: Religion, Modernity and Postmodernity*. Heelas (ed.). Oxford, Malden: Blackwell Publishers.
- Hexham, Irving og Karla Poewe (1997): *New Religions as Global Cultures. Making the Human Sacred*. Boulder, Oxford: Westview Press.
- Hobsbawm, Eric (1983): *Introduction: Inventing Traditions. I: The Invention of Tradition*. Hobsbawm og Ranger (eds.). Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
- Huxley, Aldous (1957): *The Perennial Philosophy*. London: Chatto & Windus.
- Krogseth, Otto (1998): *Det hellige i det moderne – refleksjoner omkring religion, identitet og modernitet. I: Enhet i mangfold? 100 år med religionshistorie i Norge*. Hjelde og Ruud (red.). Oslo: Tano Aschehoug.
- Krogseth, Otto og Jan-Olav Henriksen (red.) (2001): *Pluralisme og identitet. Kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker i møte med religiøs og moralsk pluralisme*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Kumar, Krishan (1995): *From Post-Industrial to Post-Modern Society. New Theories of the Contemporary World*. Oxford, Cambridge (USA): Blackwell.
- Luhrmann, Tanya M. (1994): *Persuasions of the Witch's Craft. Ritual Magic in Contemporary England*. London, Basingstoke: Picador.
- Løvlie, Lars (1992): *Postmodernism and Subjectivity. I: Psychology and Postmodernism*. Kvale (ed.). London, Newbury Park, New Dehli: SAGE Publications.
- McCutcheon, Russell T. (ed.) (1999): *Introduction. I: The Insider/Outsider Problem in the Study of Religion*. London, New York: Cassell.
- Mikaelsson, Lisbeth (1999): *Magi, fantasi og fiksjon. I: Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Alver, Gilhus, Mikaelsson og Selberg. Oslo: Pax Forlag.

- Nietzsche, Friedrich (1944): *Slik talte Zarathustra*. Oslo: Kamban Forlag.
- Nugteren, Albertina (2003): *Tantric Influences in Western Esotericism*. I: *New Religions in a Postmodern World*. Rothstein og Kranenborg (eds.). Århus, Oxford, Oakville: Aarhus University Press.
- Pike, Kenneth L. (1999): *Etic and Emic Standpoints for the Description of Behaviour*. I: *The Insider/Outsider Problem in the Study of Religion*. McCutcheon (ed.). London, New York: Cassell.
- Russel, Jeffrey B. (1980): *A History of Witchcraft. Sorcerers, Heretics and Pagans*. London: Thames and Hudson
- Sass, Louis A. (1992): *The epic of Disbelief: The Postmodernist Turn in Contemporary Psychoanalysis*. I: *Psychology and Postmodernism*. Kvale (ed.). London, Newbury Park, New Dehli: SAGE Publications.
- Schaanning, Espen (2000): *Modernitetens oppløsning. Sentrale skikkelser i etterkrigstidens idéhistorie*. Oslo: Spartacus.
- Selberg, Torunn (1999): *Magi og fortryllelse i populærkulturen*. I: *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Alver, Gilhus, Mikaelsson og Selberg. Oslo: Pax Forlag.
- Stark, Rodney og William Sims Bainbridge (1985): *The Future of Religion. Secularization, Revival and Cult Formation*. Berkely, Los Angeles, London: University of California Press.
- Sutcliffe, Richard (1996): *Left-Hand Path Ritual Magick. An Historical and Philosophical Overview*. I: *Paganism Today*. Hardman og Harvey. London, San Fransisco: Thorsons.
- Thrower, James (1999): *Religion. The Classical Theories*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Urban, Hugh (2003): *Unleashing the Beast. Aleister Crowley, Tantra and Sex Magic in Late Victorian England*. Fra http://www.esoteric.msu.edu/VolumeV/Unleashing_the_Beast.htm (31.10.2005)
- Valiente, Doreen (2004): *Working with Gerald, and Robert Cochrane, Magister*. I: *The Paganism Reader*. Clifton og Harvey (eds.). New York, London: Routledge.
- van den Broek, Roelof og Wouter J. Hanegraaff (eds.) (1998): *Gnosis and Hermeticism from Antiquity to Modern Times*. Albany: State University of New York Press. (Preface:vii-x)
- Versluis, Arthur (2002): *What is Esoteric? Methods in the Study of Western Esotericism*. Fra <http://www.esoteric.msu.edu/VolumeIV/Methods.htm> (26.02.2004)
- Vitale, Alfred (2004): "The Method of Science, The Aim of Religion." A Systematic Model for the Academic Study of Modern Western Occultism. Foredrag skrevet for den første konferansen arrangert av The Association for the Study of Esotericism, juni 2004. Fra <http://www.aseweb.org/Papers/vitale.htm> (17.09.2004)

Weber, Max (1993): *The Sociology of Religion*. Boston: Beacon Press

Wilson, Robert Anton ([1977] 2002): *The Cosmic Trigger 1. Final Secret of the Illuminati*. Tempe: New Falcon Publications.

Wittgenstein, Ludwig (1997): *Filosofiske undersøkelser*. Oslo: Pax Forlag.

Yates, Frances A. (2001): *Modernitetens okkulte inspirasjon. Giordano Bruno og arven etter Hermes Trismegistus*. Oslo: Pax Forlag.

Young, Neil (1992): *Postmodern Self-Psychology Mirrored in Science and the Arts. I: Psychology and Postmodernism*. Kvale (ed.). London, Newbury Park, New Dehli: SAGE Publications.

Aadnanes, Per M. (1997): *Det nye tusenårsriket. New Age som livssyn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sammendrag

Med Kaos som Kosmos er først og fremst en fremstilling av hvordan den vestlige esoteriske eller okkulte tradisjonen kan fremtre innenfor dagens religiøse mangfold. Kaosmagi kan beskrives som en eklektisk og ironisk form for moderne vestlig okkultisme i skjæringspunktet mellom nypaganisme og "new age science". Jeg drøfter fenomenet på bakgrunn av kaosmagiske håndbøker forfattet av Peter Carroll og Phil Hine. Begrepet *kaos* i kaosmagi henspiller på inspirasjonen fra fysikkens kaosteorier og viser til en tilfeldig og ubevisst kraft som ligger bak alle tanker og handlinger. Magibegrepet viser til den okkulte arven som kaosmagien hevder å forvalte. I oppgaven forsøker jeg å besvare følgende spørsmål: *Hvordan skapes og opprettholdes en kosmologi basert på kaos i lys av vår vestlige kulturkontekst?* Oppgavens problemstilling innebærer en kulturanalyse av kaosmagien både i en historisk og en samtidig kontekst. Jeg gir en inngående behandling av termene *esoterisk* og *okkult*, den skjulte eller hemmelige kunnskapen, og beskriver det esoteriske verdensbildet. Mitt utgangspunkt er å se på kaosmagi som en sekularisert videreføring av den esoteriske tradisjonen. Carroll og Hine kan regnes som forvaltere av tradisjon når de baserer sitt system på den okkulte retningen, men de kan også regnes som nyskapere når de tilfører denne tradisjonen et nytt metaforspråk hentet fra moderne naturvitenskap og teknologi. Emisk sett forvalter den kaosmagiske ordenen IOT den magiske tradisjonen helt fra tidlig sjamanisme frem til i dag. Menneskehetens mentalitetshistorie skal ha utviklet seg gjennom ulike stadier i en syklisk tidsmodell, der urtidens magiske bevissthet atter er i ferd med å få fofeste i vår kultur. Jeg har videre beskrevet kaosmagiens tradisjonsdannelse som en antimoderne reaksjon mot meningstap i en virkelighet med et uoversiktlig mangfold av valg og muligheter. Kaosmagiens forhold til vår (post)moderne verdens mangfold kan beskrives gjennom utsagnet "nothing is true, everything is permitted": Det eneste dogmet er at det ikke finnes noe dogme. Carroll og Hine oppfordrer leseren til å benytte seg av symboler fra både religiøs og ikke-religiøs kontekst for å utforme sin individuelle rituelle praksis. Bruk av populærkulturelle kilder som H. P. Lovecrafts "Cthulhu Mythos" er med på å utviske skillet mellom sakral og profan sektor, noe jeg har foreslått å sammenligne med den samfunnsvitenskapelige termen *dedifferensiering*. Avslutningsvis har jeg forsøkt å fastslå kaosmagiens myte eller metafortelling. Jeg hevder at denne metafortellingen står i relasjon til at "ingenting" er sant fordi den er troen på *myten* om vitenskapen, troen på at vitenskapen i fremtiden vil komme frem til det som i dag kan erfares ved hjelp av magi.